

BALATONLELLE TÖRTÉNETE

Írta:

HORVÁTH JÓZSEF

M. KIR. KORMÁNYFŐTANÁCSOS

PÜSPÖKI BIZTOS

BALATONLELLEI ESPERES-PLÉBÁNOS

1943

--

EGYHÁZMEGYEI KÖNYVNYOMDA, VESZPRÉM

Nihil Obstat.

Dr. Elias Anty m. p.

censor
dioecesantus.

Nr. 1605/1943.

Imprimatur !

Wesprimii, die 21 Aprilis a. D. 1943.

JULIUS m. p.

episcopus.

E könyv 1943-ban íródott. Több mint 70 év telt el azóta és most elektronikus formában is olvasható.

A dbhir.hu célja, hogy minél többen elérhessék az internet segítségével azokat az információkat, -legyenek azok a legfrissebbek, akár historikusak- amelyek szűkebb környezetünket érintik.

E ritka, kevés példányszámban megjelent könyv digitalizálása azért történt, hogy minél többen könnyen elérhessék és a könyv elektronikus változatában könnyebben tudjanak információkat keresni Lelle történetével kapcsolatban.

Balatonlelle, 2017. március 19.

Digitalizálást készítette: Magyar István

Tartalomjegyzék.

1. A két Gamás község az egykori Lelle határában 1055–1417-ig
5. oldal
2. Lelle legrégebb kora.
19. oldal
3. Lelle a mohácsi vész után és a török hódoltság alatt.
22. oldal
4. Lelle temploma. A kishegyi és villasori kápolna. A kálvária. Temető.
Keresztek és alapítványok.
24. oldal
5. Lelle mint a látrányi plébánia fiókegyháza, papjai.
39. oldal
6. Lellének helyi lelkészre, plébániára való törekvési mozgalma,
helyi káplánjai.
48. oldal
7. Az önálló lellei plébánia megalapítása. Új temploma.
59. oldal
8. Lelle birtokosai 1055-től napjainkig .
67. oldal
9. Lelle lakói 1749-ben, 1846-ban. A mai lakosság.
76. oldal
10. Istentisztelet és valláserkölcsei élet.
96. oldal
11. Iskola. Tanítók.
102. oldal
12. Gazdasági élet.
109. oldal
13. Lelle helység- és utca-nevei.
112. oldal
14. Községi élet.
115. oldal
15. Lelle üdülőtelepe.
120. oldal

ELŐSZÓ.

Balatonlelle, amelynek fürdőtelepét nemcsak az ország határain belül, hanem azon túl is ismerik, a magyar tengernek, a Balatonnak déli, somogyi oldalán fekszik. Lelle mint gyógyfürdő, a balatoni fürdők között az elsők közé küzdötte fel magát. Öt km-es kiterjedésű villasora, parkjai, strandjai, a közintézmények üdülői mind-mind híresek. A villák kertjei a Balaton vizével érintkeznek, s ép emiatt – mert a fürdőzés a villatulajdonosok részére zavartalan egyik leglátogatottabb helye a balatoni fürdőknek. A község, amelyet a fürdőélet tett és fejlesztett naggyá, a villasorral teljesen összeépült. Az utóbbi két évtized alatt rohamosan fejlődő község 900 éves múltja tekinthet vissza. A magyar sors, a magyar szenvedés történelmét élte e község lakói 900 éven át.

22 év óta vagyok ennek a községnek lelkipásztora, ez idő alatt lelkekkel, minden idegszálammal ide gyökereztetni. Szeretem e község minden lakóját erényével, hibáival együtt. 22 év óta együtt éreztem ezzel a községgel, együtt iparkodtam velük lenni örömben-bánatban egyaránt. Mint lelkipásztor övék akartam lenni teljesen, s azt akartam elérni, hogy ők meg az enyémeik legyenek.

Abban a tekintetben is szolgálatot vélek teljesíteni községemnek, hogy megírtam e község történelmét, feltártam múltját, s ezzel olyan könyvet adok a község lakóinak, a villatulajdonosoknak, a Lellét látogatóknak és Lelle barátainak kezébe, amellyel bepillantást nyerhetnek a múltba.

Fogadják olvasóim oly szeretettel könyvemet, mint amily szeretettel én írtam azt.

Balatonlellén, 1943. március hó 31-én.

A Szerző

A két Gamás község az egykori Lelle határában 1055–1417-ig.

Lelle ma élő népe is tudja az ősöktől rámaradt szájhagyományból, hogy századokkal előbb a lelei határban feküdt két virágzó község: Fel- és Algamás. E község emlékét őrzi a «Gamási-kút»-nak nevezett kishegyi útnál álló kút és a «Gamási-dűlő»-nek nevezett földrész elnevezése is. A két Gamás község helyét azonban csak találgatják, arról pedig semmit sem tudnak, hogy mikor keletkezett, s mikor pusztult el. Történelmi kutatásaim révén bőséges anyagot találtam, s így a két Gamás község történelmét az alábbi sorokban adom :

I. Endre magyar király elődei nyomdokain akart járni, amikor 1055-ben megépíttette a tihanyi monostort és egyházát, templomát. Itt is temették el az alapító királyt a tihanyi apátság temploma alatt épült Sírboltban. Ezen monostornak birtokokat is adományozott. Az alapító oklevél¹ felsorolja és határokkal körülírja azon birtokokat, amiket a tihanyi monostornak adott. Ezek között szerepel a mai Lele határában az akkori Gamás község is. E község fekvését, határát a későbbi századok alatt többször megismételt határjárások kapcsán pontosan meg tudjuk állapítani.

Gamást évi hiteles alapító levél így írja le: «van egy falu, amelyet Gamás-nak neveznek, s ebben van a mondott(tihanyi) egyháznak földje, melyet két út fog közbe; ez utak egyikét «Sziget-Szád»-nak (Ziget-Zadu), a másikat «Nagyut»-nak hívják s ezek az utak együtt Szent Kelemennél, Szent Kelemen egyházánál, Lelle templománál végződnek². Az erdő, mely ott a király birtokában volt, körülvéve mezőkkel szintén a mondott tihanyi egyházhhoz tartozik».

II. Endre király Oros volt tihanyi apát kérésére Tamás kancellárral és Pat nádorispánnal 1211-ben újból összeíratta a tihanyi apátság birtokait, népeit és az I. Endre király alapító levelében

1 Eredetije a Pannonhalmi r, levéltárban. Jelzete: Tihan Fasc. I. nr. I.

2 1.055.... est villa, que vocatur Gamas, in qua habet prefata ecclesia, que duabus continetur viis, quarum una vocatur Ziget-Zadu, altera magna, que simul ad Sanctum Clementem terminantur. Fej. Cod. Dipl. I. 390.

elavult határleírásokat új formába öltöztette³. Az 1211. évi összeírás a⁴ tihanyi apátság gamási birtokának határait így írja le: «ezek (Csopak, Boglár és Gamás népeinek elsorolása) után át kell térni a határokra. A mondott birtok földjének első határa tehát kilép a tóból, melyet közönségesen Balatin-nak mondanak és Szent Kelemen bazilikáig terjed; innen a völgyön át délkelet felé tart a Betk (Bedegh) erdőig, mely a tihanyi egyházé. Aztán ezen erdő körül megy és dél felé tart az úgynevezett Szárhegyre (Zaharegi), ahol 4 faluval vannak közös határjelei. Innen azon hegyen át nyugatra halad az úgynevezett Hadut-hoz(Hodyth), azután ezen úton megérkezik az előbb mondott Gamás faluhoz. A nyugati részről aztán visszatér az említett Balatin-hoz.»

Az 1275. évben a tihanyi apátsághoz tartozó Gamás határjárásról a Veszprémi Káptalan nyújt hiteles bizonyítékot:⁵ «Somogy megyében a Balaton tó mellett a tényleges határokat így sorrendben járták be: először kezdték a Balaton tónál és kevéssé innen megérkeztek Szent Kelemen egyház szentélyéhez, innen keletre termékeny Völgybe, jó távolságra pedig dél felé tartva útra értek, amelyen Péntekhely község mellett a közútra érkeztek.»

Úgy az eredeti 1055. évi ajándékozási okirat, mint az 1211. évi összeírás, valamint az 1275. évi határjárás Szent Kelemen templomát, illetőleg bazilikáját, a későbbi Lele egyházát említi a tihanyi apátság birtokának határvonalául. E templománál jött össze akkor a két fő út: «A Nagyut», illetőleg a «Hadut» délnyugat felé, ami Kislakon, Szőlösgyörökön, Marczalin át vitt Nagykanizsára, s Lelétől Budára, amit még a rómaiak építettek ki, ma is erős, köves alépitménye van, s ezen vonultak át hadaik, s innen is nevezték el «Hadut», illetőleg «Nagyut»-nak; a másik délkelet felé, Péntekhely felé vivő út: a «SzigetSzád» (Ziget-Zadu), ami elnevezést. onnan kaphatta, mert a mai Lele akkor a keletről húzódó Nagyberék és a nyugatra Boglárig elterülő Kisberék között Szigetként tűnhetett fel, s ma is nagy hóolvadás után szigetnek látszik.

Hogy Lele templomát az 1055. évi ajándékozási okirat említi már, ez

3 Erdélyi: A tihanyi apátság tört. 502. I.

4 Eredetije a pannonhalmi r. levéltárban.

Jelzete:Tihan Fasc. I. nr. 5.

5 Fej Cod. Dipl. V. 2. 296. l.

azt mutatja, hogy Szt. Kelemen bazilikája, temploma az ajándékozás évében már állott. S ha már állott, ez meg amellet bizonyít, hogy a szomszédos községek ide jártak istentiszteletre, mert Szt. István törvénye Szerint minden tíz falu köteles volt egyházat építeni, s papja jövedelméről gondoskodni.⁶ Így feltehető, hogy Szt. István király életében épült. Annál is inkább elfogadható e föltevés, mert Szt. István törvényeinek szigorával érvényt is iparkodott szerezni. A bazilika elnevezés viszont arra enged következtetni, hogy e templom valósággal uralta az egész környéket. A szomszédos falvak amelyeknek hívei Szt. Kelemen egyházát látogatták: Péntekhely, Rád, Csopak, a mai Látrány déli határában, közel Péntekhely s Gamáshoz, Látrány, Gamás, később két Gamás, Alsó és Felsőgamás Lelle határában, a két Nadord, ma a Landord major Lellétől dél-nyugatra, Kislaktól körülbelül 1.5 km-re délkeletre, az elpusztult Gyugy, Kislak, és Boglár.⁷

Viszont ahhoz sem férhet kétség, hogy Szt. Kelemen bazilikája a mai Lelle templomának helyén állott, hiszen ma is itt fut össze az említett «Hadut», vagy «Nagyut», amely Kislak felé visz, s az említett Sziget-Szád-út, amely Péntekhely pusztát érintve, Látrányon át vezet. A mai templomhoz ez utakon kívül ma még más két út is torkollik délről: az egyik a Bedeg pusztát érintő várszói út, a másik Kishegyről a mai is «Gamási-kút»-nak nevezett kúttól vezető kis-hegyi út. Az bizonyos, hogy a mai Lelle legkiemelkedőbb helyén fekszik a templom, s így feküdt Szt. Kelemen bazilikája is. Amikor a község házai nem takarták el, a Balatonról jövő határjáróknak erősen szembetűnhetett Szt. Kelemen bazilikája. Szent Kelemen egyháza nem volt a tihanyi apátságé,⁸ mert a későbbi határjárások is mind a két nagyút:a SzigetSzád és a Had-út között délre elterülő területet állapították meg a tihanyi monostor birtokaként.

Gamás falut dr. Erdélyi, a tihanyi apátság történetírója így írja le:⁹

«Lellétől délnyugatra feküdt a «Had-út» mellett az apátság Gamás nevű faluja. A falu déli határa a leírás szerint körülbelül azonos volt

6 Steph. II. 34. Corpus Juris Hung.

7 Erdélyi: a tihanyii apátság tört. 176. I.

8 Erdélyi: a tihanyii apátság tört. 118.I.

9 Erdélyi: a tihanyii apátság tört. 376. I.

Lelle mai déli határával, mely a katonai térképen a várszói kúttól délre, majd nyugatra megkerüli a várszói erdőt, ott, ahol az erdős hegy 282 méternyire emelkedik, négy falu pedig, amelyekkel határos volt az apát birtoka, a későbbi határjárások szerint Látrány, továbbá az elpusztult Gyugy és két Nandord. Az apát birtokának déli részébe helyezi Csopakot is. amelyhez Betk erdő, a későbbi úgynevezett Path-erdő tartozott. (Gamástól nyugatra pedig az apát Boglárja feküdt.) Gamás község tehát úgy látszik a Várszói völgyön át nyugatra kanyarodó, a mai Kishegyen át vezető völgykatlanokon épülhetett föl, amely terület védetté tette a község lakóit a Balatonról jövő Szelek és tél zordonsága ellen. Érdekes, hogy a mai Lelétől Kishegyre vezető úton az első Völgyben álló kutat ma is, tehát századok után is «Gamási-kút»-nak nevezik, s ma is él. Lelle község lakóiban a hagyomány, mely szerint ott feküdt valamikor Gamás község. A mai Kislaktól Lellére vezető útvonalra, tehát a völgyre dülő földeket «gamási-dülő»-nek nevezik ma is. S mintegy nyolc évtizede pusztult el a régi Gamás határában állott «Gamási-csárda» romja is. Fentnevezett völgykatlanokban történt ásatások is azt látszanak bizonyítani, hogy ott valamikor falu volt, mert az ásatásokkal régi törmelékek kerülnek felszínre. A mai «Gamási-kút»-tól délre Mintegy 400 méternyire a Tóthegy szőlő keleti lejtőjén, az ott levő présháztól nyugatra 30 méternyi távolságban történt ásatások nyomán régi temetőre bukkantunk.¹⁰ Ez a hely lehetett Gamás temetője.

Az 1211. évi összeírás,¹¹ melyben II. Endre király Oros akkori tihanyi apát kérésére Tamás kancellárral és Pat nádorispánnal újból összeírattja a tihanyi apátság birtokait és népeit, s az I. Endre király alapító levelében elavult határleírásokat újból ejti, Gamás falu lakóit így sorolja föl:¹² «Gamás faluban az apátságnak vannak lovasjobbágyai Ágoston (Augustun) neméből valók és Dab (Dob) faluból jöttek; ezek: Gergely fia, Endre; Miklos a fiával Magnuszsal (Nagy); Nikodémus fiai Lórencz a maga fiával Mikolával, Bögyös a maga fiával Gyöszével; Máté fiai, Márton a fiával Báccsal és öccse Iváncs vagy Jováncs a fiával Gyillel; Fábián fia, Tádé a fiaival Jánossal

10 Tóthegy szőlő ma a Honvéd Jóléti Alap birtoka, gróf Brandis Kelemenné sz. Jankovich Irma grófnő tulajdona volt. Itt évekkel előbb szőlő alá forgatták a földet, itt bukkantak régi temetkezési helyre. E sorok írója is látta e helyet.

11 Eredetije a pannonhalmi r. levéltárban. – Jelzete: Tihan Fasc. I nr. 5.

12 nevek magyar fordítása Erdélyi: a tihanyi apátság tört. 376. l.-ről vétetett át.

és Nyögével; Sebestyén fia Ananyás a fiaival Ibrahennal és Andrással és az öccsével Ipolyt-tal; a másik Ipolyt fia Tágyás a fiaival Erőddel, Simonnal; Simjén, vagy Simján fia, Pál a fiával Bodorral és Öccsével; Kökény fia Kozma a maga fiaival Jakabbal és Macscsal; Márk fia Madaras. – Bikácsból. az udvarnokok közül jött Tóbiás pap fia, Joba a fiaival Pállal, Bottal és Benedekkel. Az udvarnokok más neméből valók: Gyentös fia Beke; Haragos fia Gyenes; Pétör a fiaival Apóssal, Ambróssal s az öccse Kinye, vagy Kénye és fia Kilyén; többi testvérei Bánd,. Dédös, Szegény; Pete fia András; Hódos fiai Kelemen a fiával Ajándokkal és öccsével Viddel; Reze fia Büvös és Stefán. Ugyancsak Gamáson lakó udvarnokok: ezek: Bodomér; Keres a fiaival Farkassal és Tékkal; öccse Makó a fiaival Mátyánnal, Repessel, Madával, s öccse a fiával Fülével; negyedik öccse Martonos; Bodó fia, Majna a fiaival Fügéddel, Pétörrel és Ecsével; Farnás fia, Márk és testvérei; Eld fia, Bata a fiával Démével; Mikolós fiai, Cseke, Böte, és öccsei; Stefán fia Bénye-a fiaival Balasóvai és Patával, Bedecs fia Abó; Első fia Makó a fiával Csigolóval; Feles fia Csidör, Utad fiai Orányos, Manka; Martin fia Vitális a fiaival Léggel és Vilmossal; Oszas fia Csat. - Az egyház mívesei, kő-mívesei (Artifices) Gamáson: Mócs fia Pécs a fiával Szemével; Bocsár fiai Mikola a fiával, Nyögével és öccse Maradék a fiaival, Kacsóval és öccsével; Mikos fia, Mikolós; Szombat fia Unoka; Mónos fiai, Ányán a fiával Antával, s öcséi Ányás és Antos.- Ugyanott az egyház szúcsei(Pelliparii): Mikiló a fiával Nyögével.- Fölmivesek (Agricolae):Bolcsó fiai, Kecsed a fiával Teksával és fia Becse; Csemkesz fia Péntök és öcséi Cseke, Boda, Cset, Kaszád fia Kina a fiaival és öccse Hármas; Mankács fia Tompa; Szakács fia Zeke; Stefán fia Sámson; Albert fii Hazug a fiával Bencsel; Kesző fia Péntök a fiaival Péterrel es Marcéllal; öccse Csomós a fiával Macs-csal; harmadik testvére Szenes a fiaival Tamással, Csekővel es a többi testvéreivel, Martonossal. Ma-gyóval; Ellve fiai, Őszöd, vagy Öcsöd a fiaival, Mecsóval és öcséi, Mecsó fia, Becs; Csöge fiai, Cseke, Simon, öccse Öcsöd a fiaival Salamonnal és Bolcsuval. – Szőlőmivesek: Elös (Helyös) fia Karácsin a fiaival, Hagyod és Damás; Gebe" fia Maradék. – Tárnokok: vagy kamarások: (cubicularii): Halmos fia, Péter, a fiával Hambosal; Feszed fia Endre.-Harangozója: (Pulsator): Besztör fia, Csorna a fiával Pállal.

A tihanyi apátságnak Gamás faluban a fentiek szerint volt 26 ház udvarnoka, 12 ház földművese, vagyis szántó szolgája, 9 ház lovasjobbágya, 5 ház kőművese, 2 ház szőlőművese, 2 ház tárnoka, 1 ház szűcsei, 1 ház harangozó; összesen tehát 58 ház körülbelül 380 lélekszámmal. A tihanyi apátságnak ekkor Gamás volt leglakottabb, legnépesebb birtoka.

A két Gamás lakói, úrbéres emberei (condicionarii homines) ugy látszik nem voltak megelégedve sorsukkal, mert úgy a tihanyi apátnál, mint a tihanyi konventnél állandóan panaszkodtak, elégedetlenkedtek, a szolgálatot súlyosnak tartották. Ezen állandó panaszok hallatára Jeromos tihanyi apát 1264.-ben megadta nekik az úrbéres szabadságokat (libertates condicionales) s ezt a szerződést 1267-ben a veszprémi káptalannal átíratta.¹³

A tihanyi apát meg azért panaszkodott, hogy az apátság birtokain túlsok a lovasjobbágy s ezért IV. Béla király ugyanezen évben az apát kérésének helyt adva elrendelte, hogy az apátság sok jobbágyából csak 12 maradjon meg lovasjobbágynak, a többi meg szorítottassék condicionarius állapotra, Természetesen az így lefokozott jobbágyok meg a lefokozás miatt nyugtalankodtak, s kérték, hogy e condicionarius állapotot megválthassák. Lőrincz nádor ekkor Kajáron (ma Balatonfőkajár) e megváltást megengedte házanként évi félfertóval (30 dénár), amit két egyenlő részletben Szentgyörgykor és Szt. Márton napján kellett fizetniük az apátságnak. Ugyancsak fentnevezett nádor pár nappal később, 1267. dec 9-én¹⁴ Fehérváron a lovasjobbágyi szabadságot a tihanyi apát és konventje kérésére biztosította (Gyösze fiainak, Péter ispánnak és öccsének, Pókának. Ez a kitüntetés tulajdonképpen ;az 1211-iki összeírásban említett Gyösze, gamási lovasjobbágyoknak s két fiának szólt.

A jobbágyok további nyugtalanságát mutatja az is, hogy a két Gamás, Egyházas-Gamás és Fel-Gamás népeinek 5–5 képviselője és pedig Egyházas-Gamás-ról Csetke, Mihály, Péter, Tamás és Teke; Fel-Gamás-ról Kala, Tamás, Tőke, Misze és Mike és Tamás tihanyi apát megjelentek a somogyi konvent előtt, ennek 1322. dec. 7-én kelt levele szerint, az apát elmondja, hogy Gamás jobbágyai állandóan panaszkodnak jobbágyi sorsuk s kötelezettségeik miatt, s nem

¹³ Tihanyi okit. 20.

¹⁴ Tihanyi oklt. 22. 23. sz.

akarnak megmaradni e két faluban, ezért ő szabadjobbágyokká tette őket azzal a kötelezettséggel, hogy földbérül (censuales) adjanak neki évenként 25 dénárt Szent Györgykor és 25 dénárt Szent Mihály-kor, s azon szőlőket, amelyek Egyházás-Gamástól délre és nyugatra vannak s amelyek a veszprémi káptalannál kelt függőpecsétetes oklevél szerint a monostor számára régen ültettek, tartozzanak megművelni.¹⁵ E szőlőmunkáltatási kikötés azt látszik alátámasztani, hogy a tihanyi monostor e szőlőket értékesnek tartotta. E szőlők a mai Kishegy szőlők; amelyeknek tüzes, zamatos borai ma is márkát jelentenek. A mai lellei szőlőtulajdonosok is büszkék kishegyi boraikra, - de maga Kishegy is büszke lehet arra, hogy talaja már több mint 700 éve termi az értékes borokat.

Az itt lakott jobbágyok nyugtalansága is érthető, hiszen az emberi tulajdonság, hogy nagyobb szabadságra vágytak, a tihanyi apátságnak viszont dicséretére válik az a nagylelkűség, hogy jobbágyaival nemcsak emberiesen iparkodott bánni, hanem azoknak fokozatosan nagyobb és nagyobb szabadságokat adott és biztosított.

Az 1322. évben a somogyi konvent előtt a gamásiak nevében Egyházás-Gamásról megjelent 5 képviselőnek fiai, 22 évvel később 1344-ben már azt vitatták, hogy ők szabad állapotúak és őseik is azok voltak, s bemutatták Lajos királynak kétszer átírt pátens levelét is. Ezek voltak: Csetke fia István; Mihály fia János; Péter fia Simon; Tamás fia László és Gamási Márton. Lajos király ennek kivizsgálására kiküldötte a somogyi konventet, ez meg Gamási Albős fia királyi emberrel kiküldötte Péter szerzetest, az egyházórt, akik a vizsgálat megejtése után azt jelentették, hogy 1344. november 21-én nevezettek szomszédaitól, nemestől és nemtelentől gondos vizsgálattal megtudták, hogy nevezettek csakugyan szabadállapotú emberek, s őseik is azok voltak, mire Lajos király a somogyi konvent nyomozó levelét átírva, 1346évi pátens levelét kiadta.¹⁶

12 évvel később meg a felgamási Pete fiai, Pál és János erősítették, hogy régtől fogva nemesek voltak ők is és mint ilyenek éltek Felgamáson, amit a megyei szolgabírák és esküdtek is esküvel bizonyítottak. (1358. júl. 9.)

¹⁵ Tihanyi okit 53. Sz. |

¹⁶ Erdélyi. A tihanyi apátság tört. 180.I.

1360 február 29-én János tihanyi apát és a gamási nemesek egyezsége kötöttek,¹⁷ mely szerint a gamási nemesek a tihanyi apátnak és konventjének -igaz jogul visszaadják// az 5 kúriát, vagy telket, 150 holdat, 11 szőlőhellyel, a hegyvámokkal, rétekekkel és kaszálókkal. Az apátság meg nem zavarja a nemeseket birtokaikban és jogaikban nem háborgatja.

Amint tehát láttuk a tihanyi apátság eredetileg, s az Árpádházi királyok kora végéig egyedüli ura volt Gamásnak. Ekkor azonban a lovas jobbágyok nemes jobbágyokká lettek, később országos nemességüket vitatták s bizonyították, az apátságtól elváltak a volt gamási jobbágyok, most már nemesek, s János apáinak látszólag meg kellett elégednie a visszakapott 5 kúriával.

Miklós tihanyi apát nem volt megelégedve az elődje és a gamási nemesek közt létrejött egyezséggel, 1366. évben¹⁸ a két Gamás birtokába akarta magát iktattatni, ami ellen a gamási nemesek tiltakoztak s bemutatták Miklós nádor 1358. július 9-én kelt pátens levelét Somogy megye közgyűlésén a nádornak, aki erre elismerte a gamásiak «örökös jogú birtoklását». (1369. júl. 12.)

Nagy Lajos király uralkodásának utolsó éveiben György volt a tihanyi apát (1382), erősen vizsgálat alá vette az apátság gamási jogait, s 1397 körül háromszor is visszafoglalta Gamás birtokát, amivel megkezdődött a 20 éves gamási nagy per, aminek történetét, kimenetelét Garai Miklós nádornak 1416. március 2-án Budán kelt ítéletleveléből ismerhetünk.¹⁹

György apát -amint fentebb említettük-1397. év táján háromszor törvényszerűleg visszafoglalta a két Gamás birtokát Gyöke fia Benedektől Jánostól, Górnak Demetertől, Péter fia Andrásztól Szabó Demetertől, Által Pétertől és Bedő fia Gergely fiától Andrásztól, s magát a somogyi konventtel a visszafoglalt két Gamás birtokába iktattatta. E beiktatás után a gamásiak Zsigmond királyhoz fordultak és perújítással éltek. Zsigmond király elrendelte, hogy az 1398. évi kúriai törvényszéken mind a tihanyi apátság, mind a gamásiak irataikat tartoznak bemutatni Döbök Detre nádornak. Ezen iratoknak

17 Tihanyi okit. 70. sz.

18 Tihanyi okit. 73. sz.

19 Erdélyi: A tihanyi apátság tört. 387. 1.

bemutatása mindkét részről 1399. vízkereszt nyolcadán történt meg. A tihanyi apát azt vitatta, hogy az általa bemutatott iratok igazolják, miszerint a tihanyi apátságnak a két Gamás birtoklására királyi ajándékozás folytán van joga, őt ebben a jogában a somogyi konvent is többször megerősítette; – a gamásiak meg úgy érvelték, hogy ők a tihanyi apátot a királyi ajándékozási okiratban hitelesített birtokain nem háborgatják, az ő birtokaik az apátság birtokain kívül fekszenek, amiknek birtoklásához meg nekik van joguk a bemutatott pápens levelek szerint. Mivel az apát ezek után is sérelmezte, hogy ő csak kis részét birtokolja annak a birtoktestnek, amit az 1211. évi leírás körülírt, ezért a nádor határjárást rendelt el. A somogyi konvent és a nádor embere 1399. május 8-án meg is jeleni a helyszínen, hogy a határjárást megejtsék, azonban ebben Gyöke fiának Istvánnak fia János Gamásról és az egykori nádornak Kont Miklósna fia Bertalan fiának Lászlónak emberei és tisztjei Lakról megakadályozták őket. 1402. év aug. 2-ára a nádor újbóli határjárást rendelt el, amelyen a nádor embere nem jelenvén meg, 1413. oki 25-ére tűzetett ki a határjárás, amelyen viszont a gamásiak képviselője nem jelent meg. Garai Miklós nádor e távolmaradás miatt a gamásiakat 3 márka bírsággal büntette meg s újból határjárást rendelt el. E határjárás 1414. ápr. 27-én és május 16-án 16-án történt meg. A határjárás Lelle templomától indult ki. A tihanyiak prókátora azt állította már a templomnál, hogy min a templom, mind annak kertje az apátságé, azután elindult délkelet felé az úton és megérkeztek Péntekhely egyházához. Az úttól keletre eső birtokról elismerte, hogy az Benedek fia Miklós lellei birtoka, az úttól nyugatra azonban az apátságé. Miklós viszont kifogásolta s azt állította, hogy az apát prókátora az ő lellei és péntekhelyi birtokán mutogatja a határt, a Lelle, Péntekhely és Látrány közös határában mindkét fél egyetértett. Innen kiindulva azonban homlokegyenest eltérőek voltak a vélemények. A gamásiak képviselője a Péntekhely-Bedegh pusztai út mentén mutogatta a határt, s ettől északra eső kis területre fekvő földekre vonatkozólag ismerte el csak az apát birtokjogát. Amikor a Péntekhely-Bedeghi út keresztezte a Nagy-utat (ma Lelle-Szőlőskislaki út) Péntek-helyről jövet balra nem messze látszott Egyházasgamás temploma. Ugyanezen periratokból tudjuk meg, hogy Felgamásnak is volt temploma. A két

Gamás szinte összeépült úgy, hogy messziről egynek is látszott. A tihanyi prókátor Miklós határleírását nem fogadta el, hanem a fent említett Lelle, Péntekhely, Látrány közös határtól nyugatra (a mai várszói erdőségen és a Kishegy déli részén, tehát a mai Lelle déli határán) az erdőségen és a hegyen át a két Nandordig (ma Landord puszta) mutogatta a határvonalat, s innen Laknál értek le a Nagy-útra. S azt állította, hogy ez a terület is az apátságé, amit most a gamási nemesek örökbérletben (in feudum) birtokolnak.

Demeter apát fentírt határjárásokról szóló jelentését két évvel később a Budán 1416. év vízkereszt nyolcadán mutatta be Garai Miklós nádornak. E kúriai tárgyaláson azonban sem az alperes gamásiak, sem a pedig jogi képviselőjük nem jelent meg. A nádor 1416. márc. 2-án kimondotta ítéletét:²⁰ «minthogy az alperesek a Döbek Detre nádortól kitűzött 5 határidő után a királyi kegyelemmel engedélyezett perújításra sem jelentek meg, a hazai jogszokás szerint az apátságot birtokába iktatandónak ítéli s fölkéri a somogyi konventet, hogy küldje ki emberét, a nádor embereivel, aki iktassa be az apátot és konventjét a két Gamás birtokába, tekintet nélkül az alperesek esetleges tiltakozására, s küldjön erről jelentést a somogyi konvent Szentgyörgy nyolcadára. Végül hozzátoldotta még, hogy a tihanyi apát és konventje a két Gamáson lakó alpereseket ne bántsa, ne károsítsa, hanem ezentúl is úgy bánjon velük, mint egyházuk más jobbágyaival, s ha ott akarnak maradni, köteles legyen az apátság őket tartani, ha pedig valamelyikük távozni akar, szabadon távozhassék összes javaival együtt mindennemű rágalmazás és zavar nélkül».²¹

Így végződött a tihanyi apátság és gamási nemesek hosszú-hosszú pere. E perben hozott ítéletben azonban a gamásiak nem akartak megnyugodni. Már a következő 1417. év dec. 6-án a somogyi konvent azt jelentette Zsigmond királynak, hogy a lellei Benedek fia Miklós és Gyöke fiának Istvánnak fia Simon a borok és gabonák dézsmáit s kilencedeit, úgyszintén az adókat, ajándékokat, szénát, s a folyó év többi jövedelmeit mindkét Gamáson maguk részére lefoglalták.²²

20 Tihanyi okit. 109. sz. — A kapornaki konvent átírta 1417. marc. 2.

21 Erdélyi: A tihanyi apátság tört. 395. 1.

22 Tihanyi okit. 117. sz.

1418-tól 1536-ig, tehát 118 esztendő történetéről nincsenek adataink, a birtokba beiktatott tihanyi apátságnak sem. Az 1536. évi somogyi adólajstrom szerint Péntekhely (amely az 1900-as évekig szintén Lelléhez tartozott), Kisgamás (Kisgamásnak nevezhették ekkor méltán, hisz lakói gyéren voltak már a nagy per folyamata alatt is s később még kevesebb lakója lehetett) és Lellye birtokosai: Gyeke Ferenc 4, Gyeke Boldizsár 1, Fóris Kristóf 5, Szentbenedeki János 1, Török Bálint úr 1 és a gamási plébános 1 portán, Tehát a gamási perben szereplő «Gyöke fiak, lettek a birtokosok társaikkal együtt és Török Bálint is foglalt elegy portát.²³

Péntekhely határában az 1358-i határjárás, az 1414. évi ítélet, az 1846. évi lellei fundális is Cegléd telket említ, s az a neve ma is Péntekhely egyik dűlőjének.

A Lellén ma élő lakosok legidősebbje között – amint említettem – az ősök hagyományai útján ma is tudnak arról, hogy Lelle határában volt valamikor a két Gamás község, csak a két község hajdani helyét illetőleg tévednek, mert azt tartják, hogy a mai helységkútjától északra húzódó árok felett nyugatra elterülő, s a boglári határt érintő «Felső-gamási dűlő»-mek nevezett földeken feküdt valaha Felsőgamás, míg ezen dűlő délebbi részén az «Alsó-gamási dűlő»-ben Algamás. A Felső-gamási dűlőben a mai Látrány-boglár-i úton felül, tehát északra, az ároktól nyugatra mutogatnak kőtörmeléket, s a földben mintegy félméter mélységben lévő régi kőfundamentumot, amelyről azt tartják, hogy ez a felsőgamási templom régi fundamentuma. Ez a felfogás nem helytálló, mert a két Gamás község a fent jelzett határjárások leírása szerint a Had-út mellett feküdt, a mondott fundamentum pedig a Látrány-boglári úton Boglárhoz közelebb fekvő részen áll. S nem szabad elfelejtenünk, hogy a Látrány-boglári út nem is oly régi, Boglár csak a vasút megépítése után fejlődött kereskedelmi gócponttá, tehát az 1860-as években keletkezett ez az út, ezelőtt egyáltalán nem volt szükség rá. Inkább elfogadható s történelmileg helytálló az a feltevés, hogy a felsőgamási dűlő a felgamásiak földje, az alsógamási dűlő pedig Algamás földje volt. E birtoktest ugyanis kívül feküdt a tihanyi apátság birtokán. A felsőgamási dűlőben mutogatott kőfundamentum

23 Somogyvármegyei adólajstromok az orsz. levéltárban.

sokkal későbbi építmény alépítménye. Amint tudjuk, 1536-ben Lelle határa már 6 birtokos kezében volt 13 portával, tehát a birtokosok portáikon berendezkedtek, lakóházat, s gazdasági épületeket emeltek. Egyik ilyen porta régi alépítménye bizonyosan a felsőgamási dűlőben a gamási templom helyének vélt fundamentum.

Dr. Erdélyi, a tihanyi apátság történetírója, már sokkal megközelítőbb leírást ad, a két Gamás község egykori fekvését úgy határozza meg, hogy a Látrány-boglári-út és a Had-út (tehát a mai Kislak-Lellei: út) kereszteződésénél épült a régi két Gamás község. Dr. Erdélyi is megfélekedett arról, hogy a mai Látrány-Bedegh-Boglári-út nem régi keletű, ezen út helyett a két Gamás község mellett más út vezethetett, ami Péntekhelyt és a Had-utat összekötötte. Amikor a mai Látrány-Bedegh-Boglári-út helyett ezt az összekötő utat kerestem, hallom a község öregeitől, akik atyjuktól, nagyatyjuktól hallottak egyet-mást Lelle múltjából, hogy Péntekhely-Bedeghi-út tényleg nem a mai helyén ment, amíg Boglárral össze nem kapcsolták. Beszélnek egy régebbi útról, amely a mainál délebbre feküdt. Ekkor 1934. január 3-án a község egyik legöregebb emberével, a 85 éves Baluka Istvánnal, eszével, tehetségével sokáig vezető embere volt a falunak s aki őre, fenntartója, a régi hagyományoknak, megindultunk mi is ketten határjárásra s az eltemetett út keresésére. Vezetőm biztos léptekkel vezetett a várszói csapáson a Bedegh pusztához azon helyig, ahol a mai Péntekhely-Boglári-út, s a mai várszói út keresztezik egymást, majd innen délebbre ment s mintegy 50 m. távolságban megállt egy hajláson, amire kijelenti, hogy ezen át nyugat, majd délnyugat felé vezetett a régi út. Pontosan emlékszik erre az útvonalra (s a hasonló korú lelleiek többen is), mert még nagyatyja mutogatta ezt neki. Állításának igazat kellett adnom, Bedegh puszta északkeleti részén még ma is meglátszik a mélyedés, a régi út helye. Vezetőm innen délnyugati irányban egyenes vonalon vezetett le a volt Szalay-féle birtoktesten át, a boglári úttól 300–400 m.-re délebben az egyik örökös, Álgya Sándor altábornagy felesége tulajdonát képező akácás északi oldalán át, ahol meglátszik a régi út helye, az akacas alatti kaszálón pedig meglátszik a földtöltés ma is (e töltés földje sárga homok, amely az akácás régi útjából került ki) s ezen át a mai «Helységkút»-nál körülbelül 200 méterrel délebbre

ment az út, s ért ki a «Had-út»-hoz, a mostani Lelle–Kislaki-úthoz. A Had-út és ezen régebbi út között feküdt a két Gamás község. Nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy a mai várszói út sem régi keletű, hiszen az 1846. évi tagosítás alkalmával keletkezett. A várszói út azelőtt Lelle templomától egyenes vonalban a volt gróf Jankovich-féle kastély keleti oldalán ment le délnek, s a Szalay-féle szőlő keleti határánál levő fenyves, mellett húzódott le a várszói mélyedésbe. Ez az útvonal egyenes volt, s közlekedésre fekvésénél fogva a legtermészetesebb útvonal Lelle és Al- vagy Egyházás-Gamás között.

Egyházás-Gamás tehát a mostani Szalay-féle szőlő (ma dr. Meixner Emilné és Török Olivérné tulajdona) helyén az úgynevezett «Dezső szőlő» helyén szép völgykatlanban feküdt. Temploma pedig a mai szőlő nyugati oldalán félkört képező katlanszerű szántó föld területén. A régiek is nagyon megválogatták a templom helyét, szebb helyet templom részére nem tudunk elképzelni sem, mint ezt a területet. A templomtól délnyugatra meg Algamás házai lehettek míg a mostani «Gamási-kút»-tól északnyugatra (Álgya Papp Sándor ne mai akácás telkén) volt Felgamás: A két hely amikor házak voltak rajtuk, tényleg egynek látszott. Az algamásiak Lellére a régi várszói úton, a felgamásiak pedig a Haduton közlekedtek. Mindkét Gamás helyén régi épület törmelékei, kövei találhatóak ma is. Másrészt a völgykatlan látszik legalkalmasabbnak község keletkezésére, mert e völgykatlan védettséget nyújtott a Balaton felől jövő erős szelek és tél zordonsága ellen. A régi út, amely a Had-utat Péntekhelyel összekötötte, a két Gamás északi oldala mellett ment el. Ez az út volt a rövidebb útvonal a Kislakról Péntekhelyre, Rád, Szemesen át közlekedőknek. Ne felejtjük el azt sem, hogy abban az időben a mai Lelle–Szemes közötti balatoni út nem volt meg, Lelle és Szemes között nádas berek voltak. A fő-út Kislakról Lelle templomához vitt, innen délkeletre Péntekhelyre, s innen meg töltésen át Rádra, majd Szemesre, s innen a Balaton mellett Budára.

A két Gamás községet az 1416-i periratok említik utoljára, későbbi irataink nincsenek e helyről. E periratokból tudjuk, hogy a két Gamás községnek a nagy gamási per idején már csak 10 háza volt. Az 1536-i adólajstrom még említi a gamási plébánost, aki egy portával szerepel Lelle birtokosai között, de ezzel megszűnik minden

adat. Fenti adólajstrom tanulsága szerint a tihanyi apátság birtokjoga megszűnt, helyébe mások ültek be, így a tihanyi apátság oklevéltárában többé adat nem található. A két Gamás község lakó nélkül maradt, az idő vasfoga megörölte volt építményeit templomával együtt.

Felmerül az a kérdés, hogy hogyan és mikor létesült a mai Gamás község, amely Lellétől délre mintegy 23 km. távolságra fekszik? Föltevésem az, hogy a gamási jobbágyok amikor látták, hogy közülük egyesek szabad jobbágyokká lettek, s amikor látták hogy az itteni «Gyöke fiai» nemzedékről-nemzedékre tudatosan nemességüket hirdették, s erőszakos földfoglalók lettek, ezzel a nemzetséggel szemben nem merték, vagy nem tudták felvenni a versenyt, viszont ők is szabad jobbágyokká akartak válni, földhöz jutni s amikor ennek elnyerhetésére nem láthattak módot mint szabadon költöző jobbágyok otthagyták régi helyüket, s új helyet kerestek, olyan helyet, ahol reményük lehetett a földszerzésre.

Amint délnek mentek, Látrányt érintették. Látrány álmaik valóra vállalásához nem volt alkalmas hely, mert királyi birtok volt, a királyi emberekkel gyűlt volna meg bajuk. Majd Turt érték el, de ennek is meg voltak a maga erős birtokosai. Innen is délebbre kellett menniök, s ekkor érkeztek a mai Gamás helyére, ahol letelepedtek és községet alapítottak. Úgy tudom, hogy a mai Gamás lakói is nemesek ivadékainak tartják magukat.

Lelle legrégebb kora.

Lelle falu nevére a ma is ismert oklevelek útján először 1334., 1335. években bukkanunk, amikor is a Szentföld és az Apostoli Szentszék javára a Magyarországra kiküldött Jacobus Berengarii és Raymondus de Benofato pápai követek a veszprémi egyházmegye egyházi javadalmasaitól tizedet szedtek. Az ezek által összeállított tizedjegyzékben szerepel Lellye falu, s papjának, Jánosnak a neve.²⁴ János pap tized fejében 50 kis dénárt fizetett. A pápai követek idegen emberek voltak, s innen van, hogy a magyar helységneveket nem tudták helyesen írni, így került a tizedjegyzékbe Lelle Lellye, Lelya és Belye néven. Péter pap, Lelle papja 40 kis dénárt fizetett.²⁵ E tizedjegyzékből tudjuk meg, hogy Lelle a somogyi főesperességhez tartozott. Lelle nevét az 1414. évi Gamási perben lefolytatott határjárás már helyesebben írja, amikor Lellye falut említ. 1426-ban Lellén Mihály volt a plébános.²⁶

Lelle falu keletkezésének pontos idejét nem tudjuk. Az bizonyos, hogy a főútvonal a régi rómaiak idejétől kezdve egészen a balatoni vasút kiépítéséig a Had-út volt, amely mind a rómaiak, mind a honfoglalás után a magyarságnak is egyedüli nagy közlekedő útja volt. Ez Kanizsán, Marcalin, Lakon át Lelle Szent Kelemen bazilikájához vezetett és a lelltől Szentgyörgyig s azon túl is elterülő balatoni berket, nádist kikerülte. Tehát a Kanizsáról Buda felé közlekedők Lellén látták meg először egészen közélről a Balatont. A Had-út Szt. Kelemen bazilikájánál fordult délkelet felé és vitt Péntekhelyen, Rádon és Szemesen át Budára. Szt. Kelemen bazilikája tehát a főútvonal mellett feküdt. Szent Kelemen bazilikájának -mely eleinte 10 község temploma volt, fennállása óta mindig volt papja. Amikor Péntekhelynek és Algamásnak temploma és papja volt az 1330-as években. Lelle papjairól is olvasunk. Ez ma érthetetlen, hogy a három falu mindössze 3 km. távolságra feküdt csak egymástól és mégis külön-külön papot tartott. A középkor mély vallásossága, hitbeli áldozatkészsége azonban megérteti velünk.

24 Mon. Episc. Vesp. II. 78. és 82. 1.

25 Mon. Vat. Epis. Vesp. II. 91. 1.

26 «1426.....Michaelen de Lellye ecclesie plebanum» Veszpr. Kap. levlt. Simigh. com. decim. 16.

Az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzék szerint a veszprémi püspökség joghatósága alá tartozó Somogy megye egyházilag két főesperességre oszlott: a segösdire és a somogyira. A segösdői főesperességhez akkor 73 plébánia, a somogyi főesperességhez 176 plébánia tartozott.

Ez utóbbihoz tartozott Gamás, Lellya Belye (Lelle) és Rád plébániája is Péntekhelynek a plébániájáról 1413-ban olvasunk. 1336-ban Rád is a tihanyi apátságé, mely falu 1364. évben már mint pusztult birtok fordult elő, a templom romjai ma is állnak még.

Nem véletlen az sem, hogy Szent Kelemen bazilikáját a mai lellei templom helyén építették, hisz akkor ide ért ki a Had-út s itt fordult el, miután Boglárt, Fonyódot kikerülte. Lelle templomának a helye volt a legmagasabb hely, ahonnan szép kilátás nyílt a Balatonra. Szinte elképzelhetetlen, hogy e templom körül nem lettek volna lakók. A szép fekvés a Nagy-út gócpontja azt látszanak megerősíteni, hogy igenis sokkal előbb keletkezett a falu, mint azt a pápai tizedjegyzék említi. Ha kevés volt is lakóinak száma, papja állandóan volt Szent Kelemen bazilikájának.

Lelle nevét némely történetíró állítása szerint még Lehel vezértől kapta, akit szerintünk nem Lehel-nek hanem Lel-nek, vagy Lelle-nek hívtak.²⁷

Hogy a két Gamás községről több, Lelléről pedig kevesebb adatunk van, annak oka, hogy a tihanyi apátság oklevél tárában csak az apátság birtokállományával kapcsolatos dolgokról nyerhetünk képet. Az oklevelek az apátság birtokállományain kívül történeteket nem örökítették meg.

Lelle, különösen Szent Kelemen bazilikája fő-út menti fekvésénél fogva nagy történelmi időknek lehetett tanúja. 1091. év tavaszán Székesfehérvárról az akkori koronázó fővárosból a nagy király, Szent László a Had-úton indult el és ment Horvátországba, tehát az itteni Szent Kelemen bazilika mellett vonult el hadaival, hogy Zvonimir király halála után kitört lázadást leverje. Szent László hadai Horvátországban győzelmesen nyomultak előre, de csakhamar ugyanezen az úton vissza is vonultak, mert a kunok betörését kellett

²⁷ Dolecskó: Balaton-Lelle ösmertetése 1. I.

megakadályozniuk.²⁸

108 évvel később pedig Lellén a Had-úton vonult fel Horvátországból Imre király öccse, Endre, bátyja a király ellen, s Lelle mellett Rádon a mostani «Tet-vesi» patakinál, amely Lelle és Rád határárka, ütközött meg a két sereg. Imre király serege győzött, Endrének menekülnie kellett, s rokonánál, VI. Leopold osztrák és stájer hercegnél kapott menedéket.²⁹

1241. április 11-én a szomorú muhi pusztai ütközet után a tatárok dúlták, fosztogatták az országot. Az ezen harcban részt vett somogyi nemesek nagy része is odaveszett. Kálmán herceg muhi pusztáról sebesülten, váltott lovakon menekült Pesten át a Had-úton Segesdre.³⁰

Az 1241/42. év telén a befagyott Dunán könnyen át tudtak kelni a tatárok, s egyik vezérük: Kádán a Balaton mellékén továbbvonult a tenger felé, hogy Béla királyt elfogja. Természetesen ütközben az egész Balaton mellékén fosztogattak, zsákmányoltak. E tatár rombolást nagyon megérezte Lelle és a két Gamás község is.

28 Csánki: Somogyvármegye tört. 380-J87.

29 Csánki: Somogyvármegye tört. J80-J87. I.

30 Pauler— Karácsonyi: A magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig. III. 1. 1.

Lelle a mohácsi vész után és a török hódoltság alatt.

Amint az 1536. évi adólajstromból tudjuk, Lelle birtokosai között szerepelt Török Bálint egy portával. A mohácsi vész után az ország urai, főnemesei, nemesei két pártra szakadtak. A túlnyomó többség Szapolyai János erdélyi vajdát akarta királynak s királlyá is koronázta. Török Bálint volt egyike azoknak, akik Pozsonyban János király fejére tették a koronát 1526. nov. 10-én.

Az ország másik része ugyanezen év dec. 17-én ugyancsak Pozsonyban Ferdinánd osztrák főherceget kiáltotta ki királlyá. A fiatal 24 éves Török Bálint is átpártolt csakhamar Ferdinánd királyhoz. De már 1536-ban visszapártolt János királyhoz.

Török Bálintnak, Szigetvár úrának rengeteg birtoka volt, úgyhogy elmondhatjuk, hogy Somogy vármegye tulajdonképpen ura ő volt. Az 1542. évi adólajstrom szerint a vármegyében összeírt 6536 1/2 jobbágytelekből 660 porta ura Török Bálint, ő volt Buda parancsnoka is, s amikor 1545-ben Buda Szulejmán szultán kezébe került, a szultán Török Bálintot Konstantinápolyba hurcoltatta, s fogságba ejtette.³¹

Az 1555. évi török hadjárat alatt majdnem az egész Somogy vármegyét a törökök szállták meg. Új szandzsák székhelye lett Koppány (Törökkoppány), ez alá tartozott a karádi és körösi (Kőröshegyi) Nahie (körzet). Lelle környékén elterülő falvakat ezekbe a körzetekbe osztották be. Így a karádi nahie-be nyert beosztást: Lantord (ma Landord puszta Lelle határától 2 és fél kilométernyire fekszik délnyugat irányban), Szöllős-Györök. Visz, Szöllőskislak); a körösi nahie-ba: Szemes, Rád és Látrány.³²

Amint látjuk a beosztásnál Lelle falu neve már nem is szerepel, ami azt jelenti, hogy Lelle falu lakosságát, mint másutt is a vármegye régi lakosságát 1552-től 1601-ig szakadatlanul folyó háború

31 Csánki: Somogyvármegye tört. 440-448. I.

32 Velics—Kammerer: Magyarországi kincstári defterek. 1.175-179.1.

majdnem kiirtotta. Nem csoda, ha Lelle hamarosan kipusztult, hisz rajta vezetett keresztül a Had-út s rajta keresztül vonult a török had egész serege. Somogy nemesei is elmenekültek, csak egy-két nemes család mert ősi birtokán megmaradni, mint pl. a Lengyel család, a mostani Lengyeltóti urai.

A somogyi török hódoltság 1601-től 1664-ig békét élvezett, az ország többi részén ezalatt is szakadatlanul folyt a harc.³³

Somogy végleges felszabadítása csak Buda visszafoglalása után. (1686. szept. 2.) történt meg. A rettenetes pusztítás, amit a török itt véghezvitt csak a felszabadítás után volt felmérhető. Bél Mátyás, akit a kormány e vármegye leírásával bízott meg, jelentésében Somogyot szigethez hasonlította, amelynek amúgy is sekély folyóvizei sással és bozóttal fődött kiterjedt posványos állóvizeket alkottak».

Az elmenekült nemesek is szállingóztak régi somogyi birtokaikra, különösen a szomszédos Zalából sokan. De itthon szomorú sors várt rájuk ha nem tudták igazolni régi birtokjogukat, rém birtokaikat nem kaphatták vissza, viszont ha igazolták is a szerzeményi bizottság csak külön váltságdíj lefizetése esetén adta vissza régi birtokaikat. Ha pedig nem tudtak fizetni, e bizottság a legtöbbet ígérőknek adta el. Így egészen új birtokosok tűntek föl itt is, ott is. A birtokukból kiforgatott nemesek közt nagy elkeseredettséget váltott ki ez a nem várt intézkedés. Sokan kénytelenek voltak visszatérni a jobbágyi sorsba. Az óriási adóteher, meg a katonaság zsarolásai „miatt a jobbágyság elégedetlenkedett, sorsát a török hódoltság alatt tűrhetőbbnek tartotta, mint most, ép ezért azokból a falvakból, amiket a török még nem pusztított el egyenesen megszökött.³⁴

33 Csánki: Somogyvármegye tört. 466. 1.

34 Csánki: Somogyvármegye tört. 471. 1.

Lelle temploma

A kishegyí és villasori kápolna.

A kálvária, temető, keresztek és alapítványok.

Lelle legrégíbb templomáról 1055-ben történik említés, amikor I. Endre magyar király a mai Lelle határában a régi Sziget Szád és «Nagy-út» között elterülő nagy földszávot a tihanyi apátságnak adományozta. Az adományozó okirat felemlíti a két fentnevezett utat, mint határvonalakat, amelyek «Szt. Kelemen Egyháza»-nál futnak össze. Minden kétséget kizárólag megállapítható a már említett határjárásokból is, amelyek a tihanyi apátság itteni birtokált akarták mindenkor pontosan körvonalazni, hogy a régi Nagy-út és a régi Sziget-Szád-út az említett ajándékozási okirat óta, tehát 1055 óta mindig és folytonosan a mai templomnál találkoznak, ami azt erősíti meg, hogy 1055-ben szt. Kelemen Egyháza is pontosan ugyanezen a helyen állott, mint amelyiken a mai templom is áll.

Lelle templomáról, Szt. Kelemen bazilikájáról fennállása után egészen a török hódoltságig többszörösen előfordulnak említések. Azonban nagyságáról építkezési stíljéről, az építetőrőt nincsenek adataink. Arról sem maradtak fenn följegyzések, hogy mikor pusztult el. Csak annyit tudunk, hogy amikor Lellét a török hódoltság után 1720-ban a látrányi plébániához csatolták, úgy Látránynak, mint Lellének sárból, tömött falból volt a temploma, még pedig oly rossz állapotban, hogy a miséző papra és hívekre egyáltalán veszélyes volt a templomban való tartózkodás.³⁵Feltehető tehát, hogy Lelle Szt. Kelemen temploma a török világ alatt pusztult el. Viszont, hogy 1720-ban tömésfalból vert templom állott, azt mutatja, hogy a török hadak elvonulása után, 1686 után a szegény lelleiek még sem akartak templom nélkül maradni, olyant építettek, ami szegénységükből, kifosztottságükből tellett és pedig ugyanazon a helyen, ahol a régi állott. Szt. Kelemen bazilikájának megmaradt romjaihoz építették. Az 1720-ban élő emberek említést is tettek, hogy őseiktől tudják, hogy a régi elpusztult templom Szt. Kelemen tiszteletére volt felszentelve.

³⁵ Veszpr. püsp. Icvtár.: Conscriptiok 1720—1749-ig.

Ezt a düledező, sárból vert falu templomot az 1749. évi Visitatio Canonica tanúsága szerint,³⁶

az akkori lellei földesúr, Kesselőkői báró Majthényi György, aki egyúttal kegyura is volt a templomnak, saját vagyonából a lelleiek kézi és ígás erőinek segítségével újjá építtette az 1720–1727. év között, belső berendezéssel is ellátta. Az újjá épített templomban az első szentmisét Gomba Imre, az akkori látrányi plébános mutatta be, s valószínűleg ő is áldotta meg e templomot. A templom titulusát is a kegyúr- választotta s az ő óhajára történt, hogy e templom a Szt. Háromság tiszteletére lett benedikálva. E templom régi romokból lett teljesen felépítve, hossza körülbelül 5 öl, szentélye bolthajtásos, hajója famenyezet, a tető fazsindellyel fődve. A bolthajtásos szentély maradhatott csak meg a régi Szt. Kelemen bazilikából, s ehhez toldották a hajót és a tornyot is, amely szintén fából készült. Fából volt az oltár, a a kórus is, ahová ugyancsak a kegyúr szerzett be egy 5 változatú orgonát 70 forintért A szószék, is fából épített volt, a templomban padok hiányoztak, csak 13 szék volt. Gyóntatószék sem volt a gyónast a hívek az oltár háta mögött végezték. A kegyúr 1748-ban három harangot is szerzett be s ezeket az akkori veszprémi püspök, Bíró Marton 1748. okt. 11-én Marcaliban szentelte meg; a 96 kg. súlyú a Szt. Háromság tiszteletére; a 73 kg. súlyút a Bold. Szűz Mária és Szt. Antal tiszteletére; a 33 es fél kg. súlyút Szt. Donát tiszteletére.

A lelleiek ezen időkben búcsúkra jártak: Szt. Kristóf ünnepén a tihanyi apátság szántódi templomába; Szűz Mária mennybemenetele napján Andocsra; Kisasszony napján Szöllősgyörökre. Viszont e helyiségek hívei meg Szt. Háromság napján jöttek Lellére búcsúra.

A lelleieknek ekkor még csak minden 4-ik vasárnap volt szentmiséjük. Az iskolamester azonban minden szombaton tartott litániát.

Lelle akkori lakói jórészt szlávok és magyarok. Négy kálvinistát kivéve, – akik mindenben engedelmeskedtek a plébánosnak – a helység egész lakossága katolikus.

Temető a templom körül volt, kerítés és kereszt nélkül.

³⁶Veszpr. püsp. Levár.: Visitatio Canonica Distr. Kaposvár 1749. év 712. 1.

Az 1778. évi Canonica Visitatio³⁷ szerint az 1720–1727. között fából újjá épített lellei templomot báró Majthényi György özvegye Sztrányai Julianna ugyancsak a helységbeliek kézi és igás erőinek segítségével 1756 évben megújította. A helypénzből a templom 12 forintot kapott. Az 1776. évben pedig az akkori buzgó látrányi plébános Nagy József a templom belső padlását kideszkáztatván, kirajzoltatta; kis oltárral, új orgonával felékesítette és egy új aranyozott ezüst kehellyel megajándékozta.³⁸

Ekkor már minden második vásár- és ünnepnapon volt szentmise Lellén. A ma is fennálló templomot tehát báró Majthényi Györgyné Sztrányai Julianna építtette át 1756. évben, még pedig a férje által 1720–1727. között emelt fatorony helyett téglából épült tornyot, úgyszintén a régi fából készült kórus helyett téglából épült kórust; a templom mindkét oldalán kis sekrestyét, a templom alatt kriptát családja részére, melyről a későbbi 1815. évi Canonica Visitatio azt jegyzi meg, hogy e kriptá volt a Majthényi családnak régebben a temetkezési helye. A templom hajójának kezdetén van ma is elhelyezve egy nagyobb négyzet alakú kőlap, amely a kriptához való lejáratot takarja el. A templom hajójának déli részén, közvetlen a földszín mellett volt egy a kriptából nyitó nyitott ablak is, amely az 1921. évben történt külső és belső tatarozás után elzárattott. Ezen tatarozás alatt a kriptához vezető négyzetlapot is leemelték, s a kriptát többen megtekintették. Itt báró Majthényi Anna és Edvi Illés Ferenc Somogy vármegye volt másodalispánjának hamvait találták meg. Azóta e kriptába senki sem temetkezett. A mai szószéket is Sztrányai Julianna építtette, amely azonban még 1815-ben is festetlen állapotban volt. A tetőt 1813-ban építették teljesen újjá.³⁹

1815-ben a lelleieknél minden harmadik vásár vagy ünnepnap volt szentmise.

A községben 1855-ben nagy kolerajárvány tizedelte a lakosságot (62 halott volt ez évben Lellén). A járvány július 26.-án szűnt meg, ennek emlékére emelték 1859-ben a szószék mellett a Szt. Anna oltárt

38 A látrányi pléb. tört.: Oyalókay József pléb. 1851. évi feljegyzése.

37 Veszpr. püsp. lev.: Protocollum Canonicae Visitationis Ecclesiarum et Parochiarum in Comitatu Simigiensi 1778 112,113. I.

38 A látrányi pléb. tört.: Oyalókay József pléb. 1851. évi feljegyzése.

39 Veszpr. püspöki lev.: Acta et Fragmenta Visitationis Canonicae Parochiarum Distr. Kaposvár 1815. máj. 28.

s e napot fogadalmi ünneppé tettek. Ma is megünnepli Lelle népe e napot. E napon a templomban az új plébánia felállítása óta egész napon át Szentségimádás van.

Az 1864. és 1865. évben a helységbeliek látván miszerint templomuk különösen nagyobb ünnepek alkalmával a hívek nagyobb számának befogadására már kicsiny, azért az előljárósággal egyetemben elhatározták annak megnagyobbítását. E szent célra közös megegyezéssel és nagy lelkesedéssel 60.000 téglát égettettek, a befagyott Balatonon át Zalából követ fuvaroztak, rét kaszálást és aratást vállaltak a helybeli uradalomnál, s az ezekből befolyó 1168 forinttal akarták templomukat megnagyobbíttatni. Közbejött az 1866. évi óriási országos nagy fagykár, a községi előljáróság határozata folytán «a rossz termés okozta szükség miatt a katonaállítási költségek fedezésére 150 forint és a helybeli mesternek munka-bérmegváltása fejében ugyancsak 150 forint fizettetett ki a templom céljára befolyt összegből, a tőke kamatainak egy részét pedig Posta József akkori plébános új templomkerítésre fordította. Az 1867. évben a még megmaradt 965 forintból a lakosság egy töredéke azt indítványozta, hogy azon vásároltassék meg az urasági legelő. Ez ellen Posta plébános élénken tiltakozott, hogy az összeg másra fordíttassák, mint az eredeti terv. Az 1869. évben meg a község előljárósága oly határozatot hozott, hogy az összeg egy része a templomra, a másik része az iskola építésére fordíttassék.

A plébános ragaszkodott az eredeti határozathoz. Az egyházmegyei hatóság 1870. év okt. 18-án ⁴⁰Komesz György kaposvári esperes-plébánost egy későbbi időben, okt 30-án pedig Szöllőssy Lajos szőlősgyőröki plébánost küldötte ki, hogy a Lelleiekkel tárgyaljon ez ügyben. Ezek Lellére kiszállva gyűlést hívtak egybe s hangsúlyozták, hogy a községi előljáróság határozata érvénytelen és jogtalan, mert az 1864. és 1865. évi munkálatokra a község polgárai és zsellérjei teljes számban azért vállalkoztak oly lelkesen, mert a templomot akarták megnagyobbíttatni, ha tehát a határozatot meg akarják változtatni, akkor szavaztassák meg a község minden emberét, mert mindenki két évig nagyon is kivette részét a munkából, tehát mindenkinek meg kell tudni akaratát, hogy mi célra kívánja fordítani az összeget. A

40 A lárányi plébánia levéltárában az erre vonatkozó határozatok eredetije megtalálható.

lelleiek kétpártra szakadtak, egyik részük, az egész összegnek a templom céljára történendő fordítása mellett szavazott, a másik részük – bár elismerték az eredeti határozatot – az összeg egy részét templomra, más részét az iskolára óhajtották fordítani.⁴¹

E gyűlések jegyzőkönyveit felterjesztették az egyházhatósághoz, ahonnan 1870. nov. 13-án kelt leirattal Marki Ignác püspökhelyettes Posta Józsefnek a következő utasításokat adta: «miután a lellei viszályos ügyben hozzám beterjesztett iratokból kiderült, hogy a lellei róm. kat. község nagyobb része a közös munkával keresett pénzüsszeget a templom nagyobbítására szánta s azt a nevezett célra fordítani is szándékozik; jelen soraimmal az egyházmegyei hivatal részéről is ezennel határozottan kijelentem, hogy az említett szent célra közös erővel és akarattal keresett 965 forint összeget a lellei templom kizárólagos tulajdonának nyilvánítom, s ennek folytán felhívom Tisztelendőségedet szíveskedjék ezen határozatomról az illető községet s a polgári hatóságot is értesíteni, s egyúttal az ellenkező szándékban levő kisebbségnek kijelenteni, hogy azon esetre, ha szándékuk mellett megmaradnának nekik kellene az említett összeget perrel megtámadniuk, mert a lellei róm. Kat. templom, mint jogos tulajdonosa ez összegnek, a nevezett összegnek tényleges birtokában lévén, attól csakis per útján üttethetik el. Ezen felül még arra is felkérem, hogy szíveskedjék az illető polgári hatóság közbenjöttével szigorúan a lelleieknek meghagyatni, hogy az említett s a templom tulajdonához tartozó 965 forintot más célra fordítani ne merészeljék. Ha pedig mindemellett is az említett összeg felől másként akarnának rendelkezni, netáni képzelt igényeiket iparkodjanak a törvény útján érvényesíteni.⁴²

A sok huza-vonának a vége az lett, hogy a pénz a község előljárósága által kezeltetvén, tehát birtokában lévén, nem volt hajlandó ezt a templomépítésre kiadni, így «az egész összeg – amint a fentebb említett iratokba Posta plébános szomorúan rá jegyezte – a község által elvétetett, miután a per megkezdésére a templomnak

41 Szűcs József, aki 1864—70-ben volt bíró, Bognár Péter, Horváth Péter és Kruppai Lajos esküdtek a templom célja mellett szavaztak, mert szerintük a község kisebbsége nyilvánította az iskolát közös iskolává, ez pedig sem nekik, sem a többségnek nem kell, azért erre nem is áldoznak; — viszont Szalay Imre, Kruppai Máté, Bolla István bíró, Szűcs János és Mátyás József az iskola mellett foglaltak állást, a közös iskolának voltak a hívei. — Velük együtt az egész község e tekintetben két pártra szakadt, s e pártoskodás hosszú esztendőkön át tartott.

42 Egyhm. hatóság 1418/1870.sz. leirata a látrányi plébánia levlt-ban

pénze nem volt».

Az 1877. évben a templom mögötti s a templom tulajdonát képező 219 négyszögöl kertet a község előjárósága faiskola céljára vette bérbe, s ölenként fizetett a templomnak 1 krajcárt és az egyházfinak, aki eddig a templom rendbentartása fejében ezen területet kapta művelés alá, 5 forintot évenként. A bérleti szerződés 2 év múlva megszűnt.

A lelleieket úgy látszik bánthatta, hogy az 1864-65. években a templom céljára közösen végzett munkájuk folytán bejött összegeket nem erre a célra fordították, másrészt látniok kellett nap-nap után hogy a templom kicsiny és tatarozásra is szorul, azért 1884 évben egymás között a templom renoválásra 2500 forintot vetettek ki. Ezen összegből toldották a templom déli oldalán volt kis sekrestye helyett, a főoltárra néző, s mai napig meglévő oldalhajót; a templomot új padokkal látták el es kívülről-belülről tataroztatták. Új orgonát is vettek, ami 1000 forintba került; Éhn Sándor lengyeltóti szolgabíró útján Kovács Zsigmond püspöktől az új orgonára segélyt kértek, 50 forintot kaptak is.⁴³

A megújított templomot ugyanazon évben pünkösöd utáni 24. vasárnapon áldotta meg Posta József plébános.

Ez a templom 1921-ben az új plébánia felállítása évében újból kívülről és belülről renováltatott.

Az 1914 – 18. évi világháborúban elesett hőseinek emlékére a község 1922-ben két márványtáblát állított emlékül, amelyeket a templom bejáratánál két oldalt a templom falában helyeztek el. A márványtáblákon olvashatók az elesett hősök nevei:

43 Veszpr. püspöki levl.: Acta Dioeciesana 1884. X. 6.

1914-1918.

BALATONLELLE KÖZSÉG VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT HŐSEI:

Nyéki Faragó Miklós fhgy.	Dumics György közv.
Horváth Gáspár tiszth.	Fábri Lajos
Ágoston László tds.	Györei Mihály
Horváth Sándor tds.	Horváth László
Antal Ferenc közv.	Ihász Pál
Bagyarik Gáspár	Jabuka Mihály
Baluka István	Keller István
Baluka Lajos	Kis József
Baluka László	Kondor Mihály
Bognár Ignác	Kosár József
Bolla József	Körmendi István
Brauer József	Kruppai Gáspár
Leipold Elemér fhgy.	Pápai György közv.
Csikszentmártoni Szabó Elek hdgy	Petrus József
Sándor János tds.	Pintra Vendel
Kruppai Péter közv.	Pityinger József
Kruppai Géza	Prekácza János
Mészáros Lajos	Pusztai Mihály
Lada Lajos	Somogyi János
Nagy János	Somogyi Kálmán
Nagy Sándor	Somogyi Péter Pál
Németh István	Szabó Dezső

Novotni János	Szúcs Károly Ferenc
Pap István	Wollák Jenő
Parrag Péter	

Kishegyi kápolna.

A lellei határ egyik legszebb részén, a 300 m. magas Kishegy szőlőben – a volt gróf Jankovich-féle szőlőben, amely ma a Honvédelmi Jóléti Alap tulajdona – s ahonnan gyönyörű panoráma nyílik a Balatonra, ahonnan egyszerre gyönyörködhetik a szem a boglári várdombon, a fonyódi dombon át egész Keszthelyig, majd az egész zalai balatoni hegyekben, s az alattuk elterülő fürdőtelepekben, s még tovább, észak felé, a tihanyi templom szemlélhető: áll a barokstíl egy kis remeke, a kishegyi kápolna. Jellegzetes barokstílt mutat egész külseje, tornya, de belseje, régi oltára és gyertyatartói is. Az 1815. évi látrányi Canonica Visitatio tesz róla először említést.⁴⁴

«A lellei határban, az úgynevezett Kishegy szőlőben van a báró Majthényi György által szilárd anyagból emeltetett kápolna, hogy mikor benedikáltatott, nem tudható. Vagyona nincs, de a földesúr, gróf Széchényi Ferenc minden szükséges dologgal ellátja. Harangja is van, 30 kg. súlyú. Szt. mise Szt. György és Szt. Donát napján.» Az a tény, hogy harangját a lellei templom két harangjával együtt 1784. okt 11-én szentelte meg Marcaliban Biró Márton püspök, azt tanúsítja, hogy 1748. évben már állott. 1815. évben Látrány kegyurának, gróf Széchényi Ferencnek, a nagy Széchényi István atyjának a birtokában volt mára a Kishegy szőlő, s vele a kápolna is, tehát felszereléséről, tatarozásáról ő gondoskodott. A Széchényi címer most is látható az oltáron.

Ma e kápolnában évenként háromszor van szentmise: Szt. Donát napján, s az ezt követő vasárnapon, amikor a kishegyi búcsú tartatik és az iskolás gyermekek részére egyik májusi napon, madarak és fák napján.

⁴⁴ Veszpr. püspöki levlt.: Acta et Fragmenta Visit. Can Parochiarum. Visit. Paroch. Ecclesiae Latranyiensis Anno 1815. die 28. Maj.

Fürdőtelepi kápolna.

A lellei vasútállomás és Boglár felső megálló között, a Villasorban a vasúti sín pár, és a Balaton között, a volt Vasziljevits János-úton, a mai Horthy Miklós-úton építtette 1906-ban a Balaton egyik rajongója e kis kápolnát: Breznay Béla prelátus, egyet. ny. rendes tanár Jézus Szívének tiszteletére, s a nyaralóközönség részére, villájának – melyet ő maga nevezett el «Kápolnás-villá»-nak – átellenében. Az építtető nyugdíjazása után Lellén telepedett meg, ismerte őt a község apraja-nagyja, s mindenki tisztelte, szerette az agg főpapot. Meghalt Lellén, 1928. május 22-én, 85 éves korában, s a lellei temető nagykeresztje mögötti sírba temették el. A temetési szertartást Koller József látrányi plébános végezte Horváth József lellei és dr. Szentiványi Róbert boglári plébános segédlete mellett. Sírjára az egyetem hittudományi karának képviselőiben: dr. Volkenberg Lajos, dr. Kiss János, dr. Baranyai Jusztin, dr. Martin Aurél és dr. Artner Edgárd hittud. egyet. tanárok koszorút helyeztek el. Halála után villáját s vele a kápolnát is Harrer Paula örökölte, ki is 1931-ben eladta Szeleczy Margitnak, aki női szerzetes rendet akart alapítani, s aggok intézetét létesíteni. Dr. Rott Nándor veszprémi püspök 3 évi próbaidőre neki és társnőinek Lellén letelepülési engedélyt adott, de 3 év leteltével ezt valamint a szerzetesi ruha viselését tőlük meg is vonta. Erre Szeleczy Margit úgy a villát, mint a kápolnát eladta.

Kálvária.

A Lellén ma élők legidősebbjei beszélnek egy volt kálváriáról. A kálvária helyét, létezését illetőleg Gyalóky plébánosnak 1846. évi s Zichy Domonkos püspökhöz írt jelentéséből ismerjük: Van Lellén egy kálvária hely is, melyről a Can. Visitatióban is van említés, ez az 1846. évi tagozás által a legalkalmatlanabb helyeztetést nyeri, mellette van az urasági itató kút, urasági épületek, majorok, pajták közé lesz szorítva, azért, ha Méltóságod megegyezését adja a keresztet, mely most újított meg, de még fel nem szenteltetett a templom mellé visszük, ahol elegendő tágasság van, Jankovits uraság egy hold

szántóföldet ajánl örökre a templom számára jövedelmezőt».

1851-ben már így ír: «kálvária hely volt a Nagys. Jankovits László urasági kastélyához közel, azonban 1846. évben tagosztály alkalmával ezen tér a nevezett uraság birtokához csatoltatván, helyette egy hold szántóföldet ajándékozott a kálvária fenntartására, mely évenként árendába kiadatik, a kálvária-keresztek már régiek lévén, megsemmisültek, ezek helyébe ifj. Béri Pál lellei lakos másikat állíttatott és a templom mellett mind a három kereszt felállíttatott, az Üdvözítő keresztje 1847, évben fel is szenteltetett.⁴⁵»

1872. máj. 19-én⁴⁶ Posta plébános jelenti az egyházhatóságnak hogy Lellén közvetlen templom szomszédságában létezik kálvária név alatt 3 fakereszt, s bár támogatják őket, dűledeznek, ezek alapjaiból kéri, hogy díszes kőkeresztet állíthasson. A püspök máj. 28-iki leiratával ezt megengedi.

1877. évben a dűledező keresztek még mindig álltak. Ezek helyébe állíttatott a ma is a templom előtt a toronytól nyugatra álló kőkereszt Béri János és Körmendy Sándor alapítványából. A kereszt 2 öl, 1 láb, 6 hüvely magas, Krisztus és Mária képpel. Polatsek Máté keszthelyi kőfaragómester készítette 280 forintért gót stílusban 1879. évben, s ugyanezen év szept.14-én Posta József plébános szentelte fel⁴⁷.

Amint tehát látjuk, a kálvária az 1846-ik évi tagosztásig, a mostani Szt. László utcában, a volt Jankovits-féle uradalomnak a majorját a községgel összekötő úton emeltetett ott, ahol néhány évvel ezelőtt gémeskút és kovácműhely állott. Ez a terület a fenti tagosítás folytán a Jankovich uradalomnak jutván, kárpótlásul a kálvária helyért a Jankovich uradalom 1 hold földet ajándékozott a templom részére a kálvária fenntartása címén. E kálváriaföld a mostani plébánia tulajdonát képező úgynevezett «kenderföld» északi felén feküdt, amely részt a nép «kálváriaföld»-nek is nevezett el. E föld árendájából befolyt összeget fordították a később a templom déli oldalán a mai oldalhajó mellett elhelyezett kálvária keresztek fenntartására. E földdel, hogy mi történt időközben, nem tudható,

45 Eredetije a lárányi plébánia levéltárában

46 Acta Dioec X. 796.sz.

47 A lárányi pléb. lev.

tény az, hogy ma nincsen a templom birtokában.

Temető.

Lelle temetőjét a birtokunkban levő okmányok közül először 1749. évi Canonica Visitatio említi s azt állapítja meg róla, hogy a templom körül volt kereszt és kerítés nélkül. Az ősegyházban, a régi keresztény szokás az volt, -ma is sok helyen,- hogy halottaikat a templom mellett temették el. A lellei hívek temetkezési helye is 1055-től, a Szt. Kelemen templom fennállása óta a templom mellett volt. A mai temető, amely a községtől nyugatra, kis dombon fekszik "1777. évben jelöltetett ki, s ugyan azon évben az egyházi felsőbbség engedelmével Nagy József látrányi plébános által fel is szenteltetett. Az 1846. évben pedig megnagyobbíttatván, Szalay József közbirtokos úr által egy jeles kőkeresztel földíszítettetett, amely a temetőhöz adott résszel együtt az 1847. évben Pál József kerületi alesperes és somogyvárj plébános által felszenteltetett.»⁴⁸

Az 1855. évi kolerajárvány alatt elhalt 62 halottat ide temették el abban az új részben, a temető keleti oldalán, e részt csak 10 év óta használják temetkezési helyül. A temetőben vannak a Szalay, Milassin (báró Kemény), Dolecskó, Zachariás, Pongó Kiss, csikszentmártoni Szabó, izeri Izsák, pribéri Jankovich és Hajgató családok kriptái.

1921-ben az új plébánia felállításakor a temető nagyon rendezetlen volt, fű és bozót nőtte be, azóta a híveiknek kegyelete és sok évi munkája a temetőt megtisztította, a sírok kezeltetnek, valóságos virágos kert lett, úgy hogy dicsekvés nélkül elmondhatjuk, hogy temetőnk a környék egyik legszebb temetője. A hullaház azonban már nem idevaló, emiatt csak szégyenkezünk lehet. A község vezetősége, amely az utóbbi évtizedek alatt annyi sok szépet és jót alkotott Lellén, bizonyára talál módot arra is, hogy talán nem is sokára új ravatalozóval együtt egy kis kápolnát is építtet majd, s egy díszes temető kaput is, amely bizony nagyon hiányzik.

Nem hagyhatjuk szó "nélkül azt sem, hogy a mai közbirtokosság közvetlen a temető előtt tartaja az országos vásárokat, s a vásárteret

⁴⁸ A látrányi pléb. tört.: Gyalóka József pléb. följegyzése.

1927. évben a temető előtt körülkerítette. A temető előtti vásártartás semmi esetre sem szolgálja a kegyeletet. Hisszük, hogy ez is csak ideiglenes intézkedés volt, s az erre illetékesek is belátják ezt, s találnak megoldást arra, hogy a vasártér e helyről más helyre tétessék át s akkor megnyugszik minden hívő, mert ezzel a temető szentségét zavaró események megfognak szűnni Adja Isten, hogy mindnyájunk megnyugvására mielőtt megoldassék ez a kérdés is.

Szent János szobor.

A község legrégebb emléke az 1797. évben, az úgynevezett János-kerti részben emelt Szt. János szobor, amelyet a báró Majthényi család állíttatott. Nep. Szt. János napján, illetőleg az ezt követő vasárnapon ma is minden évben litánia tartatik e szobornál, ahová a hivek körmenetben vonulnak ki.⁴⁹

49 A látrányi pléb. Tört.: Gyalókay József följegyzése

Alapítványok.

Balatonlellén a mai napig a következő kegyes alapítványok tétettek:

<i>Mikor tétetett:</i>	<i>Egyházm. Jóváhagyás:</i>	<i>Alapító neve:</i>	<i>Cél:</i>
1852.év	1898. máj. 11-én	Több ismeretlen lellei hívő	Gyertyák beszerzésére, melyeket az alapítók utódai a nagyobb ünnepek, istentiszteletek alatt kezeikben tartanak
1865.év	1481/1898.	Bárány Ignác	Egy olvasott mise (40 K.)
1888. márc. 17.	1481/1898.	Mátyás József	Kettő olvasott mise (90 K.)
1882. dec. 30.	222/1894.	Szalay Lajos	Egy liberás gyázmise (80 K.)
Ismeretlen	1480/1891.	Körmendi József	Lellei tanító állomásnak sikeres nevelésért (42 K.)
1886. júl. 23.	1480/1898.	Bárány Pál Balatonboglár	Lellei szegény tanulók tankönyveire (94 K.)
1903. júl. 24.	2448/1903.	Kriszt Emilia, Szabó Istvánné	Villatelepen építendő kápolna javára (149 K.)
1875.	1488/1898.	Kocza testvérek	Lelle déli oldalán kivezető útben levő kőkeresztet(100 K.)
1879.	1488/1898.	Béri János és Körmendi Sándor	Lellei templom előtti kőkeresztet(100 K.)
1849.	1418/1898.	Béri Pál	Kishegyi szőlőben

			emelt fakereszt (100 K.)
1844.	1488/1898.	Frincz Imréné	Kishegyi útvonalban levő kőkereszt (100 K.)
1900. júl. 1.	2006/1900.	Felsőpataki Bosnyák Gézáné Misefa	Páduai Szt. Antal szobor persellyel (50 K.)
1900. aug. 5.	2296/1900.	Mérő Jánosné Budapest	Másik Szt. Antal szobor (50 K.)
1900. aug. 15.	1901/1900.	Mérő Jánosné Budapest	Lourd. Mária szobor (50 K.)
1901. máj. 31.	1795/1901.	Novotni Sándor	Iskola melletti kőkereszt (100 K.)
1903. febr. 2.	583/1903.	Lellei Jézus Szíve Társulat képviselésében: Gréczi Pál és Somogyi Pál	Jézus Szíve szobornál(50 K.)
1909. máj. 15.	2536/1909.	Kapcsándi Károly és neje	A Kossuth L.-út végén felállított kőkereszt (100 K.)
1917. dec. 25.	3188/1918.	Dr. Jankovich László gróf Szőlősgyörök	A kishegyi kápolna előtt felállított gránitkereszt (100 K.)

Ezen kegyes napok tőkái az 1914-1918. év közötti világháború alatt teljesen elértéktelenedtek, úgy hogy az új plébánia felállításának pillanatában fenti tőkék összege mindössze 64 fillért tett ki. Az egyházmegyei hatóság rendelete folytán fentírt okok miatt az alapítványok összevonattak, s évenként az alapítók szándékára egy szentmise végeztetik.

Újabb alapítvány:⁵⁰

<i>Mikor tétetett:</i>	<i>Egyházm. Jóváhagyás:</i>	<i>Alapító neve:</i>	<i>Cél:</i>
1934. febr. 9.	551/1934.	Bolla Gáspár Balatonlelle	6(hat) szt. misére: 1. Jan. 5-én †Bolla Gáspárért olv. gyászmise. 2. Jan. 14-én †Bolla Gáspárért olv. gyászmise. 3. Jan. 15-én †Bolla Gáspárért olv. gyászmise. 4. Márc. 20-án †Bolla Józsefért olv. mise. 5. Szept. 4-én †Szücs Rozáliáért olv. mise. 6. Nov. 18-án †Horváth Annáért olv. mise.

⁵⁰ Ezen alapítvány tőkeösszegéből az Egyhm. Hat-nak 551/1934. sz. a. k. leirata alapján a plébánia javadalomhoz 500 négyszögöl kert vásároltatott.

Lelle mint a látrányi plébánia fiókegyháza Papjai.

A török hódoltság Somogyban 1552–1686 év végéig, tehát 224 évig tartott. Ez alatt az idő alatt a középkorban nagy számban keletkezett szép falvaik, templomaik és plébániáik mind-mind elpusztultak. A protestantizmus viszont erősen tért hódított, a török nem gátolta a protestáns lelkészeket működésükben, annál inkább üldözte a kat. lelkipásztorokat. A török hódoltság megszűnésével az egész Somogy megyében csak két-három plébánia állott fenn, úgy hogy elmondhatjuk a megyéről, hogy teljesen kat. lelkipásztor nélkül maradt. Lelle is ekkor pusztult el oly annyira, hogy a törökök által jegyzett s egyes körzetekbe osztott helységnevek között Lelle már nem is szerepelt.⁵¹ Elpusztult a helység, plébániája, s régi Szt. Kelemen bazilikája is.

A török hódoltság alatt a protestánsok elfoglalták a kat. templomokat is. Lelle egész környéke, Látrány, Tur, Visz, még Boglár és Szemes is protestánssá lett.

A szatmári békekötés után (1711.) azonban megindult a kat. egyház újjászervezése az egész megyében, a középkorban keletkezett plébániákat iparkodtak visszaállítani, s a protestánsok által elfoglalt templomokat visszafoglalni.⁵²

Ez a templom-visszafoglalás és terítés munkája egyházmegyénkben, tehát Somogyban is jórészt a nagynevű Bíró Márton veszprémi püspök nevéhez fűződik. Bíró püspök 1744–1762-ig kormányozta egyházmegyéjét, s ez idő alatt a középkorban alapított plébániák nagy részét visszaállította. 1744-ben a vármegye mindjárt segítségére sietett és sorra vizsgálta a református egyházakat, hogy mely egyházak építettek maguknak templomokat s melyek vették el a katolikusoktól a templomot. A Lellehez közelfekvő Tur község református egyházának előljáróit 1743. dec. 7-én Marcaliba rendelték s ott a templom-kulcsok átadására kötelezték őket. Bíró püspök

51 Velics-Kammerer: Magyarországi kincstári defterek I. 175-179.

52 Somogyvárm. tört. 558—561.

Túrba kat plébánost küldött a visszafoglalt templomba. A reformátusok és katolikusok között a visszafoglalás miatt nagy harc fejlődött. Szárszóról, és Szóládról 1746. ápr. 23-án Kéthelyi Hunyadi Antal gazdatisztjei üldözték ki a református lelkészt. Szóládon oly heves összeütközés volt a katolikusok és reformátusok között, hogy ennek egy halottja és 73 sebesültje volt.⁵³

Ezt megelőzőleg már 1720-ban Széchényi Zsigmond uraság segítségével foglalták vissza a látrányi katolikusok a reformátusok által elfoglalt templomukat. Ekkor lett Látrány anyaegyházzá, plébániává, viszont Lellét mint leányegyházat Látrányhoz csatolták.⁵⁴

A látrányi plébánia első plébánosa – az ottani anyakönyvek szerint – Gomba Imre volt 1720–1727-ig. Ő áldotta meg a báró Majthényi György által restaurált lellel templomot is.

A második plébános Madarasi István 1727-1740-ig.

A harmadik plébános Miholics János 1740– 1755-ig, aki 1709-ben született, akit 1730-ban szenteltek pappá, tábori lelkész is volt. Az ő plébánossága alatt állították össze az 1749. évi Canonica Visitatiót, amely pontos adatokat hoz a lellel templomról, annak felszereléseiről, Lelle akkori lakóit is pontosan név, életkor és családi állapot szerint felsorolja.⁵⁵ Tulajdonképpen ez a legrégebb lelkikataszter, amely összeírás az akkori veszprémi püspöknek, a nagynevű Bíró Mártonnak köszönhető. Ezen összeírás szerint az 1749. évben Lellén 74 ház, 501 lélekszám volt.

Miholics után Nagy József lett a negyedik plébános 1755–1784. Született 1723-ban, a szemináriumot Nagyszombatban végezte 1753-ban, ahonnan a szőlősgyöröki plébániára került, majd két évvel később, 1755-ben, Látrányba helyeztetett.⁵⁶ Nemeslelkű, buzgó, jótékonyágáról híres pap volt, plébániája sok jót köszönhet neki, alapítványokat is tett. Lelle templomának is mecénása volt, amennyiben az 1776. évben «a templom belső padlását kideszkáztatta, kirajzoltatta, kisoltárral, új orgonával felékesítette és egy új aranyozott kehellyel megajándékozta.»⁵⁷ Az ő idejében történt

53 Soraogyvann. tört 551.

54 Veszprémi püsp. levlt.: Vis. Can. Dístr. Kaposvár

55 Veszprémi püsp levit: Vis. Can. Distr. Kaposvár 1749

56 Praesenta Parchoriim 1738—1815 Fasc nr I

57 A látrányi pléb. tört.: Gyalókay pléb. 1851. évi följegyzése.

az 1771. évben a második lelkikataszternek az összeírása. Ez is az 1749. évi első összeíráshoz hasonlóan pontosan összeírja a plébánia összes híveit, életkor és családi állapot szerint. Lellén 1779-ben 78 házat és 584 lélekszámot jegyeztek föl. 22 év alatt mindössze négy ház épült, s 83 lélekszámmal volt több Lellén.⁵⁸ Nagy József 1784-ben 61 éves korában lemondott a látrányi plébániáról s mint nyugdíjas pap a veszprémi Szent Pálról nevezett elaggott papok intézetébe vonult, itt is halt meg 1800. máj. 6-án. Végrendelete is itt kelt 1800. jan. 1-én, a látrányi plébánia szegényei és özvegyei részére 150 forintot hagyott. Hagyatékát: 3407 forint és 35 krajcárt teljes egészében jótékony célra hagyta; két papnövendék neveltetését is ezen összegből kívánta biztosítani; szentmisékre is hagyott.⁵⁹

A Nagy József lemondása folytán megüresedett látrányi plébániára 1784. jún. 20-án az akkori kegyúr, gróf Széchenyi Ferenc Babics Andrást nevezte ki, aki az 5-ik plébános lett 1784–1788-ig. Született Nagyberkiben (Somogy m.) 1753-ban, pappá szentelték 1776-ban. Egy éves pap korában a veszprémi szemináriumba került, s itt két évig működött, mint viceprefektus, ekkor jött a császári rendelet, amely a szemináriumot beszüntette, emiatt el kellett hagynia prefektusi állást s 1784-ben Látrányba került plébánosnak, de 4 év után helyet cserélt, 1788-ban két helyi plébános lett. 1806. okt. 10-én veszprémi kanonokká nevezték ki, 1830. február 28-án halt meg.

Babics plébánossága alatt jelenik meg Látrányban az első káplán, Éberhardi János az 1785. évben, s utána Dósa József az 1787. évben.

Babics távozása után jött a nagyatádi születésű Horváth Márton, a 6-ik plébános, 1788–1811-ig.⁶⁰ Horváthot úgy látszik erős szálak fűzték plébániájához, mert 1801-ben 1000 forint alapítványt tett, amely összeg kamatainak felét a lelkéért mondanó szentmisékre, a másik felét a látrányi iskolás gyermekek iskolai szükségletére rendelte fordítani.⁶¹ Végrendeletéből, mely 1794. okt. 20-án Nagyatádon kelt, tudjuk meg, hogy 5365 forint és 47 krajcár volt a vagyona, s lellén,

58 Veszprémi püsp. levél.: Conscriptio Animarum Distr. Kaposvár 1771.

59 Veszprémi püsp. levél.: Testamenta Parochorum 1800. Fasc. XVI. 6.

60 Veszprémi püsp. levél.: Praesenta Parochorum 1738— 1815. Fasc. I.

61 Látrányi pléb. tört.: Gyalóky József 1851. évi följegyzései.

Kishegyen szőlője. ⁶²E szőlő ma Bognár Imre tulajdona, Várszóban fekszik, regényesen kedves helyen. A szőlő épületében, présházában levő szobában a ma élő emberek is látták még a volt tulajdonosokat,

Horváth Mártonnak megrajzolt arcképét. Horváth Látránvban halt meg 1811-ben.

Horváth Márton volt a plébános, amikor «1788. júl. 24-én Lellén helyi káplánság állíttatott fel és Deli Jakab nyugalmazott Paulinus (Pálos atya) nyerte el ezen állomást, ki is a látrányi plébános felügyelése mellett a lelkiekben működött 1801. ápr. haváig, innét Pápára költözött; ugyanazon év aug. 18-án jött Lellén- Kolonics Ferenc Pécsmegyei pap Kányai plébániából, ki is kevés időt töltvén Lellén 1804-ik évi november hónapban elkezdvén az Úr szőlőjében munkálkodni, 1805. évi június hónapban be is végezte működését és a lelleiektől bucsutvett, hihető a körülmények rájanézve nem voltak kedvezők.»⁶³

Horváth Márton halála után 1811-ben Rajnali Pál lett a látrányi 7-ik plébános 1811–1845. Született 1778. máj. 20-án Kaposváron, pappá szentelték 1803-ban, gyékényesi, majd dégi plébános lett. Dégről pályázott a látrányi plébániára.

1811. november 15-én nevezte ki látrányi plébánosnak gróf Széchényi Ferenc.⁶⁴ Rajnali plébánosságának idejében, 1815. május 28-án állították újból össze Kurbely György veszprémi püspök alatt a látrányi Canonica Visitatiot. Ezen összeírásnál Szalay János közbirtokos, a község részéről Kruppai János bíró, Baloga János, Bognár János, Bognár Ferenc, Béry János es Kruppai József voltak jelen.⁶⁵ Ezen összeírás szerint Lellén akkor 110 ház, 576 lélek, 77 iskolás-gyermek és 15 zsidó volt. Az összeírással egyidőben a lelleiek úgy látszik fájlalták, hogy náluk csak minden harmadik vasárnap van szentmise, a helyi káplánság visszaállítása érdekében Kurbely György püspökhöz fordultak kérvényükkel. E kérelmüket azonban nem teljesítette, s ehelyett 1817-ben Látrányban a kápláni állomást rendszeresítette, hogy ezzel a lelleiek lelki szükségletét is ellássa.

62 Veszprémi püsp. levlt. Testamenta Parochorum 1800 Fasc. XVI.6

63 Látrányi pléb. tört. Gyalóky József.

64 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Parochorum 1736—1815 Fasc. I.

65 Veszpr. püsp. levlt.: Acta et Fragmenta Visitationis Can. Parochiarum Distr. Kaposvár 1815. máj. 28.

Rajnali plébános erőskezű, harcias ember volt.

1820. évben nemes Szalay Jánossal tűzött össze. Szalay ugyanis a templom melletti birtokán (a későbbi Posgay-féle birtokon, a mai plébánia belsőségén) házat akart építeni. Már 28 ölre le volt rakva a fal, amikor Rajnali megjelent Lellén, összehívta a lelleieket, s azt bizonyíttatta előttük, hogy a Szalay által lerakóit 28 öl fal a templom fundusán áll, ez nem Szalay tulajdona, mire a helységbeliek a plébános biztatására a falakat lebontották. Ebből aztán per lett. Szalay azt hangoztatta, hogy ezen területet atyja, Antal is háborítatlanul birtokolta; ezzel szemben a plébános meg azt hangsúlyozta, hogy ez a terület mindenkor a templom tulajdonában állott, kifogásolta, hogy a templom területén Szalay birkái legelnek, Szalayval szemben ő nem kereste az ütközőpontot, hisz két évig, míg Szalaynak nem volt lakása, a lellei paplakban adott helyet neki és gabonájának is. A per először Szalay javára dőlt el, amennyiben Tallián Boldizsár, Somogy vármegye vicealispánja 1820. júl. 27-én hozott ítéletével Szalayt birtokba helyezte.⁶⁶ Rajnali plébános nem nyugodott bele ezen ítéletbe, hanem egyházi főhatóságához fordult, akinek kérésére Szalay József Somogy vármegyének alszolgabírája és Posgay Miklós esküdt Lellére jöttek, helyszíni szemlét tartottak, s 1821. júl. 23-án kelt, s az egyházhatósághoz írt átiratukban a következőket írták: Alulírottak bizonyítjuk, hogy Főtisztelendő Hornyik János úrnak, veszprémi kanonokanak és a veszprémi megye Generális Vicariusának részére és requisitorjára Lellén Somogy vármegyei helységben 1821. esztendőben júl 23-an nemes Szalay János urat és feleséget nemes Bosnyák Anna asszonyt személyesen a mult 1820. esztendőben megesett július hónapnak 27. napján hozott Repositionális Ítéletnek következtében a lellei templom mellett lévő fundusson, hogy semmi nemű építést ne tegyenek és amint előbb volt és vagyon a fundus maradjon mindaddig, miglen a Visszahelyeztetési Bíróság ítéletének meg, vagy nem állapotása a Felsőleges Cancelláriátul nem érkezik, megintettük és inhibeáltuk.⁶⁷

Rajnali plébános a lellei hívekkel is erős harcot vivott. Ugyanis a lelleiknek nem lévén iskolaépületük az iskola felépítését egyre

66 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. 1821—1834. V. A. D. Kaposvár Fasc. XLII.

67 Veszpr püsp. levlt.: Acta Paroch. 1821-1834 V. A. D. Kaposvár. Fasc. XLII.

halogatták, a lellei papházat akartás iskola céljára fordítani az 1824-1828 év között. Rajnali ez ellen élesen tiltakozott, mereven elzárkózott a lelleieknek ezen óhaja elől. A lelleiek ekkor Jankovich Xavér Ferenc lellei urasághoz folyamodtak, hogy álljon melléjük. Jankovich feljelentette a plébánost egyházi főhatóságának, amire Rajnali ugyancsak jelentést küldött az egyházmegyei főhatóságnak 1828. jún. 14-én, amelyben Jankovichot vallástalan, lelkipásztorával szemben engedetlennek jellemezte; a lelleikről meg azt az információt küldi, hogy az iskola ügyben már 4 év óta semmit sem tettek, a lellei papházra a papságnak télen szüksége lévén, ezt iskola céljára nem ajánlja, hanem sz. iskola szomszédos lakását.⁶⁸

A fentemlített lellei papház az 1834. évben teljesen leégett s azt az egyházhatóság engedélyével a látrányi plébánia egyik alapítványából építette újjá Rajnali plébános.⁶⁹

A látrányi kápláni állomás rendszeresítése az ő sürgetésére történt meg 1817-ben, hogy ezzel is elejét vágja a lelleiek elszakadási kísérletének.

Káplánjai voltak: Marton Mihály 1817–1821., Salamon Ferenc 1821 – 1823., Polány János 1823– 1826., Bölöndy Mihály 1826–1828", Karádi János 1828–1831., Jertiska János 1831–1833., Orgonás István 1833–1837., Gramanecz Vendel 1837–42., Gyalókay József 1842–1845.⁷⁰

A nyolcadik plébános Gyalókay József 1845– 1866. Mint látrányi káplánt nevezte ki őt a látrányi plébánossá a kegyúr, Jankovich Antal cs. kir. kamarás. Gyalókay 1814. jún. 14-én Veszprémben született, ugyanott szentelték pappá 1838. jún. 26-án.⁷¹ Hét évi káplánkodás után nyerte el a látrányi plébániát. Föltétlen ügy- és rendszeretetére vall, hogy mindjárt az első években rendezte a plébánia irattárát, s bár rövid vázlatban, de mégis értékes följegyzéseket írt 1851-ben a látrányi plébánia történetéről.⁷²

A lellei papházról az 1846. év elején Gyalókay plébános a következőket jelenti Zichy Domonkos püspöknek: «van Lellén egy régi

68 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. 1821-1834 V. A. D. Kaposvár. Fasc. XLII.

69 A látrányi pléb. tört.: Gyalókay.

70 A látrányi pléb. tört.: Gyalókay.

71 A látrányi pléb. tört.: Gyalókay.

72 A látrányi pléb. tört.: Gyalókay.1851.évi följegyzései.

papház is, mely mindig a plébánosok gondviselése alatt állott, – ezek is javították az árendából – azonban ez jelenleg nem a legjobb karban áll, méltóságos Jankovich József Direktorja tekintetes Bosnyák Lajos úr azt ajánlotta, miszerint ő ezen ház kijavíttatására szükséges költségeket ad – úgy azonban, hogy ő részenként ez ház árendájából azt visszakapja» Ugyan ezen év márc. 23-án kelt szerződés értelmében Gyalócai 1846. április 24-től 1850. ápr. 24-ig terjedő 4 évi időre bérbe is adta Posgay Lajos orvosnak és nejének. Plébános kötelezte magát: hogy a körülményekhez alkalmazva a két elsőbb szobákat kipallózva és a házat egy pince, ól és istállóbul zárt kamrával célirányosítani fogja, ha hogy Szt. György napkor elkészítve nem lenne, rövid időre kevés és mérsékelt elkészítést ezzel kötelezvé. Posgay lakbérbe fizetett évenként 40 pengő ezüst forintokat.⁷³

1851-ben a lelleiek újból el akartak szakadni Látránytól, Gyalócai erős ellenállása miatt azonban újból meghiúsult a lelleieknek eme törekvése. Gyalócai 1866. évben elnyervén a buzsáki plébániát, a látrányiról lemondott. Buzsákon halt meg 1888. dec. 20-án.

Az ő idejében látrányi káplánok voltak: Somogyi Miklós 1845., Nunkovits János 1846., Lakatos Lajos 1847., Devics József 1848., aki 1878-1898-ig veszprémi kanonok volt, Szél János 1849-1851-ig, Stark Zsigmond 1851-1855-ig. októberig, Fertig János 1855. nov. 1856. októberig, Német József 1856. novvemberétől 1858 áprilisig, Posta József 1858. májustól 1866 februárig.

Posta József a kilencedik plébános (1866–1901) szintén mint látrányi káplán nyerte el a látrányi plébánia javadalmat. 1866. február 18-án nevezte ki Jankovich László kegyúr.⁷⁴ Posta József 1833 január 23-án született Veszprémben, 1857. augusztus 2-án szentelték pappá. Posta József plébánossága sem esett nyugodt időre. Sok-sok küzdelmet kellett neki is megvívnia a lelleiekkel. Amint láttuk az 1866-1870. évek között a lellei templom megnagyobbításáért küzdött. A pénzt a lelleiek nagy lelkesedéssel, közös munka végzésével össze is gyűjtötték, de később szándékukat megváltoztatták, s így a templom megnagyobbításának terve

73 Veszprémi püsp. levlt.: Protocolum 1846-50.

74 Veszprémi püsp. levlt.: Protocolum 1866.

meghiúsult. 1869-ben meg a lelleiek oly ígéretet kaptak Szalay Imre földbirtokostól, ha az eddigi kat. iskolájukat közös (községi) iskolává változtatják, akkor az államtól segílyt kapnak iskola építésre, mire a lelleiek kat. iskolájukat «községi» iskolává nyilvánították. Posta plébános s vele a hívek jórésze mindent megtett, hogy azt megakadályozzák, de sikertelenül. Az iskola községi lett, az iskolaépület azonban csak 26 év múlva 1895. évben épült meg.

Posta plébános 1871. ápr. 26-án kelt felterjesztésében Ranolder püspöknek jelenti, «hogy a látrányi plébániának Lelle fiók községben még 1800-ik év körül az akkori közbirtokosság által ajándékozott, s azóta folytonosan haszonélvezetben volt, s jelenleg telekkönyvileg sajátjában levő háza régi, maholnap összedől s annak eladhatását kéri.⁷⁵

A püspök Komesz György kaposvári esp. plébánost küldi ki a ház megvizsgálására, akinek jelentéstétele után a püspök az eladáshoz nem járult hozzá, hanem annak a további bérbeadása mellett döntött. A következő 1872. év ápr. 6-án a plébános újból jelenti, hogy a házat senki sem veszi bérbe, az eladáshoz engedélyt kér.⁷⁶

A püspök az eladáshoz hozzájárult, azonban az eladási árból befolyt összegnek tőkésítését kötötte ki. A lelleiek amikor tudomást szereztek erről, mint egy ember tiltakoztak ez ellen, hangoztatván, hogy a házat a lellei közbirtokosság a lellei helyi lelkészlakás céljára adományozta, a házat magukénak követelték, s minden követ megmozgattak, hogy a püspököt döntésének megváltoztatására bírják. Évekig húzódott a nagy harc Posta plébános és a lellei hívek között, míg végre is a lellei papháznak 1877. márc. 27-én kelt Szalay Imre és Gyulasy Géza tanuk előtt aláírt adásvételi szerződését ugyanazon év június 17-én Pribék István káptalani helynök jóváhagyta.⁷⁷

Igy került a ház Kruppai Lajos birtokába. Ma ifj. Mátyás László községi bíró és templomatyja tulajdona. A vételárat, 700 forintot Posta plébános Látrányban 4 hold szőlő megvételére fordította a látrányi

75 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Dioec. 1871. X. 871.

76 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Dioec. 1872. X. 795.

77 Veszprémi püspökség

plébánia javadalom javára 1883. év elején ugyancsak az egyházhatóság jóváhagyásával.⁷⁸

A lellei papház eladása a lelleiknél oly fokú elkeseredést váltott ki, hogy 1883. év május 3-án, úgyszólván a község minden emberének aláírásával kérvényt nyújtottak be Kovács Zsigmond püspökhöz Posta plébános ellen, s Látránytól el akarván szakadni, helyi káplánság felállítását kérték. Posta plébános tiltakozott az elszakadás ellen, azt hangoztatván, hogy ő kész Lelléről lemondani, de a látrányi plébánia javadalmat anyagilag megcsonkítani nem engedi; ami azt jelentette, hogy nem mond le a lellei hívektől neki biztosított járandóságokról.⁷⁹

Természetesen így az elszakadásból nem lett semmi. A lellei hívek soha nem tudták a házügyet megbocsátani Posta plébánosnak. Később azonban enyhült a viszony, mert a lellei most élő öreg emberek ma is Posta plébánost mint kedves, s jó lelkipásztort emlegetik. Meghalt Látrányban 1901. aug. 12-én.

Káplánjai voltak: Muraközy Pál 1867., Udvardy Ferenc 1867-69., aki 1879-ben túskevári plébános lett, 1908-ban nyugalomba ment. Szentes István 1869., Dunst Ferenc 1870., később keszthelyi apátplébános, Tóth József 1870-73., Szilágyi Lipót 1873-1874., Szigly Ferenc 1874-1876., Visnyey Ignác 1876-1882., Kálmán József 1882., Horváth Gyula 1882-1883., Kintli György 1883., Koller József 1883-tól 1901-ig.

A tizedik Plébános Koller József lett Látrányban 1901-től 1933-ig. Szombathelyen született 1861. máj. 6-án, pappá szentelték 1883. szept. 21-én, ettől kezdve 18 éven át látrányi káplán, s mint ilyen mutatta őt be 1901-ben gróf Jankovich Tivadar a látrányi plébániára. Békeszerető, jószívú ember volt. Mindenki tisztelte, szerette. Nemcsak hívei, hanem a reformátusok is atyjuknak tekintették. Nem kért senkitől semmit, sőt híveitől sem kérte öregségében a megszolgált párbért sem, akik bizony 5 éven át alig fizettek valamit is, a puritán jellemű pap így még családi örökségének jó részét is kénytelen volt elkölteni, s vagyon nélkül, szegényen halt meg 1933. jún. 6-án. Holttestét végrendeletéhez hiven Szombathelyre szállították.

78

79

A lellei új plébánia fölállítása, s Látrányból való kiszakítása az ő idejében történt, 1921-ben. Évekig fájt neki Lelle elszakadása, de később megnyugodott, s belátta, hogy Lellének, mint a fürdőtelep növekedésével fejlődő helynek szüksége van önálló plébániára.

Káplánjai voltak: Fodor József 1901-1902., később Tolna megyei naki plébános, Fülöp Károly 1902-1903., Brand Ferenc 1904-1905., később sárvári plébános, Tamási István 1906-1907., 1901 óta kercesligeti plébános, Bors László 1907-1909., 1924-től nemesrádói plébános, Szentgyörgyi (Czigány) Ignác 1909-1911., 1920-tól inkei plébános, Vicze Pál 1912-1915., Gvardián József 1916-1917., 1923-től noszlopi plébános, Szabó Domonkos 1917-1921., 1930-tól jádsi plébános.⁸⁰

Lellének helyi lelkészre, plébániára való törekvési mozgalma.

Helyi káplánjai.

Lelle 1720-tól 1921. júl. 1-ig, tehát 201 esztendeig volt leányegyháza Látránynak. De ez alatt a híveknek sorozatos kérelme, mozgolódása azt bizonyítja, hogy soha sem tudott Lelle megnyugodni, hogy leányegyházzá, fiókközséggé degradáltak, minden törekvése az volt ez idő alatt, hogy önálló lelkészre, plébániára alakulhasson. Amikor a Pálosokat Magyarországon feloszlatták, a rend tagjai az ország különböző részein a világi plébániákon iparkodtak elhelyezkedni, így került a látrányi plébániára, illetve Lellére helyi káplánnak egyik pálosatya Deli Jakab is az 1788. évben. A lelleiek megörültek a jövevénynek, szívesen fogadták maguk közé, s közös adakozásból látták el.⁸¹

Tizenhárom évig működött Deli Jakab Lellén, mint helyi káplán s ez idő alatt a hívek szeretete övezte körül, viszont ő is szerette a lelleieket, mert 1797. aug. 29-én Lellén kelt végrendeletében

80 Schematismus Veszprém 1931.

81 Veszpr. püsp.levlt.: Acta Doiec. 1851—751 I.

megemlékezik adományával a lellei szegényekről is s azt kérte végrendeletében, hogy a lellei templom alatt lévő kriptában temessék el.⁸²

Ez az óhaja azonban nem teljesült, mert 1801-ben betegen távozott lelléről Pápára, ott is halt meg ugyanezen évben s ott is temették el. Érdeemes megemlíteni, hogy végrendeletében rengeteg relikvia gyűjteményéről miként rendelkezik? A relikviák egy részét -amelyeket mind

Romából hozott magával - Zsolnay Dávid veszprémi püspöki vikáriusnak, a másik részét a szomszédos templomoknak hagyta, és pedig a zamárdi templomnak: Szt. Benedek és Scholastika; a látrányinak: Szt. Mártoni turoni püspök; a kisbárinak: Szt. Teréz; a szilinek: Szt. István cs Szt. Imre; a somogyvárinak Mária Magdolna; a lengyeltótinak: Nagyobb Szt. Jakab apostol; a szőlősgyörkinek: Szt. János apostol; a gesztinek: Ker. Szt. János; a karádinak: Szt. Péter és Szt. Pál; a gamásinak: Szt. Simon és Thaddeus apostolok; a gyugyinak: Szt. Máté apostol; a buzsákinak: Szt. Fülöp és Jakab apostolok; a pápai Szt. Ferenc rendi atyák templomának: Seraphi Szt. Ferenc relikviáit. Hagyatéka mintegy háromszáz kötet magyar, latin, olasz és német nyelvű könyvekből állott. Ebből a História Pragmatica Hungarica című könyvet Illés Ferenc Somogy vármegye főjegyzőjének, lellei földbirtokosnak; a prédikációs könyveit Hubernay Ignác veszprémi káplánnak; kéziratait Tikos József szőládi plébánosnak és a veszprémi Szemináriumnak hagyta.⁸³

Hagyatéka minden esetre nagy képzettségéről, mély vallásosságáról és nemeslelkűségéről tesz tanúságot és arról is, hogy nagy paptársi szeretettel viselkedett paptársai iránt.

A lellei meg szokták a helyi káplánságot, azért 1803-ban a következő kérelemmel fordultak a veszprémi káptalanhoz: Tekintetes Nemes Káptalan! Nagy érdemű Kegyes Uraink! Minekutána Tisztelendő Deli Jakab úr, aki mintegy 12 esztendőig megbecsülhetetlen fáradozásával az Istennek igéjét oly buzgósággal hintegette volna szíveinkben, hogy maga és a mi lelki vidulásunkra apostoli ájtatos fáradozásának nem kevés gyümölcsét is naponkint

82 Veszpr. püsp.levlt: Testamenta Parochorum 1806. Fasc. XXVIII.

83 Veszpr. püsp. levlt: Testamenta Parochorum 1806. Fasc. XXVIII.

tapasztalhatta volna el annyira, hogy ha minden lelki illendőséggel megvallhattuk, az Isteni tiszteletekben más körülöttünk lévő Helységeknek is gyarló népünk például tehette ki magát; egészségének azonban egyszerre való változásával mindnyájunknak megkérdelhetetlen bánattyára elhagyott bennünket, és oh fájdalom! már harmadik esztendőt töltünk különös Lelki Pásztor nélkül, kivéven Tisztelendő látrányi plébános urunkat, de ez is éltesebb idejére nézvést több juhainak is, kik a még Helységünkön kívül három hozzátartozó Helységekben nem kevés számmal találkoznak, egygyenlő lelki hasznát tekintvén mit tehet egyebet a rend szerént való és lelki épülésünkre szolgáló köztünk tartani szokott szt. tanításoknál. Minthogy pedig mi már ennek előtte a mindennapi szt. Misékhez és egyéb ájtatos intésekhez szokván fájlalva megismerjük gyarlóságunkat, hogy mindha ezek nélkül szűkölködünk, lassan-lassan tsükkenni kezd bennünk is az előbbeni buzgóság. Hogy tehát újra helyre hozhassuk magunkat és mint jámbor keresztények Lelki Atyai példáktul is éleztetvén tökéletességben áldhassuk Teremtő Urunkat, jöttünk mély alázatossággal esedezni a Tekéntetes Nemes Káptalan eleiben, hogy a megírt Tisztelendő Deli úrnak (kirül mindig sóhajtva emlékezzünk) helyében más Tisztelendő Lelki Atyát nekünk rendelni kegyesen méltóztassék. Kik továbbá Kegyességében ajánlottak tartozó mély tisztelettel maradunk alázatos szegény szolgái és juhái Lellei Helysegbeliek közönségesen.» Pecsétjükön: egy csillag, ekevas és szőlőfürt volt, körirata: «Sigillum Lelle.»⁸⁴

A lelleiek ugyancsak 1803-ban Zsolnav Dávid káptalani helynökhöz fordultak kérelemmel, hogy Kollonits Ferenc pécsegyházmegyei papot, kányái plébánost helyezze Lellére helyi káplánnak.⁸⁵

Ugyancsak ez év aug 1-én a lellei közbirtokosság is ezt kérte az egyházhatóságtól, s ekkor adta a közbirtokosság a templom átellenében lévő házat plébánia-lakásnak, s ennek renoválását is igéri fenti fölterjesztésében.⁸⁶

Kollonits 1804-ig volt Lellén s innen Kercesligetre ment plébánosnak.

84 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. VAD Kaposvár A. 1801-1810. Fasc. XVIII.

85 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. V. A. D. Kaposvár.A 1801. 1810. Fasc. XVIII.

86 Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. V. A. D. Kaposvár.A 1801 --1810. Fasc. XVIII. Veszpr. püsp. levlt.: Acta Paroch. V. A. D. Kaposvár. k iSOI 1S10. Fasc. XVIII.

Úgy látszik őt már nem kötötték a lelliéhez szálak, mert 1829. aug. 5-én Kerceseligen kelt végrendeletében meg sem emlékezett a lelliéről. Kollonits Kerceseligen halt meg 1830. jan. 14-én. Kollonits után Lellére Szálai Ferenc jött, de csak rövid időre, 1804. novemberétől 1805. júniusig, azután eltávozott.⁸⁷

A fentnevezett három helyikáplán 17 évi működése után újból a látrányi plébános látta el Lellén a lelkipásztori teendőket. A lelleiek nem szűntek meg deputációzni és kérésükkel ostromolni az egyházhatóságot, hogy a helyi-káplánság fenntartassék, vagy külön plébánia szerveztessék.

1815. máj. 28-án, miután az akkori püspök itt bérmált, s akkor állították ki az újabb Canonica Visitatiót, – személyesen is kérték a Látrányból való kiszakítást, majd újból írásbeli kérelemmel fordultak Kurbély György veszprémi püspökhöz, hogy Lelle székhellyel alakítson új plébániát és Boglárt csatolja hozzá, így a két helység el tudja tartani plébánosát. A lelleiek kérelme így szólt:⁸⁸

«Nagy Méltóságú s Fő Tisztelendő Püspök! Kegyes és Kegyelmes Urunk! Mély főhajtással folyamodunk Méltóságod irgalmas színé elében a végett: hogy minekutánna Méltóságod tetszett az lak hely színünket, Szent Egy Házunkat és az Plébánia házat személyesen megvizsgálni; elhisszük, hogy lelkipásztorunk hiányosságával nem találtattunk jókarban lenni, mely sérelmet szivünkön hordozván, mélyen esedezünk Méltóságodnál, hogy méltóztasson egy lelkipásztort helységünkben részünkre rendelni, amely nélkül főképpen szűkölködünk, mert ez először is többnyire mindég volt helybeli plébánosunk, aki is az minden napi szolgalmányával annyira lelkesített, hogy minden jóságos cselekedetekben szint úgy úsztunk, de oh fájdalom! már miuta ritkán járunk az szent misékre, prédikációkra megfogyatkozott valamennyire bennünk az előbbi lelkiség, – de ha Méltóságod könyörülvén irántunk és lelkiatyát rendel közübénk, akkor is már előbbeni boldogságunkra léphetünk. Ami pedig a Tisztelendő lelkipásztorunk fizetését illeti, ő neki is azt adjuk, amit adunk az látrányi plébános urunknak, semmit abbul ki nem húzván, sőt emellett minden szántás alá való földjeit annak ideiben megmunkáljuk; ha pedig emellett az Isten termését adja az

87 Veszpr. püsp. levlt: Acta et Fragmenta Visitationis Can. Paroch. Distr. Kanosvár 1815.

88 Veszpr. püsp. levlt: Acta et Fragmenta Visitationis Can. Paroch. Distr. Kanosvár 1815.

*szőlőhegyeinknek bort is, kitől miként telhetik szüret
alkalmatosságával adunk italára. Ezen kívül az boglári hivek is a
mind már ez előtt a Canonica Visitatio alkalmatosságával ide voltak
conscribalva, úgy most is telles örömmel, ha plébánosunk lészen itt
helyben, ide kapcsolóznak, amelyre következképen ide kellene
fizetnie az plébánia fizetését, így ha összetétek az két helységbeli
jövedelem, egy plébános harmad, negyed magával elégségesen
megelégedhetik véle. Amely atyai irgalmasságáért nyújtott alázatos
esedezésünk mellett szentséges kezei csókolgatásával élünk s halunk.*

A Nagy Méltóságú s Fő Tisztelendő Püspök,

Kegyés es Kegyelmes Urunknak Lelle, die 28-a Maj. 1815.

Térd és fejhajtó szegény szolgálai lellei kösség.»

A püspök a lelleieknek a kérelmet nem teljesítette. Úgy látszik ígéretükben nem bízott, a plébánia lakás amelynek már 1803-beni tatarozását helyezték kilátásba, most is rossz állapotban volt, s a plébános javadalmát sem látta az ígéretések dacára sem biztosítottak.

Nemcsak elutasította a lelleiek kérelmét, sőt 1816. okt. 17-én kelt iratában a Helytartótanácsához fordult, hogy a lellei helyikáplánság a plébánia-épület rossz karbantartása miatt szüntessék meg, e helyett a látrányi kápláni állomás újból állíttassák vissza, azonban, hogy a lelleiek is megnyugodjanak, minden vásár- s ünnepnap i mise végzésére kötelezte a látrányi plébánost a mellé rendelendő káplán megjelenése után. A Helytartótanács 1817. május 6-án kelt s a püspökhöz címzett átiratában a püspök fenti kérelme szerint intézkedett: kimondotta a lellei helyikáplánság megszűnését, s a látrányi kápláni állomás létesítését.⁸⁹

1834. évben a rossz állapotban lévő lellei plébánia épület leégett, s mivel ez a látrányi plébánia tulajdonába ment át – nem lévén Lellen helyikáplánság a közbirtokosság ajándékozása folytán (ugyanis Lelle nem volt külön álló lelkésztség, csak helyikáplánság a látrányi plébános joghatósága alatt) az akkori látrányi plébános, Rajnali Pál az Egyházhatósághoz írt fölterjesztésében – miután a lellei helyikáplánság megszűntével a lelleiek a leégett plébánialakás

89 Másolata a leilei új plébánia Can. Vis.-hez mellékelve található.

megépítéséhez hajlandóságot nem mutattak -a leégett lakás felépítésére a látrányi plébánián tett egyik alapítvány tókéjének fölhasználhatását kérte, amihez az Egyházhátóság hozzájárulását meg i⁹⁰s adta. Így a Horváth Márton-féle alapítványból 187 forintot fordított a leégett papház felépítésére.⁹¹

A lelleiek ezzel a helyikáplánságra vonatkozólag minden reményüket elveszítették, Rajnali plébános, aki minden ténykedésében kemény, acélos ember volt, plébániája jogait körömszakadtáig védte, s így az ő plébánossága alatt minden elszakadási kísérlet elült. Azonban alig hogy lehunyta szemét (meghalt Sümegen 1851. febr. 5.)⁹², a lelleiek elérkezettnek látták az időt céljaik elérésére, s Ranolder János veszprémi püspökhöz a következő kérelmet terjesztették:

«Fő Méltóságú Ranolder János úrnak, Veszprémi Püspöknek, mint Kegyelmes Urunknak atyai kegyeihez nyújtandó alázatos kérése Lelle M. Váras közönségének

Nagy Méltóságú Püspök Úr, Kegyelmes Atyánk!

Örömmel dagadhat keblünk, ha visszaemlékezünk atyáinknak azon boldog élvezeteikre, mit a közöttük volt localis káplán jelenléte szült, ellenben bánatos szívvel kell kijelentenünk azon fájdalmas érzéseinket, melyeket a Lelkiekben és a gyermekeink nevelésében a vallásra nézve éreznünk kell, megmagyarázhatatlanok, mert ahol legtöbb híve létez az Anyaszentegyháznak, az szenved legtöbbet az Pap távul léte miatt. Azonban nagy a remény, hogy Méltóságodnak Atyai kegye bennünket nem hágy el és panaszunkat szívére vévén, ismét bennünket hasonló káplánság állomásozásával megajándékozván, mint hiv fiait megvigasztalni és lelkünknek ebbéli sebeit megorvosolni kegyeskedik, ugyanis; mit sem vesz a Tisztelt Látrányi Plébános úr, ha a káplánság Lellére áttétetik, mi pedig ígérjük, hogy miután Lellén már Plébánialak úgyis vagy, azon szobát, melv a káplánnak szolgál, illő módon elkészíteni fogjuk, a Tisztelendő Plébános urunknak fizetését legkevesbbé sem csonkítván, csupán a felhordásért fizetni szokott fuvarbér helyett a leendő

90 A látrányi pléb. tört.:Gyalókay.

91 A látrányi pléb. tört.:Gyalókay.

92 Veszpr. püsp. levlt.: protoc. Dioec. Veszpr. 1851-89. febr. 6.

Káplányunknak 50 váltóforintot fizetni nyilatkozunk, azon hozzájárulással, hogy a Lellei közönség részéről vágatni és meghordatni szokott 12 öll fábul, bár 3 öli fa a káplányi szükségre fordíttasson, különben minden Méltóságodnak atyai kegyeire bízván, mi a szükséges segedelmezéssel a mennyire, s amibül lehet, járulni fogunk.

A legnagyobb bizodalommal és alázatossággal folyamodván azért Méltóságodnak atyai kegyeinél, esedezünk, hogy kérésünket atyailag felfogván, helyünkbe egy locális káplánságot alakítani, s bennünket, mint hív fiait megvigasztalván, ebbéli lelki sebeinket megorvosolni kegyesen méltóztasson, amelynek is leendő megnyerésért, amidőn alázatos kérésünket újjítanánk, szentséges kezeit csókolva maradtunk Méltóságodnak

hív fiait

P. H. Lelle, M. V, közönsége.»⁹³

A püspök a lelleiek kérvényére sajátkezűleg ráírta:

«A jelen folyamodás az illető kerületi Al-Esperesnek olly meghagyással tétetik át, hogy a bent foglalt tárgyban a látrányi plébánossal egyetértőleg, mielőbb felvilágosító jelentést tegyen megyei hivatalomnak. Karádon, Május 5-én 1851. János püspök.»

A kerületi esperes Pál József, somogyvári plébános ugyanezen év június 2-ára hívta össze Lelle község népét és a közbirtokosságot, hogy velük a püspök elé terjesztett kérelem, vagyis, a helyi káplánság ügyében tárgyaljon. Jelen volt még a tárgyaláson Takács Antal szöllőgyöröki plébános a látrányi plébános és káplán is. Az esperes ismertette a nehézségeket a lelleiek előtt, de mindnyájan egyhangulag kijelentették, hogy ok kérelmüktől egyáltalán nem állnak el, sőt minden követ megmozgatnak, kéri a püspök úrtól, hogy náluk állandóan egyházi egyén lakjon.⁹⁴

Ezen tárgyalás után 1851. jún. 9-én Lelle község és a közbirtokosság előljárai írásba foglalták érveiket, s a helyi káplánság

93 Veszpr. püsp. lev.:Acta Dioec. 1851. Mens. Decemb. 751/1851.

94 Veszpr. püsp. levlt: Acta Dioec. 1851—751. Pál esperes jelenetése.

létesítéséhez kilátásba helyezte hozzájárulásukat s ezt Pál József esperesnek küldötték meg.⁹⁵ Ezen szövegezés így szól: «mi Lölle Mezzó Várassanak éltesbjei, Jézus igaz hite eránti forró szeretetnek lángjátul áthatva és a K. K. Egyházunk sorsa keblünket méllyen érdekelve, sajjó szívvvel vagyunk kintelenek megvallani; hogy vallási szempontbul gyermekeinkre aggódva tekintünk, aggódva igen, mert látjuk, hogy korcs utódokat fogunk hagyni, kikkül a szülók buzgósága egészen kihál. Ezt nem a mi könnyelműségünk, nem gyermekeinknek a rosszban megrögözöttsége, nem Lelki Pásztorainknak hanyagsága, Oh nem! hanem Lelki Pásztoraink távul léte okozza. Innen van, hogy köz napokon csak ritkán, a midőn t. é. valamely ájtatos és tehetős b k. attyánkfia mondat misét, van isteni szolgálatunk, tovább: vásár- és ünnepnápokon igen gyakran csak a Mester végzi el a Délesti isteni szolgálatot, s így a k. k. hitben való oktatás elmarad, minthogy a káplánynak rendes szállása és kosztja nem lévén, az isteni szolgálat után tóllünk távozni kintelen. 70–80 gyermek az oskolában, különben kilentz százig rugó lélekszám és papot nem lát, amidőn Látrányba egy pár száz pápista hivek közü folytonosan két pap létez, s így gyermekeink nevelése én több lelki fogyatkozások sajjóssan emlékeztetnek azon boldog údó korra, amidőn lelkipásztort köztünk létezve látni szerencsénk volt, igen, mert akkor mindenná harangjaink hívtak bennünket templomunkba az Isten imádására, és gyermekeink az oskolábul hazájövén örvendve beszélték el, mit hallottak a paptul az oskolába, de ezek localis káplánság megszűntével elmaradtak, mert a káplán tsak hivatalbul jelenik meg körünkbe.

Az innét származott sebeink megörvoslására már akartunk több ízben folyamodványt nyújtani a Méltóságos Püspök úrhoz, de hol ez, hol más körülmények miatt elmaradott és itt e környékükben tett apostoli fáradozásai jelen lenni mutatták azon időt sebeink lel Fedezésére, igen, a jelenlegi Méltóságos Főpásztorunk tettel megmutatja, hogy ő egyedül híveinek boldogságáért él és hal, hogy Ő a buzgóságot hivei közü minél inkább gyarapítani törekszik és azon heányokban, mellyek e tárgyban elgördülnek, kipótolni nagyon is kész. Ezen meggyőződés bátorított tehát minket arra, hogy

95 Veszpr. püsp. levlt: Acta Dioec. 1851—751. Pál esperes jelenetése.

sebeinket a Méltóságos Püspök úrnak feltártuk, s küldötteink vigasztaló válasszal tértek vissza és tsakugyan a Nagyon Tisztelendő Esperes Úr is jún. 2-án köztünk szíves volt megjelenni és kéréseinket tárgyaló dolgokat átvizsgálván kijelentette, hogy Lellének tsakugyan szükséges egy Lelki Pásztor és szó-szólását ígérve felszólított, hogy minden e tárgyat illető nézeteinket és kérelmeinket írásba adjuk be. Miután tehát lelkisebeink orvoslására kebelünkbe Lelki Pásztort kérünk, annak anyagi ellátását is amennyire lehetett, gondolkoztunk s ugyan azért, miután a látrányi káplánság a Lellei közönség könyörgésére rendeltetett s egyenesen Lelleiek részére, tehát arra kérjük, Méltóságos Püspök Urat, hogy azon káplánságot Lellére átteni kegyesen méltóztasson, mi részére Löllén a Templom házának szobáit kijavítani és jókarban tartani fogjuk és mostani 190 ezüst pengő forint pénzbeli fizetését, melyet a vásárhelyi pénztárból húz, az uraságokkal összeolvadva 50, azaz: Ötven pengő forintokkal fogjuk kiegészíteni, - mégis 3 öli fát Eö Méltóságának a kegyes Püspök úrnak rendezése alá tévén, mert akkor a volt Lellei localis káplánság a látrányi Plébániával össze kapcsoltatott, következve, a Lellei hívek kérelmére létesült a látrányi káplányság. Ezen káplányság kedvéért adatott a látrányi Plébániának a Lellei kisshegyi promontoriális bor jövedelem, mely mintegy 18 akót tesz és 12 öll tűzifa vágás és meghordás. Ezen a Lelleiek kérelmére létesített káplányság kedvéért emeltetett az 1846. évben a látrányi Plébániának alig egy néhány holdakra terjedett tökéletes 4/8 polgári Telyekre, de azért létezett, amint létezik is Lellében egy tisztességes lak háza 3/4 hold belső fundussal, három szoba, konyha és istállóval, mely a hajdani közbirtokos urak által a volt localis káplán lak házának elcserélésével létesített volt – és így a szelid Religió, annak malasztja és mindkettőnek kegyes pártolójátul – a Megyés Püspökünk Eö Méltóságaiul esedezve reményli az alulírott Lellei Tanács és általa az egész Lellei közönség, hogy a Lellei már létezett Localis káplánságot visszaállítani fogja annyival is inkább,

a) mivel a tartásra resorvált 90 pengő ezüst forinthez

b) a kápláni 100 pp. forint fizetésekhez –még

c) a Lellei község és közbirtokosság 59 ezüst forintokat évenként ezzel kötelezvéen – a már meglévő lak helyén az összes 240 pp. ezüst

forintokbul és már mellékesek hozzájárulásával rangjához illőleg élni fog és képes is leend.

Egyéb iránt a kegyes válaszáért könyörögve maradtunk lelki szeretetbe ajánlottan

Lellén, Június hó 9-én 1851.

Pecsét helye (Középen a magyar korona, körirat: Lellc Váras 1850.)

Béri Páll Mezőváros Bírāja

Gyulasy Ignázt közbirtokos és Tanácsnok

Mátyás József Tanácsnok

Jutái Joseff közbirtokos és Tanácsnok

Ádám Gábor közbirtokos és Tanácsnok

Farkas Pál közbirtokos és Uradalmi kasznár

Kruppai Márton hegy Biró

Szintén József Tanácsnok és az egész közönség.»

A lelleieknek az espereshez írt leveléről a látrányi plébános, Gyalóky József is tudomást szerzett, s hamarosan 1851. jún. 17-én kimerítő érvelésekkel írt fölterjesztéssel élt a veszprémi püspökhöz, amelyben állást foglal a lellei helyikáplánság létesítése elen.⁹⁶

Fölterjesztése így hangzik:

«Méltóságos Fő Tisztelendő Püspök Úr! Nagy-kegyességű Atyám!

Lellei fiókegyházbeli híveimnek azon már Méltóságod kegyes színe elébe felterjesztett kérelmére, miszerint a "Látrányi Segéd-Lelkész Méltóságod jóváhagyásával kezéhez kapván, élelmezési díját 90 p. forintokat, állandó lakását Lellére tegye át, e következő alázatos észrevételeim vannak: ugyanis A N. M. Helytartó Tanács 1817. évi Május hó 6-án kelt rendelete folytán Látrányban káplányi állomás rendeltetvén, a Segéd-Lelkész nem csupán Lellére, hanem a Látrányi plébániához csatolt több fiók egyházak ellátására és segédül a Plébános oldala mellé adatott, olly feltétel alatt hogy a Látrányi Plébános a Vallási Aíapból járó 214 frt. 24kr. illetékből azon időtől

⁹⁶ Veszpr. püsp. levlt.: Acta Dioec. 1851—751.

fogva, mihelyt káplánt kap 114 frt. 19kr. annak élelmezésére és fizetésére fordítson amennyiben pedig a káplányi illeték még hiányzott, ezt a N. M Helytartó Tanács 35 frt. 41 kr.-rokkal pótolta amit is a másolatban ide mellékelte N M. Helytartó Tanács rendelete igazol és így a lellei hívek a Látrányi Plébánostól nem követelhetik, miszerint segédjét, kit önjövedelméből tart és egy részben fizeti is, nekik egészen átengedje, folytonosan Lellén leendő lakhatásában megegyezzen, ami ha megtörténnék, a többi távol fekvő fiókegyházbeli hívek ellátása a Plébánosra nézve igen megnehezítettnek, ugyanis a Plébánosnak kellene úgyszólván minden terhet viselni, midőn a káplán Lellén sokkal kisebb fáradsággal végezhetné kötelességeit.

Lellei híveimnek azon szavaira, miszerint édesen emlékeznek azon boldog időkre, midőn közöttük állandóan lelkészek laktak, kik őket a hit és erkölts szabályaira oktatták, istentiszteletet végeztek, melynek emlékezete felkölté bennök ama gondolatot, miszerint ilyen állandóan közöttük lakó lelkésznek megnyeréseért az illető helyen lépéseket tegyenek; rövidesen azt felelem, akik Lellén úgy nevezett helyikáplánok voltak, azok soha rendszeresített kápláni állásban nem voltak, ilyen volt először Deli Jakab Remete Pál szerzetbeli nyugdíjas áldozó pap, ki is 1788. évi júl 04-től 1801. áprilisig Lellén hivataloskodván, innéd Pápára költözött, ugyanezen év aug. 18-án jött Lellére Kollonits Ferenc Pács-megyei áldozó pap kányai Plébániából, ki is kevés időt töltvén el Lellén, eltávozott: ismét jött egy harmadik, névre Szalay Ferencz, ki is 1804.évi nov. hónapban elkezdvén az ür szőlőjében munkálkodni 1805. évi jún. hónapban be is végezte és a körülmények nem lévén reá a nézve kedvezők, házankénti élelmezése és más számtalan előre nem látott körülmények bekövetkezhetése.

Ezek azon alázatos észrevételek, melyeket Méltóságod kegyes meghagyásából a Lellén felállítandó káplányi állomás érdemben alázatosan felterjeszteni kötelességemnek tartottam.

A püspök Gyalóky plébános érveléseit fogadta el, ő sem bízott a lelleiek folytonos ígéretéseiben, s nem látott részükről határozott hozzájárulást, az önálló lelkészséget nem látta biztosítottak, ezért a lelleieket kérelmükkel elutasította.

Az 1883. évben újból föllángolt a harc, május 3-án 116 aláírással Lelléről a helyi káplánság felállításáért kérvényt adtak be Kovács Zsigmond veszprémi püspökhöz. A kérvény panasszal teli, s erősen vádaskodó Posta József látrányi plébános ellen. A kérvényhez Pesten május 10-én kelt ajánló levelet írt és csatolt Szalay Imre lellei földbirtokos és országgyűlési képviselő is. Jún.4-én Posta plébános a püspöknek felel a vádakra, Szalay Imrét aki a kat. iskola megszűnésének, s a községi iskola eszméjének megteremtője, s Horváth látrányi káplánt hibáztatja a lelleiek mozgolódásáért. Lellétől kész lemondani, de a látrányi plébániát anyagilag megcsorbítani nem engedheti.

A Látránytól való elszakadás újból nem sikerült. Lelle folyton nőtt, fejlődött, de komoly lépések a plébánia megalapításához még majdnem 40 év múlva történtek csak.

Az önálló lellei plébánia megalapítása. Új temploma.

Lellét, amelynek – mint a tihanyi oklevéltál irataiból kitűnik – 1055-ben állott szt. Kelemen bazilikája – valószínűleg már Szt. István uralkodása óta önálló papja, plébánosa volt egészen a török hódoltság idejéig, 1720-ban az egyházhatóság mint leányegyházat az újjászervezett látrányi plébániához csatolta.

Lelle lakossága – mint az önálló lelkészség újjáalakítása érdekében kifejtett törekvéseik bizonyítják sohasem tudott belenyugodni abba, hogy ezen tervüket valóra ne válthassák. Állandóan ostromolták az egyházhatóságot kérelmeikkel, hogy régi plébániájukat állítsa vissza.

201 évig kellett várniok, míg önálló plébániájuk újjászervezést nyert.

Amikor az 1914–18. évi világháború után hazánkban a kommunizmus ütötte fel fejét, s rövid időre magához ragadta a hatalmat, s végezte rombolását, Lelle földesura arra az elhatározásra jutott, hogy «a nemzeti megpróbáltatás nehéz napjaiban» segítségére

lesz a lelleieknek az önálló plébánia létesítésében, s Budapesten 1919. év november hó 8-án kelt «Ajándékozási okirat»-tal 40 kat. hold földet ajándékozott a felállítandó plébániának a mindenkori plébános javadalmának biztosítására. – Ezen ajándékozási okiratot teljes szövegében adom, hogy a jelenkor, de a késő utókor is lássák az ajándékozó gróf nemesleküségét és szeretetét a lelleiek iránt.

„Ajándékozási okirat.”⁹⁷

I.

Balatonlelle község római katolikus híveinek régi óhajta az hogy a faluban Plébánia állítassék fel és a hivatott lelkipásztor állandó jelenléte a hitbuzgalom bensőségét, valamint az ifjú nemzedék valláserkölcös nevelését elősegítse és biztosítsa nemzeti erkölcsös nevelését elősegítse és biztosítsa. A nemzeti megpróbáltatás e nehéz napjaiban szeretettel gondolván a színmagyar falu szenvedő népére alulírott gróf Jankovich László elhatározta, hogy Balatonlelle község híveinek tiszteletreméltó óhaját a megvalósuláshoz segítem és a Plébánia felállítását tőlem telhetőleg előmozdítom, főleg azért, mert soha nem szorult rá inkább a magyar nép az erkölcs ápolására és a vallás vigasztalására, mint napjainkban.

Minthogy pedig Lelle község, bármily büszkeséggel szemlélheti is falujának lakossága önerejéből lendületet nyert rohamos fejlődését, – de mégsem rendelkezik olyan tőkével, hogy ezt a kegyes cél érdekében felhasználhatná, ennél fogva a Plébánia felállításának legfőbb akadályát olyként kívánom elhárítani, hogy a mindenkori balatonlellei plébános javadalmának biztosítására a község határában fekvő birtokomból átengedem azt a részt, amelyik az alábbi II. pontban közelebbről megjelölve van. Jól tudom hogy faluhelyen a plébános megélhetése kisebb mezőgazdaság nélkül alig képzelhető. Azért választom tehát a támogatás ezen módját; de midőn ezzel az adományyal a Plébánia felállítását lehetővé teszem, bízom viszont abban, hogy az ehhez még szükséges egyházhatalósági intézkedések is csakhamar megtörténnek, úgy, hogy a községbeli

⁹⁷ A balatonleillei plébániának 1928. ápr. 18-án kelt: Egyházlátogatási jegyzőkönyve Can Visit.

hívek óhajta a legrövidebb időn belül ténylegesen meg fog valósulni.

II.

Ezen elvektől vezéreltetve, ezennel ajándékba adom a Balatonlellén felállítandó róm. kat. Plébániának lellei földbirtokomból a községhez közelfekvő azon 40, azaz negyven kat. hold mezőgazdasági földet (szántót, rétet és legelőt), amelyik a mellékelt térképen színezéssel van feltüntetve és melynek telekkönyvi helyrajzi száma az ottani 394. sz. telekjegyzőkönyvből eszközendő lemetszés után 628/a/2/b. aljelöléssel lesz meghatározva.

III.

Az adományozás tárgyát képező ingatlanak haszonélvezetét mindaddig magamnak tartom fenn, amíg a balatonlellei Plébánia tényleg felállítatik és a plébános működését tényleg megkezdi. Abban a nemvárt esetben, ha ez halálom beálltaig sem következne be, úgy örökösöimet már nem illeti meg a haszonélvezet, hanem a veszprémi egyházhatóság tartozik a terület hasznosításáról a Balatonlellén felállítandó róm. kat. Plébánia alapjának javára a jövedelmek tőkésítése mellett gondoskodni, mindaddig, amíg a Plébánia működését ténylegesen meg nem kezdi.

IV.

Ezek előrebocsátása után én alulírott gróf Jankovich László ezennel beleegyezésemet adom ahhoz, hogy a balatonlellei 394. sz. tjkv-ben A. 628/a/2. hrsz. alatt foglalt ingatlanból lejegyzendő és megosztás Pn 628/a/2/b. helyrajzi számmal megjelölendő birokészletekre a tulajdonjog a Balatonlellén felállító róm. kat. Plébánia javára telekkönyvileg bekebeleztessek a fennmaradó 628/a/2/a helyrajzi számú birtokrészlet pedig az eredeti telekjegyzőkönyvbe visszajegyeztessek. Haszonélvezetem telekkönyvi biztosítását azonban nem kívánom és kijelentem, hogy jelen ajándékozási ügylet után netán kiszabandó bélyeg- és jogilletéket a sajátomból viselem.

V.

Én, alulírott dr. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök, mint a balatonlellei róm. kat. hitközség felettes egyházhatósága, a

felállítandó balatonlellel rom. kat. Plébánia nevében fenti nagylelkű adományt köszönettel elfogadom, az adományozás összes feltételeit tudomásul veszem és kötelezettséget vállalok arra, hogy a szükséges egyházhatósági intézkedések a Plébánia tényleges felállítására vonatkozólag mielőbb meg fognak történni.

Felolvastatván, helybenhagyólag aláíratott.

Budapest, 1919. november hó 8-án.

Előttünk tanuk előtt:

Ifj. Goszthonyi. Mihály s. k.

Dr. Rott Nándor s. k.

Huszka Lajos s. k. veszprémi püspök. Jankovich László s. k.»

Jankovich László gróf fenti adományozásával a balatonlellel plébánia részére a javadalmi földek biztosítást nyertek.

1920-ban őrödi dr. Meixner Emil az egyházközség megszervezésén fáradozott. Az egyházközség alakuló gyűlését 1920. augusztus 29-én tartotta, amelyen megválasztották az egyházközség képviselőtestületének tagjai, s amelyen őrödi dr. Meixner Emilt az egyházközség világi elnökévé választották. (Az alakuló jegyzőkönyvet az Egyházhatóság 4555/1920. szám alatt hagyta jóvá.) '

Dr. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök 1921. január hó 24-én 310. sz. a. k. leiratával megbízatást adott Horváth József kaposvári káplánnak, hogy lépjen érintkezésbe a balatonlellel egyházközség képviselőtestületével és tudja meg, hogy a képviselőtestület hajlandó-e megszavazni a kiküldendő lelkész részére:

a) két szobából álló tisztességes lakást,

b) öt éven belül felépíti-e a plébánia épületet a szokásos melléképületekkel,

c) a gabonajárandóságot és borterményt az új plébánosnak adja-e?

– Az egyházközség képviselőtestületének 1921. február 12-én tartott gyűlése fenti a, b, c pontok alatti kikötéseket egyhangúlag megszavazta. (Ezen jegyzőkönyvet az Egyházhatóság 1941. június 9-én kelt 2351. sz. leiratával jóváhagyta.)

Dr. Rott Nándor fenti biztosítékok alapján 1921. évi június hó 26-

án kelt 2591. sz. leiratával a balatonlellel önálló lelkészséget megalapította⁹⁸, e leirata így szól: «A balatonlellel hitközségnek 1921. évi február hó 12-én kelt jegyzőkönyvéből, továbbá gróf Jankovieh László úr Őméltóságának 1919. évi november hó 8-án kelt ajándékozási okiratból a Balatonlellén szervezendő plébánia lelkészének állásához mért javadalmazását, úgyszintén a plébánia végleges szervezéséhez szükséges feltételeket biztosítva látván, elhatároztam, hogy a híveknek régi óhaját és vágyát már most teljesítem, s folyó évi július hó 1-től kezdve Balatonlellét és politikai határában fekvő pusztákat is a látrányi plébánia kötelékéből kiszakítom s az önálló lelkészséget megalakítottak nyilvánítom. –

S ugyancsak hason szám és kelettel a megyéspüspök Horváth József volt kaposvári káplánt bízta meg a lelkészség vezetésével.

Az új lelkésznek legelső gondja volt, hogy a régi elhanyagolt templomot tataroztassák, ami még az év nyarán meg is történt: kívül és belül is renoválást nyert. A megújult templomot a megyéspüspök megbízásából és képviselőjében ugyanezen év október hó 30-án dr. Csiszarik János c. püspök, veszprémi kanonok benedikálta.

A lelkész 4 és 1/2 évig bérelt lakásban lakott. Két évig a Kapcsándi kereszttel szemben fekvő Baluka István-féle villában, két és fél évig dr. Bóna Andor-féle lakásban. A bérlet mindkét helyen 35 q rozs volt, ebből 20 q-t az egyházközség, 15 q-t a lelkész fizetett.

Nem volt az egyházközségnek a plébánia-lakás részére szükséges telke sem. A telekkérdés megoldása is teljesen a lelkész vállaira nehezedett. Előbb ifj. Somogyi Pál templom melletti kb. 160 négyszögöl belsőségét szerette volna megvenni, illetve elcserélni a plébánia tulajdonát képező és a község déli részén fekvő 3000 négyszögöl házhelynek való földdel. Amikor Somogyi nem ment bele a cserébe, akkor gróf Jankovich László kastélyával határos gyümölcsös területét (a mai községi iskola területét) szerette volna megszerezni. Ez sem sikerült, mert a grófi család a javadalmi földeken kívül természetesen már nem volt hajlandó még több áldozatot hozni. Így nem maradt más hátra, mint a templom háta mögötti Posgay-féle teleknek a megszerzése. Posgay ehhez a volt Szalay-féle

98A balatonlellel plébánia levéltár: Can. Vis. és a fenti leiratok.

telekhez örökség útján jutott hozzá. Azt az egy kat. hold 250 négyszögöl területű belsőséget – amelyen 3 szoba-konyhás lakásból álló szalmafedeles ház állót, vásárolta meg a lelkész az 1922. év tavaszán az Egyházhatóság 2959. sz. engedélye alapján 180.000 koronáért. Ezen összeg 1/3-át a lelkész a sajátjából viselte. A vételárban az egyházközségnek egy fillérje sincs.⁹⁹

A megvásárolt belsőség házán levő szalmatetőt a lelkész majdnem teljesen a sajátjából cseréptetőre alakította át. Az ehhez szükséges tetőszerkezet faanyagát boldogult özv. Szalay Imréné ajándékozta. A gazdasághoz szükséges kisebb félszereket, s a kerthez szükséges mintegy 200 méter hosszúságú gömbfából álló kerítést a lelkész szintén a sajátjából fedezte.

Ugyancsak 1922. év tavaszán a lelkész a plébánia javadalom tulajdonát képező 1030 négyszögöl területű szántón szőlőt létesített.

Az 1923. év a plébánia-lakáshoz szükséges anyagok gyűjtésének, vásárlásának gondja terhelte a lelkészt. Többszörösen nyújtott anyagi segílyt a megyéspüspök, a kultuszminiszter, nagyobb adományt adott Ádám Iván veszprémi apátkanonok. Az építéshez szükséges anyagokat a hívek ingyen fuvarozták meg. A lelkész 1924. év pünkösöd utáni szerdán lerakatta a Körmendi Péter balatonlellel vállalkozó által készített s az Egyházhatóság által 1257/1924.sz. a. jóváhagyott terv szerint a plébánia fundamentumát, s az épület két hónap után már tető alatt állott. A hívek közül többen ingyenes napszámos munkát vállaltak. Tető alatt állott az épület az egyházközség minden hozzájárulása nélkül. Az egyházközség látva a lelkész vergődését és magárahagyatottságát, csak egy év után, 1925. április 13-án tartott gyűlésén szavazta meg az építkezéshez még szükséges 6.800 pengőt (akkor 85 millió koronát.) Ezzel az összeggel a plébánia-épület teljesen elkészült. A lelkész 1925. október 31-én költözött be az új plébánia-épületbe, amit a megyéspüspök a következő év tavaszán áldott meg.

Az egyházlátogatási jegyzőkönyv: Can. Vis. 1928. április 18-án készült el, s ezzel a plébánia szervezési munkája befejezést nyert.

A templom és plébánia villanyberendezését a lelkész 1926. évben a

99 Plébániai levéltár: 1921. évi pénztári napló. L. Pléb. Alap. iratokat.

műkedvelőelőadásokból befolyt összegből fedezte, az egyházközség csak csekély összeggel járult hozzá. A templom mai kő- és drótkerítése egyes hívek áldozatkészségéből 1931. évben készült 2.200 pengős árban.

A régi gazos és rendezetlen községi temetőt is anyagi áldozat hozatalával a plébános hozta rendbe Szűcs János bíróval.

A község határában álló keresztek a hívek áldozatkészségéből újították meg 1933. évben.

Az új templom.

A fürdőélet fejlődésével nagyra lett községnek a régi temploma kicsinynek bizonyult. Az új plébános kezdettől fogva hangoztatta új és nagyobb templom szükségességét. Éveken át iparkodott híveit meggyőzni, hogy építsék meg új templomukat. Éveken át híveinél ébren tartotta az új templom megépítésének gondolatát. S amikor a közhangulat is szinte követelte az új templom építését, akkor 1938-ban az egyházközség képviselőtestülete 4 évre a rendes költségvetésen felül 14 %-os egyházi adót szavazott meg, amiből 4 év alatt 20,000 pengő jött össze. Ezen idő alatt mintegy 10,000 pengő adomány is futott be az egyházközség pénztárába fenti célra. Ebből az összegből vásárolta meg az egyházközség a téglá-, kő-, fa- és vasanyagot. 1940-ben a község 25,000 pengős építési segélyt szavazott meg, 1943-ban az egyházközség meg újabb 14 %-os egyházi adót. Ugyancsak ez év februárjában az esperes-plébános személyes eljárása után a belügyminisztérium a rendőrségi segélyalapból 5000 pengőt utalt ki, a honvédelmi minisztérium szintén 5000 pengőt, a MEFTER 1000 pengőt, a megyés Főpásztor a vallás és közoktatásügyi minisztériumtól globális segélyként az egyházmegye részére kiutalt összegből már másodízben 2000 pengőt adott, a MABI a már eddig is kiutalt 5500 pengős segélyén kívül újabb 10,000 pengős segélyt, - a gyógyfürdőegyesület 1000 pengőt szavazott meg, - más helyről 20.000 pengős segélyt remélünk. Ilyen előzmények után 1943. március 18-án az egyházközség képviselőtestülete tekintettel arra, hogy az anyagok nagy része már

évekkel előbb megvásároltatott, s tekintettel arra, hogyha az építési engedély meg nem szereztetik, s az építés meg nem kezdődne, az anyagokat az Anyaghivatalnak be kellene szolgáltatni, s tekintettel arra, hogy az új templom tető alá hozásához elegendő anyagiakkal is rendelkezik az egyházközség, megszavazta az új templom sürgős megépítését. Az új templom építési munkálatait, a kőműves-, beton-, vasbeton-, ács-, tetőfedő-és bádogos munkálatait Csényi István fonyódi építésznek adta ki az egyházközség képviselőtestülete 89,676 P 50 filléres költséggel, az összes anyagokat az egyházközség adja, fenti összeg csak a munkadíjat szolgálja. A fuvarozást a község lakói vállalták. A régi templom lebontásának munkálatait az egyházközség ugyancsak Csényi építésznek adta ki 6500 pengős költséggel. Mihelyt tehát annyi cement és mészsanyag rendelkezésre áll az egyházközségnek, hogy a zavartalan építkezés folyamatba tehető, azonnal lebontják a régi templomot, s annak anyagát felhasználják az új építkezésnél és megkezdődik az új templom megépítése. Mire ezen sorok a nyomdából kikerülnek s «Lelle története» könyvalakban megjelenik, valószínűleg állnak már az új templom falai. Meg kell említeni, hogy az építkezéshez 150 q kavicsomokot gróf Hunyady László balatonszemesi földbirtokos ingyenesen bocsátott az egyházközség rendelkezésére.

Az új templom építési terveit Árkay Bertalan budapesti tervező-építész készítette el ingyenesen.

Új templomunkat azon a helyen építjük fel, ahol a régi is állott, s ahol 1055-ben állott Szt. Kelemen bazilikája.

Templomatyák voltak:

Kruppai András	1813.évben
Béri Pál	1850–1871.években
Bognár Péter	1871–1885.
Horváth Pál	1885–1928.
Mátyás László	1929-

Lelle birtokosai 1055-től napjainkig.

A tihanyi apátság 1055-től 1417-ig.

Szent Benedek fiai a honfoglalási időben elévülhetetlen érdemeket szereztek a magyar nép megtérítésével; kereszténnyé tevésében, s munkához való szoktatásával. Maga Szt. István, de közvetlen utódai is azzal akarták meghálálni a Szt. Benedek-rend nagy munkásságát, hogy az ország több részében hatalmas birtoktesteket ajándékoztak nekik. Másrészt első királyaink nagyon jól számítottak, mert ahol Szt. Benedek fiai megjelentek, ott az addig műveletlen földek művelés alá kerültek, helységek keletkeztek, s nyomukban megindult a munka: a földművelés, szőlőművelés és az ipar.

I. Endre király az 1055-ben kelt ajándékozási okirat szerint¹⁰⁰ –mint már láttuk– a tihanyi apátságnak ajándékozta a régi Lelle Szt. Kelemen bazilikájától délkeletre, a régi Látrány-Péntekhely és a Kislak felé vezető út közötti birtoktestet, amelynek határát délkeleten Péntekhely, délen a várszói erdő, Landord és Kislak képezték. Ennek urai is maradtak 1417-ig.

Lelle birtokosai 1536-ban:

Az 1536. évi somogyi adólajstrom szerint¹⁰¹ Lelle, kis Gamás és Péntekhely birtokosai: Gyeke Boldizsár 1, Fóris Kristóf 5, Szentbenedeki János 1, Török Bálint úr 1 és a gamási plébános 1 portán.

Lengyel (Tóthi, Lengyeltóthi, nemes és báró) család.

A család századokig Somogyvármegye Balatonmellékének vagyonos családja. Tagjai országos szerepet vittek. Már 1496-ban Tóthi

100 Eredetije a pannohalmi levéltárban. Jelzete: Tihan Fasc. nr. 1.

101 Országos Levéltár: Somogy megyei adólajstromok.

birtokában vannak. A család egyik tagja: Miklós 1708. év elején tér vissza Zalából, Szigligetről somogyi birtokukra és a dunántúli kurucfővezérnek, gróf Eszterházy Antalnak rábeszélésére vállalta a somogyi alispánságot. Mikor a következő 1709. év nyarán a kurucokat a labancok kiszorították Somogyból, a labancok fővezére: Veterani tábornok Lengyel Miklós balafonmelléki birtokairól összetereltette a gulyákat és, méneseiket s azokat elhajtatta. Miklós hozta rendbe a Lengyel családot illető birtokokat.¹⁰² Miklóssal egyidőben tért vissza a megyébe a Mérey család is, amelyhez vérrokon kötelék fűzte, s ugyanezen időben jött Lellére báró Majthényi Ferenc is, akinek felesége Pongrácz Erzsébet Pongrácz István és Tóthi, Lengyeltóthi Lengyel Katalin leánya volt. 1725-ig Lelle is Lengyelféle birtok volt, amelyen a leányág osztozkodott.¹⁰³ A család férfiága kihalt.

Kesselőkeői báró és nemes Majthényi család.

Az 1749. évi Can. Vis. szerint a lellei templom kegyura és építtetője báró kesselőkeői Majthényi György és felesége Sztrányai Julianna voltak. Lellén laktak, s Lelle földesurai voltak. A család törzsökös magyar családainknak egyike, Nyitra megyei származású, eredetét az Árpádkori 108 magyar törzs egyikéből: a «Divék» nemzetségéből veszi.¹⁰⁴

A veszprémi káptalan 1723-ban Boglár, 1744-ben Szöllősgyörök, Orda, Szöllőskislak, 1772-ben Szentiván és Gyiva birtokaiba iktatta be a családot.¹⁰⁵

A család a Lengyeltóthi Lengyel család révén került Somogy vármegyébe, ugyanis Ferencnek a felesége Pongrácz Erzsébet, Pongrácz István és Tóthi Lengyeltóthi Lengyel Katalin leánya volt. Ferenc az 1725. aug. 30-án történt Lengyel-féle birtokosztállyal lett Lelle földesura. Ezen osztállyal a lellei birtok öt részre ment, s azon öt Pongrácz leány osztozott: Zsófia, Mérey Zsigmondné; Erzsébet, báró Majthényi Ferencné; Éva, Balassa Ferencné; Katalin, Rajmunnusné és

102 Csánki: Somogy vármegye. 477, 479, 622.

103 Dr. Meixner Emil kezei között levő Szalay iratok között az 1725. aug. 30-án történt birtokosztály iratai.

104 Nagy Iván: Magyarország családai. VII. 256.

105 U. o.

Zsuzsanna, Szulovszky-(alias Sirmiensis-)né.¹⁰⁶

Ferencnek fia György, ennek első felesége: Révay Constantia, második felesége: Sztrányai Julianna. Nővére : Krisztina, ennek férje: b. Ritschányi Ferenc volt. György és felesége Sztrányai Juliannának gyermekei: János (szül. 1743.), Eszter (szül. 1744.) és Julianna (szül. 1745.). János felesége: báró pallini Inkey Jozefa volt, Eszter férje pedig báró Lengyeltóthi Lengyel Lajos.¹⁰⁷

György halála után kb. 1755. körül, özvegye Sztrányai Julianna Lengyeltóthi Lengyel Gáspárhoz ment férjhez. Ebből a házasságból született: Lajos, ki nejével Inkey Máriával magtalan volt és Gáspár, aki 1779-ben bárói rangot kapott.¹⁰⁸

Gáspár felesége Pongrácz Erzsébet grófnő volt. Lengyel Gáspárné, Sztrányai Julianna másodsor is, kb. 1760. év körül özvegységre jutott, ismét Lellére jött és itt lakott az 1800-as évek elején bekövetkezett haláláig. Ugyancsak Lellén lakott fia báró Majthényi János is feleségével báró Inkey Jozefával, itt születtek gyermekeik is. A lellei birtok 1810-ig maradt a család birtokában, s ekkor szállott át Jankovich Xavérre.

A Jeszeniczei Jankovich családi.¹⁰⁹

Horvátországból vette eredetét, ahonnan a török hódoltság alatt Trencsén vármegyébe költözött. Az 1800-as évektől 1840-ig Jeszeniczei Jankovich Xavér Ferenc volt a birtokos a volt Majthényi-féle birtokon. Jankovich Xavér Ferenc atyja: József, anyja: báró Pongrácz Magdolna volt. Anyai ágon rokona volt báró Majthényi Györgynek, akinek az anyja Pongrácz Erzsébet volt. Lehet, hogy örökség útján jutott a lellei birtokhoz. Somogy vármegye az I. Ferenc király által 1811-ben összehívott országgyűlésre őt küldte ki követül Somssich Miklóssal együtt.¹¹⁰ Ő építette 1812-ben a Jankovich-féle kuriális lakot.¹¹¹

106 Lásd: dr. Meixner Emil birtokában levő Szalay-féle 1725. évi okmányokat.

107 Csánki: Somogyvármegye története. 618. 622. 1.

108 Csánki: Somogyvárm. tört. 622. 1.

109 Nagy Iván: Magyarország családai. V. k. 307. I.

110 Somogyvármegye tört. 508. I.

111 Somogyvármegye tört. 30. I.

Nőtlen ember volt. A mai lellei idősebb emberek is még úgy beszélnek róla, hogy őseiktől úgy hallották, hogy nagyon gazdag ember volt. Amikor az általa épített egyik istálló 1919-ben leégett, a lelleiek még a fundamentumban is pénzt sejtettek. A szájhagyomány szerint az akkori betyárok több ízben megfordultak házánál, s mindenkor gazdag lakomában részesültek. Birtokát 1840-ben eladta pribéri és vuchini Jankovich Józsefnek. A két család nem volt rokonságban.

A sárvári és felsővidéki gróf Széchenyi család.

Az 1720-as években Széchenyi Zsigmond volt az 1749. évi Can. Vis. tanúsága szerint a látrányi birtokos és a látrányi plébánia kegyura. Az 1815. évi Can. Vis. a lellei kishegyi szőlő és kápolnatulajdonosként Zsigmond és felesége: Cziráky Mária grófnő fiát: Ferencet említi, a nagy Széchenyi István atyját. Ferenc tehát Látránynak és a lellei Kishegy szőlőnek volt a birtokosa. Nem lehetetlen, hogy a kishegyi kápolnánál Széchenyi István is megfordult. – Ferenc 1785-ben Somogy vármegye királyi biztosa, 1798-tól 1811-ig főispánja volt.¹¹²

Pribéri és vuchini gróf Jankovich család.¹¹³

Horvátországi származású, régi család. Első ismert őse: György, akinek utódai 1563-ban már somogymegyei földbirtokosok lettek. György fiai: János, Kristóf és István 1642-ben címerújító levelet kaptak, melyet 1643-ban a horvátországi tartománygyűlésen hirdettek ki. A család beházasodás révén rokonságba került a törökverő szigetvári hőssel: Zrínyi Miklóssal.¹¹⁴ Óriási birtok volt kezükben. 1726-ban 10 községben és 25 pusztán kizárólagos, négy pusztán feles birtokosok voltak. A veszprémi káptalan 1722-ben Boda, Pacsod, Herántfalva, Mária; 1724-ben Várda, Kék; 1744-ben Szőlősgyörök,

112 Somogyvármegye tört. 629. 1

113 Somogyvármegye tört. 532— 572. I. — 619—20. I.

114 A családnak Zrínyi Miklóssal való rokonságáról e sorok írója többször hallott a családban.

Orda, Szöllöslak birtokaiba iktatta be a családot.¹¹⁵ 1752-ben Öreglak, Kisberény, Buzsák, Szőlősgyörök, Orda, Hetes, Kaposujlak, Bü, Vámos, Nagyberki, Polány, Mosdós és Kaposkeresztúr tartoztak a család birtokállományához. Somogy vármegyében István fia: István az első, aki közéleti szereplést vállalt: 1714-ben főszolgabíró, 1715-ben főadószedő lett. Vuchint János (1753–1817) szerezte meg, s ettől a helytől vette a család második előnevét. Jánosnak három fia volt: János, Antal és István. Antalnak (1784–1849), aki helytartótanácsi titkár kamarás és aranyarkantyús vitéz volt, fia: László (1816–1895) 1842-ben alispánja, 1848-ban főispánja volt Verőczevármegyének. Erről az állásáról azonban még ugyanazon évben, amikor a horvátok Jellassich vezérlete mellett a magyarok ellen jöttek, lemondott, s végleg elhagyta Horvátországot és Szőlősgyörökbe költözött, s izzó magyar lelkével ezentúl teljesen Somogyvármegyének szentelte munkásságát. Először a vármegye gazdasági egyesületének a lelke, vezére volt. 1860-ban a vármegye főispánjának nevezte ki az uralkodó, az egész vármegye osztatlan örömére. 1861. év végén lemondott a főispánságról. 1865-től 1886-ig újból a vármegye főispánja volt. 1885. október 3-án grófi rangot nyert. 1887-ben titkos tanácsossá lett. Jankovich László gróf igazi nagy úr, s minden izében magyar volt. Főispánsága alatt sohasem foglalta el a kaposvári főispáni lakot, mindvégig Szőlősgyöröki kastélyában lakott, s innen, hajtattott be híres lipiczai négyesfogatóval a vármegyeházára.

Jankovich László grófnak három fia volt: Aladár, Tivadar és László. Aladár a szlavoniai birtokot, Tivadar a szőlősgyöröki, csehi, ordai, szőlőskislaki és látrányi birtokot, László, aki 1895-ben lengyeltóti szolgabíró, majd zalai főispán volt, a lellei birtokot örökölte. Tivadar nőtlen volt. Halála után birtokát bátyjának, Aladárnak (felesége: Bombelles Thilda gróf nő) második fia: Iván kapta örökségbe. Aladárnak három gyermeke volt: Aladár, Iván és Irma. Aladár (felesége: Brandis Thilda grófnő) a szlavoniai birtok szállt, Irma László nagybátyjától (aki Aladár fivérének halála után annak özvegyét, tehát Irma grófnő édesanyját vette feleségül) annak 1922-ben bekövetkezett halála után a lellei birtokot örökölte. László özvegye 1926-tól 1932-ig, Irma (férje: Brandis Clemens gróf) férjével 1926-tól 1936-ig volt Lelle

115 Veszprémi Székeskáptalani levélt.: Litterae staturiales.

lakója. Birtokát 1936-ban eladta és férjével annak olaszországi birtokára ment.¹¹⁶ Lellei birtokából Irmapusztát, a kishegyi és tóthegyi szőlőt a Honvédelmi katonai Jóléti Alap, a kastélyt, a belsőseget és a berket a kaposvári OKH. vásárolta meg. A kastély 1938-ban az OKH-tól Kochanovszky Józsefné sz. Pejacsevich Gabriella grófnő tulajdonába került.

Szalay család.

A család II. Miksa császár és király által 1572. dec. 2-án kiadott nemesi oklevéllel 1728. márc. 10-én Somogy vármegyének Tapsonyban tartott gyűlésén igazolta nemességét, ahol György és István kérésére ezt újból igazolták.¹¹⁷ A család Lellén, Kislakon és a Balatonpart több községében volt birtokos, Lellén lakott. A nemesség igazolását kérő két testvér közül István (szül. 1689.) és feleségének: Sélley Máriának (szül. 1691.) két fia volt: András (szül. 1721.) és György (szül. 1724.). András Ricsányi Évát (szül. 1727.) báró Ritschányi Ferenc és báró Majthényi Krisztina leányát vette feleségül, s ezen házasság révén a család rokonságba került a báró Majthényi családdal. András fia Antal 1774-ben Bárány Juliannát vette feleségül, s ezen házasság révén a család későbbi ivadékaik rokonságot tartott Gaál Gasztonnal, akinek az anyja Bárány leány volt. Antalnak három fia volt: János, Mihály és József. Jánosnak és feleségének Bosnyák Annának – aki révén a Bosnyák családdal is rokonságba jutottak – fia: Alajos (1819–1893.) ügyvéd a szabadságharc alatt honvédtiszt, igen szép családi alapítványt tett családja gyermekeinek neveltetésére s ugyancsak alapítványt tett a lellel plébánián is. Nővére: Mária (szül. 1821.) Posgay Rudolfné. Mihály és feleségének Szita Katalinnak gyermekei: Ferenc, Antal, Zsigmond, Lajos és Mária. József aki a Festetich-féle dégi uradalomban tisztartó, majd jószágkormányzó volt, macsovai Licsek Antal jószágigazgató leányát: Karolinát vette feleségül. Gyermekeik: Károly (szül. 1830) ügyvéd orsz. gyűlési képviselő, Kisfaludy Atalaval kötött házasságot, Imre (1846-1902.) első felesége: Ferenczy Ilka volt, ennek halála után benedekfalvi Detrich Hermint vette

116 E sorok írója jó barátságban volt gróf Jankovich családdal s így a család történetét is jól ismeri.

117 Lásd: a Szalay családnak eredeti okmányát. (Meixner Emil tulajdonában van.)

feleségül. Josefa Bosnyák Gusztávhoz ment nőül. Imre gazdálkodott a lellei birtokon. 1881-től 1896-ig a lengyeltóti járás országgyűlési képviselője volt függetlenségi programmal. Nagy antiszemita harcokat vívott meg. Mint szenvedélyes vadász megfordult India dzsungeljeiben is, ahonnan gazdag vadászzsákmánnyal tért haza. Állandó levelezésben állott a külföldön tartózkodó Kossuth Lajossal. Községében is vezérszerepet vitt. Nagytekintélyű, elveihez makacsul ragaszkodó, egyébként kedélyes és szellemes ember volt. Neve még ma is él Lellén. Imrének két leánya: Hedvig és Hermin, Hedvig első férje nyéki Faragó Károly huszártiszt, második férje szigethi Barthoss Tivadar cs. es kir. kamarás. Az első házasságból származik: nyéki Faragó Ilona, akinek férje örsödi Meixner Emil m. kir. gazdasági főtanácsos, orsz. gyűl. képviselő és Nyéki Faragó Rózsi, akinek első férjével Meczner Józseffel kötött házasságából születtek: Iván, Tivadar Miklós és Marianna, ma Török Olivérné. Hermin férje: Álgya Papp Sándor ny. altábornagy, honvédelmi min. államtitkár. Házasságukból született: Marianna.¹¹⁸

Mérey (Kaposmérői) család.

A család somogymegyei eredetű, leszármazását az 1200-as évek végéig tudjuk visszavezetni. A család a török támadás miatt a felvidékre költözött és más donátio folytán ott is vagyonhoz jutván, ott telepedett meg. Az 1500-as években, három fivér utódaiból, három ág képződött és pedig: a pozsonymegyei - (mely 1563-ban bárói rangot nyert és az 1600-as években kihalt), a nyitramegyei- és a harmadik ág tagjai az 1700-as években, miután sikerült a somogyi javakat visszaszerezniük és Nyitrából Somogyba költöztek vissza, a somogymegyei ág.¹¹⁹ Az 1749. évi összeírás Lelle lakói és birtokosai között említi Mérey Károlyt (szül. 1681.) és feleségét: Nevedi Annát (szül. 1714., esk. 1736-ban), valamint leányukat: Petronellát (szül. 1741.).¹²⁰ A család egyik leány tagját az 1830-as években báró Majthényi István (aki 1860. évben a babócsai járás főszolgabírája volt)

118 A család tagjaira vonatkozó adatokat a látrányi plébánia anyakönyveiből és az 1749. évi lélekösszeírás adataiból vettem.

119 Mérey Béla ny. vármegyei főjegyző adatai: L. pléb. irattár:35/1942.

120 Veszpr. püsp. levéltár: Vis. Can. Distr. Kaposvár, 1749. 210. I.

vette feleségül. A család másik leány tagját: Teréziát Spissich Sándor, Krisztinát: sorkikisfaludi Gussich István-Imre vette feleségül. E leányok kezével telepedett meg e két család Tabon.¹²¹ Lellei birtokrészüket Szalay János vásárolta meg 1830. év körül. A Gussich-szöllő (Tóthegy) ma Álgya Papp Sándorné, Szalay Hermina birtokában van. A Mérey család nagy szerepet vitt Somogy megyében, egyes tagjai főszolgabírák, főadószedők, alispánok, főispánok voltak.¹²²

Deseő (szentviszlói) család.

1609. dec. 31-én nyer megerősítő adományt Szentviszlói Deseő György és felesége: Tarródi Erzsébet, egész Nagyomba községre és Berjeg- és Kelevizpusztákra, melyeket már ősei birtak, s azokba a vasvár-szombathelyi káptalan által 1610-ben be is vezették. A család a török uralom idején Vas- és Somogy megyékben élt. Az adományos György fia: János és felesége: Nádasdy Borbálának fia: Tamás (élt 1696.) felesége Jankovich leány volt, s e révén rokonságba került a család a Jankovich családdal. János fivére. György (élt 1641.) és felesége: Svastics Borbála fia Zsigmond (élt 1667.) Gussich Zsófiát vette feleségül, s így a Gussich családdal is rokonságba került. Ádám Temes vármegyébe költözött, ahol 1785-ben főszolgabíró lett.¹²³ 1846-ban Lellén csak a családnak elszegényedett és magtalan tagja élt: Ignác.¹²⁴ Az ő kis birtokát és házát (a mai községház tőszomszédságában) a Szalay család vásárolta meg. E ház melletti Látrány-felé lejtő dombot: «Dezső» dombnak nevezik még ma is.

Bosnyák család.

A felsőpataki nemes Bosnyák család 1631. május 18-án nyert nemesi arimalist. Nemességük igazolását Somogy vármegye 1737. szept. 11-én adta ki.¹²⁵

121 Somogyvárm. Monográfiája: 624. I.

122 Somogyvárm. Monográfiája: 624. I.

123 Somogyvárm. Monográfiája: 613. I.

124 Lelle helység birtok-könyve az 1846-ik rendezés és szabályozás szerint. (községi irattár.)

125 Lásd: Somogyvármegye alispánjának 1911. aug. 21-én 20.233. sz. alatt kiállított Bizonyítvány-át.

Bosnyák Márton, aki Niczky Judittal kötött házasságot még 1734. előtt jött Somogy vármegyébe. A pannonhalmi apátságot illetett és a földesurakat terhelt tizednek 1726. nov. 16-án bemutatott kivetési lajstroma szerint Csehi és Thur (Somogytur) községek birtokosa volt már. Mártonnak és feleségének Niczky Juditnak 10 gyermeke volt és pedig három fia: József János és Márton és hét leánya. Az egyik leány: Magdolna Szalay Györgyhez ment férjhez. A férfiág ma már csak az ifj. Márton utódaiban él. Az ifj. Mártontól első feleségétől Bolla Borbálától született Anna Szalay Jánosnak volt a felesége. Második feleségétől Szentgyörgyvölgyi Juliannától született fia: Lajos (1814–1873.) táblabíró és felesége Pelikán Karolinától született: Gusztáv és László. Gusztáv Szalay Imre nővérét: Josefát vette feleségül, s ezzel örökölték a Szalay család «Péntekhely»-i birtokát. Péntekhely – amely már a középkorban is szerepelt – 1910-ig Lelléhez tartozott politikailag, s csak ekkor csatolták Látrányhoz. Gusztáv 1872-től, amikor eladták a túri birtokot s azon nyolc testvérével osztozkodott, bérelte a Jankovich-féle lellei birtokot, ennek kastélyában lakott. Mellette tanulta meg a gazdálkodást, s itt volt ifiúr – mint abban az időben az ifjabb gazdatiszteket nevezték – Gaal Gaszton, aki később Balatonboglárnak lett földesura, majd több éven át a lengyeltóti választókerületnek országgyűlési képviselője és a képviselőház elnöke. Gusztávnak és feleségének Szalay Josefának két gyermeke volt: Géza és Zoltán. Géza és felesége Somssich Jolán 1897-ben eladta a péntekhelyi birtokot és megvásárolta Zalában a misefai birtokot, Lelléről Misefára költözött. Gusztáv és Géza is elnökei voltak a lellei iskolaszéknek. Gusztávot a lellei temetőben temették el. Zoltán ny. államtitkár Sándor Erzsit, a m. kir. operaház tagját vette nőül, gyermekük nincs. A család férfiága tehát csak Géza utódaiban folytatódik.¹²⁶

126 Bosnyák Gézáné szül. Somssich Jolán adatai.

Lelle (Lölle) lakói 1749-ben.¹²⁷

Lelle az akkori anyakönyvekben, s egyéb okmányokban «Lölle» néven szerepel.

Lakói nagyjából szlávok és magyarok. Ebben az időben Szemes (Balatonszemes), Karád, Tótgyugy, Lengyeltóti és Pamuk lakossága is szláv és magyar volt. Osztopán lakossága meg szláv és német. A török hódoltság alatt az egész vidék elnéptelenedett, utána Somogy megyében szláv és német település történt. Tótgyugyon és Buzsákon tótokat telepítettek le. Lellére a Nyitra megyéből jött báró Majthényi család hozott magával tót családokat. Ezek pár évtized után magyarokká lettek és a legtöbb helyen elfeledték szláv anyanyelvüket és csak magyarul beszéltek. Eredeti szláv (máshol: német) anyanyelvüket csak ott tartották meg, ahol zárt tömbökben történt a letelepítés és ahol nem keveredtek magyarok közé.

Lelle lakossága katolikus volt és csak 4 kálvinista.

Lellén fenti időben 74 ház volt, 356 lélekszámmal. – A szomszédos Látrány községben 94 ház, Karádon 187, Andocson 77 ház.

Az akkori veszprémi püspök: Biró Márton 1749. évben összeíratta az egyes plébániák lélekszámát Ez az összeírás örökítette meg Lelle akkori lakóinak névsorát.

Eszerint Lelle lakói: 1749. évben:

1.	Majthényi György báró	66 éves
	Felesége: Strányai Julianna	32 éves
	Gyermekeik: János	6 éves
	Eszter	5 éves
	Julianna	4 éves
	rokon: Dubniczki Anna	20 éves
	zongoratanárnő: András Julianna	56 éves

¹²⁷ Veszpr. püsp. levéltár: Vis. Can. Distr. Kaposvár, 1749. 210-220. I.

	Teberi Antal	28 éves
2.	Mérey Károly	68 éves
	Felesége: Nevedi Anna	35 éves
	Gyermek: Petronella	8 éves
	Szolgák: Marsal János	23 éves
	Téglás Mihály	42 éves
	Banyusik János	48 éves
	Szolgálók: Lonsaki Anna	35 éves
	Farkas Marianna	21 éves
3.	Horváth György	45 éves
	Felesége: Molnár Katalin	42 éves
	Gyermekeik: József	12 éves
	István	10 éves
	Anna	8 éves
4.	Krupa István	52 éves
	Felesége: Baduh Erzsébet	46 éves
	Krupa János	43 éves
	Felesége: Farkas Judit	18 éves
5.	Szabó András	56 éves
	Felesége: Németh Katalin	45 éves
	Gyermekeik: Ádám	24 éves
	Mihály	12 éves
	András	9 éves
6.	Lassú János	38 éves
	Felesége: Blaskovics Katalin	26 éves
	Fehér György	60 éves
	Felesége: Havay Mária	40 éves
7.	Hidi János	46 éves
	Felesége: Varga Ilona	43 éves
	Gyermekeik: György	23 éves

	Ilona	12 éves
	Éva	10 éves
8.	Petrás György	30 éves
	Felesége: Busenovszki Éva	28 éves
9.	Molnár Máté	58 éves
	Felesége: Haracska Katalin	47 éves
	Gyermekeik: Pál	15 éves
	Miklós	13 éves
	Anna	11 éves
	Molnár Márton	28 éves
	Felesége: Szakik Anna	25 éves
10.	Horváth János	54 éves
	Felesége: Zidi Judit	39 éves
11.	Csere Ádám	40 éves
	Felesége: Kokai Mária	35 éves
12.	Hadaj György	32 éves
	Felesége: Laczkó Katalin	41 éves
	Gyermekeik: Julianna	12 éves
	Judit	9 éves
	Hadaj József	15 éves
13.	Mészáros János	30 éves
	Felesége: Máriás Mária	28 éves
14.	Parrb Péter	45 éves
	Felesége: Bencsovári Judit	38 éves
	Cseke Anna	50 éves
15.	Gyurkovics Máté	55 éves
	Felesége: Laki Katalin	39 éves
	Gyermekeik: István	20éves

	László	15 éves
	Ferenc	12 éves
	Szabó Anna	35 éves
	Hanák Judit	12 éves
	Cseléd: Rendeky István	23 éves
16.	Mészáros András	46 éves
	Felesége: Márjás Katalin	38 éves
	Bencsik Pál	30 éves
	Felesége: Kovács Katalin	24 éves
17.	Kondor Márton	55 éves
	Felesége: Adamcsik Anna	46 éves
	Gyermekeik: György	16 éves
	János	14 éves
	Katalin	10 éves
18.	Hukár Pál	38 éves
	Felesége: Zárkaky Dorottya	35 éves
	Szolga: János	27 éves
	Felesége: Krupa Katalin	22 éves
19.	Gyurkovics Anna	35 éves
	Gyermekei: József	17 éves
	Máté	13 éves
	János	10 éves
	Farkas György	42 éves
	Felesége: Beke Judit	29 éves
20.	Komovris János	34 éves
	Felesége: Csepreg Teréz	26 éves
	Fábri Katalin	28 éves
	Zsellér: Téglás György	45 éves
	Felesége: Borbála	44 éves
	Gyermekei: Judit	16 éves
	Borbála	13 éves

21.	Szita Mihály	39 éves
	Felesége: Dombos Judit	33 éves
	Zsellér: Rumi Katalin	25 éves
22.	Szabó Ádám	52 éves
	Felesége: Závodszy Katalin	48 éves
	Gyermekeik: Ádám	27 éves
	Felesége: Büki Erzsébet	25 éves
	Gyermek: János	10 éves
23.	Lascsik Márton	40 éves
	Felesége: Tomaj Anna	37 éves
	Gyermekeik: Katalin	14 éves
	János	11 éves
24.	Fábián Erzsébet	45 éves
	Gyermek: János	25 éves
	Felesége: Torzsa Anna	20 éves
	Éva	16 éves
	Szolga: Kovács József	14 éves
25.	Ferencsovics Miklós	52 éves
	Felesége: Zahorák Magdolna	25 éves
	Mészáros János	16 éves
26.	Büki István	35 éves
	Felesége: Kovács Erzsébet	32 éves
	Gyermekeik: Judit	14 éves
	Anna	12 éves
	Katalin	10 éves
	Szolga: Morvai János	28 éves
	Zsellér: Paksik Ádám	38 éves
	Felesége: Marcsinkova Éva	35 éves
27.	Farkas Sámuel	56 éves

	Gyermekei: Anna	16 éves
	Erzsébet	12 éves
	Zsellér: Rumi Katalin	40 éves
28.	Béri Pál	77 éves
	Gyermeke: István	39 éves
	Felesége: Gréczi Anna	33 éves
	Gyermek:László	10 éves
	Szolga: Bozát Ádám	27 éves
	Felesége: Hernyák Katalin	24 éves
	Tót Éva	49 éves
29.	Béri Ferenc	63 éves
	Felesége: Kovács Judit	45 éves
	Gyermekeik: Imre	23 éves
	János	20 éves
	Rokon: Máriás András	24 éves
30.	Ágoston Tamás	36 éves
	Felesége: Járfás Anna	33 éves
	Koponya Anna	55 éves
31.	Csima János	36 éves
	Felesége: Horváth Katalin	26 éves
	Zsellér: Ruska János	39 éves
	Felesége: Tót Mária	35 éves
32.	Szűcs József	50 éves
	Felesége: Farkas Éva	46 éves
	Böröczk György	23 éves
	Farkas György	21 éves
33.	Takács György	49 éves
	Felesége: Szalay Erzsébet	44 éves
	Gyermekeik: Sámuel	18 éves
	Sára	14 éves

	Anna	12 éves
34.	Kása Mihály	56 éves
	Felesége: Bolla Katalin	45 éves
	Gyermekeik: József	15 éves
	Katalin	13 éves
35.	Paraky Ferenc	56 éves
	Felesége: Mernyey Erzsébet	48 éves
36.	Horváth József	36 éves
	Felesége: Takács Anna	34 éves
	Szolga: Tót Ádám	24 éves
	Felesége: Samu Erzsébet	23 éves
37.	Horváth György	54 éves
	Felesége: Kocsis Erzsébet	50 éves
	Gyermek: István	26 éves
	Felesége: Monika Anna	20 éves
	Gyermek: József	16 éves
	Judit	14 éves
38.	Zóka András	76 éves
	Zóka István	35 éves
	Felesége: Szücs Katalin	27 éves
	Gyermekeik: Anna	16 éves
	Pál	14 éves
39.	Nemes Szalay György	46 éves
	Felesége: Tulli Éva	36 éves
	Gyermekeik: György	14 éves
	Katalin	12 éves
	Szolga: Szomorú András	24 éves
	Szolgáló: Horváth Ilona	27 éves
40.	Szita Ádám	40 éves

	Felesége: Nagy Éva	35 éves
	Gyermekeik: Ferenc	14 éves
	Katalin	12 éves
41.	Szücs Ferenc	28 éves
	Felesége: Juhász Erzsébet	24 éves
	Nagy Erzsébet	55 éves
	Gyermekei: Mihály	16 éves
	András	14 éves
42.	Szabó Mihály	50 éves
	Felesége: Szabó Katalin	36 éves
	Gyermek: László	14 éves
43.	Fonyó Tamás	58 éves
	Nemes Grécsi György	27 éves
	Felesége: Fonyó Anna	25 éves
	Szolga: Mernyei István	23 éves
	Felesége: Kása Katalin	18 éves
	Fábri Pál	20 éves
44.	Monuka István	50 éves
	Felesége: Sipos Judit	42 éves
	Gyermekeik: János	15 éves
	Katalin	13 éves
	Zsellér: Horváth József	34 éves
	Felesége: Vajda Judit	32 éves
45.	Páhi Mihály	54 éves
	Felesége: Nagy Anna	45 éves
	Gyermek: András	17 éves
	Nemes Finta Ferenc	29 éves
	Felesége: Páhi Julianna	24 éves
46.	Béri György	28 éves
	Felesége: Jancsik Erzsébet	25 éves

	Béri Magdolna	20 éves
	Hurina Katalin	52 éves
	Zsellér: Piperes Pál	36 éves
	Felesége: Tóth Éva	32 éves
47.	Nemes Szalay István	60 éves
	Felesége: Sélley Mária	58 éves
	Gyermekeik: György	25 éves
	András	28 éves
	Felesége: Ricsányi Éva	22 éves
	Szolgák: Föcske Márton	22 éves
	Szita András	26 éves
	Magyar Péter	21 éves
	Satena György	18 éves
	Darasi György	27 éves
	Szolgálók:feleség: Tóth Ilona	23éves
	Rámont Mária	18 éves
	Pipere Anna	14 éves
48.	Szitora Lőrinc	48 éves
	Felesége: Lackova Katalin	34 éves
	Szolgáló: Halák Anna	33 éves
49.	Berta István	47 éves
	Felesége: Bérczes Ilona	24 éves
	Gyermekeik: Ferenc	16 éves
	Mihály	14 éves
	Diósi Erzsébet	59 éves
50.	Verbicsek Máté	37 éves
	Felesége: Rihár Franciska	27 éves
	Zsellér: Fábri Pál	50 éves
	Felesége: Hirner Katalin	47 éves
51.	Szintén András	42 éves
	Felesége: Fábri Erzsébet	35 éves

	Zsellér: Csizmadia István	31 éves
	Felesége: Csizmadia Magdolna	28 éves
52.	Szalay Mihály	29 éves
	Felesége: Zóka Erzsébet	24 éves
53.	Óri István	56 éves
	Felesége: Csima Éva	52 éves
	Gyermek: Anna	24 éves
54.	Kása György	30 éves
	Felesége: Dávid Rozina	29 éves
	Zsellér: Boronyai György	39 éves
	Felesége: Takács Katalin	37 éves
	Gyermek: Erzsébet	16 éves
55.	Zidi Mihály	42 éves
	Felesége: Dávid Éva	30 éves
	Gyermekeik: László	14 éves
	Katalin	10 éves
56.	Horváth János	28 éves
	Felesége: Horváth Erzsébet	25 éves
	Zsellérek: Szita János	34 éves
	Felesége: Hajdú Erzsébet	30 éves
	Gyermekeik: Mihály	10 éves
	Judit	8 éves
	Juhász Márton	40 éves
	Felesége: Tóth Katalin	38 éves
	Gyermek: Katalin	20 éves
57.	Kása Máté	34 éves
	Felesége: Fazekas Éva	28 éves
	Vajda Erzsébet	29 éves
58.	Juhász Ferenc	52 éves

	Felesége: Salamon Katalin	37 éves
	Gyermekeik: Pál	15 éves
	István	13 éves
	János	11 éves
59.	Csizmadia Pál	44 éves
	Felesége: Horváth Katalin	35 éves
	Gyermek: Ilona	12 éves
	Vajda Anna	52 éves
	Földvári István	46 éves
60.	Juhász András	52 éves
	Felesége: Diósi Julianna	35 éves
	Gyermek: János	24 éves
	Szolga: Csordás György	22 éves
61.	Somogyi Mihály	46 éves
	Felesége: Tuli Ilona	38 éves
	Gyermekeik: István	15 éves
	János	13 éves
	György	11 éves
62.	Szücs József	54 éves
	Felesége: Szarvas Krisztina	48 éves
	Szolga: Mernyei György	23 éves
	Felesége: Kása Erzsébet	18 éves
63.	Vizina János	39 éves
	Felesége: Sterovánik Anna	35 éves
	Zsellér: Szlovák János	34 éves
	Felesége: Iháros Ilona	30 éves
64.	Pintér András	62 éves
	Felesége: Ürögdi Katalin	52 éves
	Gyermek: János	30 éves
	Felesége: Prusenovszki Mária	27 éves

	Zsellér: Urbanovics András	20 éves
	Felesége: Szijártó Anna	27 éves
65.	Szabó Pál	30 éves
	Felesége: Ötvös Katalin	27 éves
66.	Dávid László	27 éves
	Felesége: Szerszki Anna	22 éves
	Anyja: Zrinszki Anna	52 éves
	Gyermek: György	20 éves
	Szolga: Tóth János	26 éves
	Felesége: Tótós Rozália	25 éves
	Dombos Pál	23 éves
	Zsellér: Farkas Katalin	33 éves
	Gyermek: István	10 éves
67.	Sltovai Anna	40 éves
	Gyermek: Anna	13 éves
	Szolga: Csizmazia György	26 éves
68.	Ilakossza Péter	48 éves
	Felesége: Németh Erzsébet	48 éves
	Gyermekeik: János	20 éves
	Erzsébet	16 éves
	Farkas Mihály	35 éves
	Gyalina Anna	45 éves
69.	Galambos Mihály	35 éves
	Felesége: Németh Erzsébet	42 éves
	Gyermekeik: János	20 éves
		16 éves
70.	Kálnoki Ferenc	28 éves
	Felesége: Csepreg Erzsébet	20 éves
71.	Szentes György	40 éves

	Felesége: Szabó Katalin	37 éves
	Zsellér: Kovács András	38 éves
	Felesége: Szarvas Zsuzsanna	26 éves
72.	Németh János	42 éves
	Felesége: Dudás Anna	35 éves
	Gyermekeik: Mihály	24 éves
	János	13 éves
	Judit	11 éves
	Zsellér: Happ Márton	30 éves
	Felesége: Béri Katalin	28 éves
73.	Lassú Mihály	54 éves
	Felesége: Szili Erzsébet	50 éves
	Gyermekeik: Mihály	24 éves
	Anna	20 éves
	Julianna	18 éves
74.	Béri Ádám	28 éves
	Felesége: Béri Katalin	25 éves
	Fivére: János	23 éves
	Kovács Ferenc	20 éves

A 356 lélekszámból 60 évesnél idősebb mindössze 6 ember volt. Feltűnő, hogy a családoknál egy-két-három élő gyermek volt csak. A születések száma nagy volt, de nagy volt a gyermekhalandóság is. A felsorolt családnevek között igen sok a szláv név. Viszont a magyar családnevek között több igazán magyaros név szerepel. Az 1749. évben élő családok legnagyobb részben kihaltak. Csak a Béri, Bolla, Büki Blaskovics Fábri, Fehér, Finta, Gréczi, Horváth, Kruppai (Krupa), Páhi, Somogyi, Szita, Szücs és Tuli családok maradtak fenn és tekinthetnek vissza 200 éves lellei származásukra. Anyai ágon 200 éves lellei származását több család is kitudja mutatni. De férfi ágon csak a fentebb említettek. Az 1770. évben már az anyakönyvekben a Mátyás család is szerepel.

Lelle lakóinak névsora 1846. évben.

«Lelle helység birtok-könyve az 1846.-ki rendezés és szabályozás szerint» felsorolja az akkori birtokosokat és azoknak jobbágyait.

Méltóságos Jankovich uraság jobbágjai:

Ház:	Jobbágyok neve:	Jobbágy hely mennyisége:	Szántó: (hold)	Belsőség négyszögöl:	Rét:
1.	Horváth István	$\frac{4}{8}$	2h. 320	11 h.	$4 \frac{2}{8}$
2.	Ágoston István	$\frac{4}{8}$	1h. 800	$11 \frac{1}{8}$	$4 \frac{6}{8}$
3.	Kocza Sándor	$\frac{4}{8}$	1h. 328	$12 \frac{7}{8}$	$3 \frac{3}{8}$
4.	Felső Béri Pál	$\frac{4}{8}$	1h. 187	$13 \frac{2}{8}$	$3 \frac{2}{8}$
5.	Komáromi János	$\frac{2}{8}$	1h. 467	$5 \frac{4}{8}$	2
6.	Körmendi István	$\frac{4}{8}$	1h. 341	$12 \frac{7}{8}$	$3 \frac{3}{8}$
7.	Kruppai Gáspár	$\frac{4}{8}$	1h. 250	13	$3 \frac{2}{8}$
8.	Felső Horváth János	$\frac{4}{8}$	1h. 205	13	$3 \frac{3}{8}$
9.	Felső Ágoston János	$\frac{2}{8}$	1h. 260	$5 \frac{5}{8}$	$1 \frac{7}{8}$
11.	Pusztai István	$\frac{4}{8}$	-h. 984	$13 \frac{4}{8}$	$3 \frac{1}{8}$
12.	Lassu János	$\frac{4}{8}$	-h. 1207	$13 \frac{4}{8}$	$3 \frac{1}{8}$
13.	Baluka Ferenc	$\frac{4}{8}$	-h. 1092	$13 \frac{1}{8}$	$3 \frac{4}{8}$
14.	Óri Ferenc	$\frac{4}{8}$	-h. 984	$13 \frac{3}{8}$	$3 \frac{2}{8}$
17.	Szintén János	$\frac{8}{8}$	1h. 265	$24 \frac{6}{8}$	$9 \frac{1}{8}$
18.	Szücs István	$\frac{4}{8}$	1h. 282	$11 \frac{7}{8}$	$4 \frac{3}{8}$

19.	Mátyás János	$\frac{2}{8}$	-h. 787	$5 \frac{5}{8}$	$2 \frac{4}{8}$
20.	Közép Ágoston János	$\frac{2}{8}$	-h. 437	$5 \frac{4}{8}$	$2 \frac{7}{8}$
21.	Somogyi Mihály	$\frac{4}{8}$	-h. 570	$12 \frac{2}{8}$	$4 \frac{6}{8}$
23.	Happ István	$\frac{4}{8}$	1h. 77	$12 \frac{6}{8}$	$3 \frac{6}{8}$
24.	Kruppai Pál	$\frac{4}{8}$	-h. 1025	$12 \frac{5}{8}$	4
25.	Vas József	$\frac{4}{8}$	-h. 560	$13 \frac{3}{8}$	$3 \frac{5}{8}$
26.	Alsó Ágoston János	$\frac{4}{8}$	-h. 715	$13 \frac{2}{8}$	$3 \frac{5}{8}$
27.	Béri János	$\frac{6}{8}$	-h. 528	$19 \frac{1}{8}$	$6 \frac{5}{8}$
28.	Alsó Bognár János	$\frac{6}{8}$	-h. 360	$19 \frac{3}{8}$	$6 \frac{5}{8}$
29.	Pusztai János	$\frac{4}{8}$	-h. 553	$12 \frac{7}{8}$	$4 \frac{1}{8}$
30.	Ágoston József	$\frac{4}{8}$	-h. 522	$12 \frac{1}{8}$	$4 \frac{7}{8}$
32.	Felső Bognár János	$\frac{6}{8}$	-h. 682	$18 \frac{3}{8}$	$7 \frac{2}{8}$
33.	Bolla István	$\frac{4}{8}$	-h. 603	$12 \frac{3}{8}$	$4 \frac{5}{8}$
34.	Kruppai Imre	$\frac{4}{8}$	-h. 784	$12 \frac{4}{8}$	$4 \frac{3}{8}$
36.	Somogyi István	$\frac{4}{8}$	-h. 530	$12 \frac{1}{8}$	$4 \frac{7}{8}$
37.	Fábri József	$\frac{2}{8}$	-h. 938	$5 \frac{7}{8}$	$2 \frac{1}{8}$
38.	Fehér Ferenc	$\frac{4}{8}$	-h. 901	$11 \frac{4}{8}$	$5 \frac{2}{8}$
39.	Horváth Péter	$\frac{4}{8}$	-h. 793	$11 \frac{7}{8}$	$4 \frac{7}{8}$
40.	Happ Imre	$\frac{2}{8}$	-h. 542	$6 \frac{2}{8}$	$2 \frac{1}{8}$
41	Baluka János	$\frac{4}{8}$	-h. 988	$12 \frac{5}{8}$	4

44.	Kis Szabó József	$\frac{2}{8}$	-h. 580	$6 \frac{2}{8}$	2
46.	Páhi István	$\frac{4}{8}$	-h. 832	$12 \frac{5}{8}$	$4 \frac{1}{8}$
47.	Körmendi Ferenc	$\frac{4}{8}$	-h. 882	$12 \frac{4}{8}$	$4 \frac{2}{8}$

Tekintetes Szalay József úr jobbágjai:

Ház:	Jobbágok neve:	Jobbág hely mennyisége:	Szántó: (hold)	Belsőség négyszögöl:	Rét:
15.	Ágoston László	$\frac{4}{8}$	1h. 7	$12 \frac{5}{8}$	$3 \frac{7}{8}$
16.	Mátyás József	$\frac{4}{8}$	1h. 7	$13 \frac{1}{8}$	$3 \frac{3}{8}$
22.	Bagyarik János	$\frac{4}{8}$	-h. 186	$12 \frac{2}{8}$	$5 \frac{1}{8}$
31.	Bagyarik József	$\frac{3}{8}$	-h. 459	$9 \frac{1}{8}$	$3 \frac{5}{8}$
35.	Páhi János	$\frac{3}{8}$	-h. 1020	$9 \frac{1}{8}$	$3 \frac{1}{8}$
42.	Kása János	$\frac{4}{8}$	-h. 894	$12 \frac{1}{8}$	$4 \frac{5}{8}$
43.	Szücs János	$\frac{2}{8}$	-h. 600	$6 \frac{2}{8}$	2
45.	Alsó Béri Pál	$\frac{4}{8}$	1h. 50	$12 \frac{4}{8}$	4
48.	Ágoston Imre	$\frac{2}{8}$	-h. 487	$6 \frac{2}{8}$	2

Tekintetes Dezső Ignác úr jobbágja:

Ház:	Jobbágok neve:	Jobbág hely mennyisége:	Szántó: (hold)	Belsőség négyszögöl:	Rét:
10.	Kruppai Márton	$\frac{2}{8}$	1h. 145	$5 \frac{4}{8}$	2

Házasszellérek:

Ház:	Név:	Belső negyszögöl:
49.	Gréczi János	404
50.	Gréczi György	404
51.	Vas Mihály	322
52.	Németh Antal	715
53.	Hodek Márton	725
54.	Baluka József	270
55.	Bolla József	536
56.	Katona János	141
57.	Kiss József kovács	180
58.	Novotics János	478
59.	Körmendi György	300
60.	Hatos Ignác	598
61.	Somogyi János	572
62.	Kósa István	520
63.	Horváth Ferenc	816
64.	Kiss József	658

Lelle mai lakossága.

Az 1900-as évekig a község lakóinak 97 %-a földműves volt. Ma a község lakóinak csak 1/3-da kiskgazda, 1/3-da földműves-napszámos, 1/3-da iparos, kereskedő és egyéb.

A kiskgazda és földműves-napszámosokon kívül foglalkozási ág szerint így oszlik meg a lakosság:

Földbirtokos 2, pap 2, tanító 3, tanítónő 2, óvónő 1, főjegyző 1, aljegyző 1, szociális titkár 1, közs. irodatiszt 1, közs. díjnok 2, közs. kisksegítő díjnok 1, kiskbíró 2, postamester 1, postakiadó 3, postakézkészítő 3, vasúti kiadó 2, vasúti altiszt 2, vasúti pályaőr 2, fürdőigazgató 1, fürdőigazgatósági pénztáros 1, uradalmi intéző 1, uradalmi díjnok 1, orvos 3, állatorvos 1, gyógyszerész 1, drogista 1, építési vállalkozó 3, kőműves-iparos 10, kőműves-segéd 40, ács 5, ács-segéd 15, hajóács 2, bádogos 4, asztalos-mester 4, asztalossegéd 4, bognár 3, kovács mester 3, esztergályos 1, bádogos- és vízvezetékszerelő 4, villanyszerelő 2, műszerész 2, géplakatos 1,

szobafestő 4, kárpittos 1, vendéglős 9, kifőző 3, szikvízgyáros 3, mészáros- és hentes 7, pék 4, fűszerkereskedő 12, borbély-mester 4, fényképész 2, szabómester 3, cipész 24, szeszfőzőmester 1, tejcsarnokos 1, dohányárus 2, kosárfonó 1, bábos 1, lapkiárusító 1, vasúti hordár 3, nyugdíjas kb. 40.

A fürdőélet előtt a lakosság tisztán földművelésből és szőlőművelésből élt. A fürdőélet fellendülése hozta magával az ipar és kereskedelem fejlődését. A gazdalakosság jobban tudja értékesíteni terményeit, az iparos és kereskedő megélhetést talál, s ugyancsak a villasori munkálatok kenyérkeresethez juttatják a földműves-napszámosokat is.

A fürdőélet teljesen megváltoztatta a község népét. Teljesen levetkőzte a nép népi szokásait, ruházatát, elhagyta régi hagyományait. A népi szokásokból semmi sem maradt fenn. Úgy a kispazda, mint a földműves-napszámos, még a gazdasági cselédek családainak leányai és fiatal asszonyai is alig ismerik már a fejkendőt, mindenki sapkában, kalapban jár. A «bölcső» már régen kiment a divatból, a legszegényebb családok is «gyerek kocsit» vásárolnak. A falusi férfiifjúság is elhagyta teljesen falusi öltözékét. Egyszerűen modernizálódott az egész község. De megváltozott az erkölcsi felfogás is, erkölcsi téren sajnos nagy hanyatlás állott be. A kispazdák leányaikat nem igen akarják kispazdához férjhez adni, inkább csendőrhöz, rendőrhöz, vasutashoz, stb. A kispazda ifjak meg városokban akarnak elhelyezkedni és álláshoz jutni. Menekülnek a földtől, s így lassakint a kispazdák földjei a betelepültek kezeibe megy át.

Lelle lakosságának lélekszámát 1749. év óta a keresztelések, esketések és halálozások számát 1700. év óta mutatják a következő statisztikák:

Év:	Lélekszám:	Ház:	
1749.	356	74db ¹²⁸	
1771.	384	78db ¹²⁹	
1815.	576	110db ¹³⁰	15 zsidó
1840.	813 ¹³¹		20 zsidó

128 Veszpr. Püsp. Levtár: Vis. Can. Distr, Kaposvár 1749.

129 Veszpr. Püsp. Levtár: Conscriptio Animarum Distr. Kaposvár 1771.

130 Veszpr. Püsp. Levtár: Act et Frag. Vis. Cau. Par. Distr. Kaposvár 1815. máj 28.

131 Magyar Statisztikai Szemle 1941. 95. I.

Év:	Lélekszám fő:	
1865.	910 ¹³²	
1875.	995	
1883.	982	
1890.	1085	
1907.	1185	
1921	1575 ¹³³	
Év:	Lélekszám fő:	Vallási felekezet:
1925.	Összesen:1738	1646 római katolikus
	558fő 18 éven felüli férfi	63 református
	265fő 18 éven aluli férfi	11 evangélikus
	640fő 18 éven felüli nő	14 zsidó
	275 18 éven aluli nő	4 egyéb vallású

Házak elhelyezkedése:	Darabszám:
Község területén	255db
Villatelepen	121db
Szőlőhegyeken	55db
Irmapusztán	1

1931. évben 2144 lélekszám, ebből: 1023 férfi és 1121 nő. 133

Év:	Lélekszám fő:
1935.	2275
	742fő 18 éven felüli férfi
	357fő 18 éven aluli férfi
	806fő 18 éven felüli nő
	370fő 18 éven aluli nő

Év:	Lélekszám fő:	Vallási felekezet:
1939.	Összesen:2682	2531 római katolikus
	1323 férfi	114 református
	1359 nő	11 evangélikus
		14 zsidó
		12 egyéb vallású

132A veszprémi egyházmegye Schematismusainak adatai.

133 Balatonlelle község levéltárának adatai.

Házak elhelyezkedése:	Darabszám:
Község területén	427db
Villatelepen	379db
Szőlőhegyeken	117db
Irmapusztán	1db

1943. évben 3000 körüli lélekszám.

A balatonlellel római katolikus hívek anyakönyvi adatai:

Év:	Keresztelés:	Esketés:	Halálozás:	
			Összes:	Egy éven alul:
1790.	43	14	10	5
1800.	34	7	10	6
1810.	21	6	13	5
1820.	27	7	15	10
1830.	32	9	30	7
1840.	19	28	15	10
1850.	54	12	56	28
1855-ben június 17-étől szeptember 5-ig kolerában: 62-en haltak meg				
1860.	52	6	32	8
1870.	64	11	31	19
1880.	12	12	35	12
1890.	32	8	23	3
1900.	50	10	22	10
1910.	42	12	28	8
1920.	46	33	33	11 ¹³⁴
1922.	39	18	40	
1923.	37	13	30	
1924.	47	11	18	
1925.	49	9	15	
1926.	50	12	25	
1927.	41	16	18	
1928.	47	14	24	
1929.	51	12	23	
1930.	49	13	24	

134 A látrányi plébánia anyakönyveinek adatai.

1931.	37	13	32	
1932.	51	16	31	
1933.	46	18	38	
1934.	50	17	38	
1935.	35	9	26	
1936.	41	20	23	
1937.	45	14	28	
1938.	42	14	34	
1939.	37	17	26	
1940.	40	10	28	
1941.	53	13	23	
1942.	35	7	34 ¹³⁵	

Istentisztelet és valláserkölcsei élet.

Lellének az 1334–1335. évi pápai tizedjegyzék szerint önálló plébániája volt. A középkorban tehát egészen a törökhódoltságig rendszeres istentisztelet volt Lellén¹³⁶. Viszont a törökhódoltságtól 1720-ig nem volt papja, tehát 168 éven át pap, istentiszteletek és szentségek nélkül éltek. Megtörténhetett, hogy ezen idő alatt egy két esetben megfordult itt egy-egy szerzetes akár Andocsról a Ferenc-rendi atyák közül, akár Pécsről a Jezsuita atyák közül, akik istentiszteleteket végeztek, a még meg nem keresztelteket megkeresztelték, s a hitben tanították, erősítették őket, de általában nem igen láthattak papokat, mert a török nem tűrte meg a katolikus papságot. S így bizony az a 168 esztendő nagyon vigasztalanul telhetett el. Hogy a lelleiek ez idő alatt, amikor a szomszédos Látrány, Szemes és Boglár nagyrésze a protestáns hitre tért át, megmaradtak katolikus hitük mellett, az annak tulajdonítható, hogy Lelle földesurai mindenkor katolikusok voltak.

A törökhódoltság után nem állították vissza a lellei plébániát, hanem Lellét mint leányegyházat az 1720-ban felállított új látrányi plébániához csatolták. Ugyanígy Szemest is, amely a középkorban szintén önálló plébánia volt, mint leányegyházat Szólád-hoz kapcsolták. Ennek oká egyrészt az volt, hogy az önálló plébániákat ekkor azon helyeken szervezték meg, amelyek egy része a protestáns hitre tértek át, másrészt meg paphiány miatt nem lehetett életre hívni

135 A balatonlellel plébánia anyakönyveinek adatai.

136 Mon. Vat. Episc. Vespri. II. 78., 82. és 91; I.

a régi plébániákat, s így több községet kellett egy-egy plébániához csatolni.

A látrányi plébániához Lelle, Tur, Visz községek tartoztak mint leányegyházak, s így az 1749. évi Can. Vis. szerint ezen községekben csak minden 4-ik vasárnap volt szentmise. Az 1778. évi Can. Vis. már azt említi, hogy Lellén minden második vasárnap és ünnepnapon tartattak szentmisék. 1788-tól 1804-ig helyi káplánok működven Lellén, ez idő alatt rendszeres pasztoráció folyt. A helyi káplánok távozása után újból csak minden harmadik vasárnap volt miséjük a lelleieknek.

A látrányi kápláni állomás rendszeresítése után 1817. évtől a lelleiek már minden vasár- és ünnepnap kaptak szent miséket. A nagyheti szertartásokat is Lellén végezték. A vasárnapi litániákat, úgyszintén az iskolás gyermekek részére a szombat délutáni litániákat a kántorok végezték. Hajnali misék (Roráték) nem tartattak, hanem ehelyett a hívek a hajnali órában összejöttek a templomban, s a kántor vezetésével egyházi énekeket énekelgettek. Ezt a szokást állandóan fenntartották, egészen az új plébánia felállításáig.

A régi Can. Vis.-ók mind azt bizonyítják, hogy a hívek teljes számban elvégezték a húsvéti gyónásukat. – Ugyancsak ezekből tudjuk azt is, hogy a lelleiek szent Kristóf ünnepén a tihanyi apátság szántódi templomába: Szűz Mária mennybemenetele napján Andocsra; Kisasszony napján pedig Szöllősgyörökbe jártak búcsúkra. Ezekből a búcsújárásokból "csak az andocsi maradt fenn a mai napig, – hogy a másik két helyről mikor és mi okból maradtak el, arra nézve adatok nem voltak találhatóak.

Hétköznapokon a múltban csak akkor volt szent mise, ha hitoktatást végzett a papság, vagy temetések alkalmával.

A lelleieknek az önálló plébánia megszervezéséért 201 évig tartó mozgalma mutatja, hogy vágyódtak a rendszeres pasztorációra, istentiszteletekre.

Az önálló plébánia felállításával a plébánia templomban minden vasár- és ünnepnapon két szent mise, a villasorban a nyári idény alatt az utóbbi évtizedben pedig három helyen van szent mise. A plébánia templomban hétköznapokon is minden nap van szent mise.

Vasár- és ünnepnapokon ma a híveknek 50 százaléka jár rendszeresen szent misékre, hétköznapokon 1–2 százalék.

Nagybőjtben minden pénteken tartatnak litániák szentbeszéddel.

Május hónapban minden szombaton litánia van.

Egyébként az egyházhatóság által előírt minden rendkívüli ájtatosságok megtartatnak.

1720. év óta 1817-ig, a látrányi kápláni állomás megszervezéséig a lellei gyermekek keresztelését a látrányi templomban végezték a látrányi plébánosok, illetve káplánok, 1817-től kiszállásaik alkalmával a lellei templomban. Úgy a múltban, mint ma is az újszülöttelek születésük után pár nap múlva tartották keresztvíz alá. 1749-ben a következő keresztneveket kedvelték: András, Márton, Mihály, Ádám, Tamás, Máté, József, György, Ferenc, János, – Judit, Zsuzsanna, Julianna, Erzsébet, Anna, Katalin, Éva, Magdolna, Mária.¹³⁷ Keresztszülőkként a Majtényi és Szalay család tagjai is sokat szerepeltek. Ma, az utóbbi két évtized óta a fürdőélet fellendülése után, a kereszt-, nevek kiválasztása alkalmával szívesen veszik át a lellei a fürdővendégek neveit. S abban is utánozzák őket, hogy a legegyszerűbb családok gyermekeinek is két, három, sőt sokszor több keresztnevet adatnak.

A bérmálás szentségének kiszolgáltatását a múltban úgy végezték a püspökök, hogy egy-egy helyen három-négy plébánia híveinek gyermekei jöttek össze, s itt szolgáltatták ki a bérmálás szentségét. Az utóbbi időben azonban minden plébánián, Lellén eddig három alkalommal volt bérmálás: 1925. május 27-én dr. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök végezte a bérmálást. A bérmálás szentségét felvették összesen 307-en, éspedig fiú 150, leány 157. 1932. május 29-én ugyancsak dr. Rott megyéspüspök bérmált. Ekkor 200-an bérmálkoztak, 86 fiú és 114 leány. 1939. június hó 6-án Uzdóczy Zadravec István ny. tábori püspök bérmált. Ez alkalommal 328-an bérmálkoztak, 166 fiú és 162 leány. A megbérmáltak bérmanevüknek rendszerint a bérmaszülő keresztnevét vették fel.¹³⁸

Felnőtt bérmálkozó csak egy-kettő volt.

A múltban a húsvéti gyónást a lellei rendszerint a Fájdalmas Szűz Anya ünnepén végezték, a cselédemberek pedig Virágvasárnap, Nagycsütörtökön. Ma a hívek minden szent mise előtt végezhetik szentgyónásaikat. Karácsonykor és húsvétkor azonban külön napok jelöltenek ki az iskolás gyermekek, az iskolából kikerült fiúk, leányok, asszonyok, férfiak részére. A híveknek mintegy 80 százaléka végzi évenként szent gyónását. A hónapok első péntekéin minden alkalommal 150–200 hívő végzi el szentgyónását, s ez a szám évről-évre nő, ami azt mutatja, hogy a Jézus Szíve ünnepek nagy ünnepélyességgel tartatnak meg. Az évi szentáldozások száma 12–13

137 Veszpr. püsp. levéltár: Vis. Can. Distr. Kaposvár, 1749. 210-220. I.

138 Lásd: A lellei plébánia Bérmálási anyakönyvét.

ezer között mozog, ami dicséretére válik a lelleieknek. A napi áldozók száma 15–20.

A betegek részesülnek a szentségekben. Évente csak 1–2 hívó hal meg szentségek nélkül.

Lelléről eddig tudtommal senki sem ment a papi pályára. De reméljük, hogy a buzgóbb szülők majd nevelnek gyermekeket papi és szerzetesi pályára is.

A Mária-tisztelet, miként Magyarországon általában, községünkben is magas fokon áll. A templomban két Mária oltár is áll: a Lurdesi Mária oltár és a Hétfájdalmú Szűz Anya oltára, a templom előtt pedig az 1926-ban épült Lurdesi barlang.

A hivek vallásosságát mutatja a község területén felállított hét kereszt is, amelyeknek jókarban tartásáról a hivek mindenkor gondoskodnak.

A felnőtt meghaltakért a temetés napján hozzátartozóik végeztetnek szentmiséket. A halottakat mindenkor a híveknek nagy sokasága kíséri ki a temetőbe. A sírokat is gondozzák.

A káromkodás községünkben is elég nagymérvű volt. Talán a káromkodás elleni küzdelem, amelyet a múlt évtől kezdve folytatunk, tompítja a káromkodást.

A nyári munkaidőben a vasárnapok megszentelése sem megfelelő. Többen vasárnapokon is dolgoznak mezőiken és szőlőikben, kaszálnak, szénát gyűjtenek, stb.

A körmenetek mindig dicsérendő rendben történnek. Az egyház által előírt körmeneteken kívül még évenként búcsújárást is rendezünk Andocsra. Különösen szép és megható volt 1938-ban az andocsi búcsújárás, amelyen csak férfiak és pedig 120 Credo tag vett részt a káplán vezetése mellett. A mai generációnak megfelejtethetlen lesz az a zarándoklat, amit e sorok írója vezetése mellett tettünk meg 1942. október 4-én. Ugyanis fenti napon 450 hívó részvételével két hajóval' indultunk Keszthelyre a liziói szent Teréz templomába, s ott szentgyónást végeztünk és szentáldozáshoz járultunk, s e búcsújárásunkat a harctéren küzdő katonáinkért ajánlottuk fel. Minden lellei hadbavonultnak írtunk lapokat a zarándokúton. A katonák megilletődött levelekben köszönték meg az értük tett búcsújárást.

Az egyesületi élet, s ezeknek működése is igen községünkben. Az iskolás gyermekeknél a «Szív gárda» fejt ki tevékenységet, 125 tagja van. Hetenkint tart gyűlést. Hetenkint teljesítik a kiadott parancsot. A lányok egyesülete, a «Kalász» egyesület. 48 tagja van. 1941 május 1–3 között 64 leány tartott féligzárt lelkigyakorlatot. 1942. évben a harctéren küzdő valamennyi lellei katonának küldöttek

karácsonykor szeretetcsomagot és pár sort. Az egyházközség karitatív akciójában is részt vesznek: az iskolás és óvodás gyermekek téli ruhasegély akciójánál (évente kb. 50–60 szegény gyermek és egy-két elaggott részesül ilyen segélyben) a Kalász lányok varrják meg a ruhákat. Főző- és varró tanfolyamokat, valamint vöröskereszt házi betegápolási tanfolyamot végzett 48 leány. A harctéren küzdő katonáinknak meleg ruhákat készítettek. Minden vasárnap délután tartják összejövetelüket. Katekezist, gazdaságtant, történelmet tanulnak. S főleg lelkiileg készülnek jövő nagy hivatásukra: az anyaságra. 1942. június 29-én Balatonlellén Kalász»-napot rendeztek, amelyen résztvettek az andocsi, fonyódi, karádi, látrányi, balatoncsehii Kalász-leányok és az épen Balatonlellén pár napra tartózkodó bodajki népfőiskola vezetői kurzusát végzett, s az ország minden részéről összejött Kalász vezetői. A felvonulást végignézte dr. Czapik Gyula veszprémi megyéspüspök is, majd a megyéspüspököt dr. Beóthy István főesperes, apátkanonok képviselte. Az egész napon át tartott program olyan kedves volt, hogy annak emléke sokáig élt a lelkekben, s az itt szereplő leányokban is. 1943. jan. 19–21-ig kilenc község Kalász csoportvezetői részére tartottak lelkigyakorlattal egybekötött kurzust.

A fiú levente intézmény 1925. év óta működik Lellén. 1925–1929-ig Kemenes (Kerschbaumayer) János tanító volt a főoktató, 1929-től Lovass János. Lovass főoktató olyan katonás fegyelmet teremtett, hogy a lellei leventéket Somogyvármegye első leventéinek minősítették. Lovass községi tanító, főoktató 1942. jún. 1-től az orosz fronton teljesít katonai szolgálatot. Az ő távolléte óta 1942. szeptemberig Gyarmati Elemér káplán, majd Magyar Béla községi tanító látja el a főoktatói tiszteket. A leventék is részi vesznek minden nemes és szép akcióban.

A leány-leventék intézménye 1943. március 7-én alakult meg. Főoktató Ruttner Lajosné.

Az asszonyok között az «Anyák Köre» fejt ki tevékenységet, minden hónap második vasárnapján tartják összejövetelüket. Gyűléseik mindenkor látogatottak.

A «Credo» férfiegyesületnek 155 tagja van. Elnök: Hajgató Imre. Gyűléseit minden hó első vasárnapján tartja. Az egyesület 1937-ben alakult meg. A tagfelvételt ünnepélyes keretek között Barthos Pál veszprémi apátkanonok végezte. Célja vallásos, öntudatos férfiak nevelése. Gyűlései elég látogatottak. Előadók voltak: dr. Andor Endre ny. államtitkár, dr. Meixner Emil gazdasági főtanácsos, orsz. gyűl. képviselő, dr. Kadocsa Gyula min. titkár, dr. Csentei Ferenc közs. főjegyző, Ruttner Lajos igazgató-tanító, körzeti iskolafelügyelő, Lovass

János és Magyar Béla tanítók, valamint a káplánok és az esperes-plébános.

Népmisszió 1924. és 1932. években volt. Az előbbit P. Csák Boldizsár, az utóbbit P. Hemm János Jézustársasági atya vezette. Ezenkívül minden évben volt 3–3 napos lelkigyakorlat. A lelkigyakorlat vezetői a következők voltak: Gréber Gyula esperes miklósi plébános, Kovács István dr. esperes, alsópáhoki plébános, Megyesy József esperes, látrányi plébános, Világos Ödön göllei plébános, Horváth József volt szepezdi lelkész, dr. Horváth Zoltán szoládi plébános, Somlyó József káplán, P. Czirfusz Viktorin, P. Eröss Alajos, P. Simicza Sebestyén, P. Pusztai Gábor, P. Polgár Demjén és P. Henrik Szt. Ferencrendi atyák.

Lelle lakosainak 96%-a katolikus 3%-a ref. és ev vallású 1/2%-a baptista 1/2%-a zsidó. Mint egy 10 éve telepedett meg két család baptista. A kat. hívek közül 1 férfi (szintén betelepült) és 1 asszony tért át a baptista vallásra. 22 év óta 8 ref., 2 ev. tért vissza a katolikus vallásra, – és 2 zsidó keresztelkedett meg.

Vegyes vallású házasságkötéseknél a katolikus fél rendszerint megköveteli a reverzálist, csak igen ritka esetben történt meg, hogy a katolikus fél adott reverzálist a nem katolikus fél javára.

A tisztán polgári házasságkötés is elég gyakori. Legtöbb esetben olyankor kötnek tisztán polgári házasságot, amikor az egyik fél elvált. Válások is előfordulnak. Ezen esetek a házassági kötelék meglazulását mutatják.

Lelle valláserkölcsei életére kihatott a hirtelen fellendült balatoni fürdőélet. Amennyiben emelkedett az itteni nép kulturális igénye, ép annyira gyengült erkölcsi felfogása is. A lelleiek mindemellett elég vallásosoknak mondhatók.

Iskola. Tanítók

A magyarságnak a keresztény vallásra térítése után úgy a felnőtteknél, mint a gyermekeknél a papság végezte az oktatást és pedig a vallásoktatást. Minden plébánia mellett ott volt a plébániai iskola, amelynek vezetője a plébános volt. A XIV–XV. században Somogy megyében csak egy-két helyen esik még szó külön iskolamesterről¹³⁹.

A törökhódoltság alatt a török elűzte a kat. plébánosokat, s így a nép pap és oktató nélkül maradt. Elképzelhetjük a szegény lellei nép lelkiállapotát, amikor 1552-től 1720-ig, tehát 168 esztendeig több generációnak pap és nevelő nélkül kellett élnie. Amikor 1720-ban újjáalakították a látrányi plébániát és Lellét, mint leányegyházat hozzácsatolták, kezdődött újból a vallásitanítás, s egyúttal az iskolai tanítás is.

Lellén az első iskolamesterről 1749-ben olvasunk.¹⁴⁰ Ekkor Somogyi Mihály volt az iskolamester. «Tisztességes ember. Saját lakása van, – írja az akkori Can. Visitatio – de iskolahelyisége nincs. Egyébként tisztességes ember, de mikor inni kezd, nem tud határt tartani.» Természetesen az iskolamesternek sem volt ebben az időben nagy képzettségük. Tudásuktól, rátermettségüktől függött, hogy hogyan és mennyit tanítottak. Az első időben csak olvasni tanítottak, az írásra csak később. Nem lévén Lellének iskolája, saját lakásán gyűjtötte össze az iskolamester a gyermekeket. Még ma is kisebb falvakban a nép tanítóját «mester úr»-nak hívja.

A második iskolamester Wlasics József volt 1771 –1840-ig.¹⁴¹

A harmadik iskolamester Szigeti György volt 1778–1791-ig. Szül. 1743. évben. Rhétori iskolát végzett, jó orgonista – mondja róla az 1778. évi Can. Vis., – amely azt is megjegyzi, hogy az iskola leégett, s újból iskolaépület nélkül állott a helység.¹⁴²

A negyedik iskolamester Galambos József volt 1791–1804-ig.

Az ötödik iskolamester Aigner Antal volt 1804– 1840-ig.¹⁴³

139 Csánki Dezső dr.: Somogy vármegye. 280, 281. 1.

140 Veszpr. püsp. levtár: Vis. Can. Dist. Kaposvár 1749—212. I.

141 Veszpr. Püsp. Levtár: Conscriptio Animarum Distr. Kaposvár 1771.

142 Veszpr. Püsp. Levtár: Can. Vis. Ecclesiae et Parochiae Latranyiensis 1778.

143 Veszpr. Püsp. Levtár: Can. Vis. Par. Ecclesiae Latranyiensis a. 1815. die 18. Maj.

1815. évben az iskolás gyermekek száma 77 volt.

Az 1815. évi Vis; Can. az iskolamester évi jövedelmét így írja le:

Lellei Iskola Mesternek Esztendeig való jövedelme:

1.	Kézpénzbeli fizetés, mely a Helységből szedetik be	16 frt.-kr.
2.	24 p. mérő gabona a Helységből szedetik, annak mérőjét 45 krajcárjával számlálván	18 frt.-kr.
3.	Vagyon 3 hold őszi es 3 hold tavaszi szántó föld, t. i. az őszt a Helységbeliek 3-szor megszántják, learatják és bé hordják, mely földekben közepszerűen terem 20 mérő gabona, melynek pozsonyiját 45 krajcárjával számlálván, tészen	15frt.-kr.
4.	Harangozó kévét minden szántó gazda, az őszi kévét két-két kévét, a tavaszi kévét egyet át, mely mégyen 7 p. mérőre, 45 kr.-jával pozsonyiját számlálván tészen	5 frt. 15kr.
5.	Minden szállósgazda ad 6 icze bort, mely mégyen 15 akóra, akaját 45 kr.-jával számlálván tészen	11frt. 15kr.
6.	3 szekér széna	6frt.
7.	Minden deák gyermek fizet 15 krt, mely esztendeig mégyen	10frt.
8.	A temetés 3-szori haranggal 24 kr., a kis haranggal 10 kr., esztendeig	4frt. 30kr.
9.	Cantatum misék orgonálásáért esztendeig	2frt.
10.	Bucsuztatás 15 kr., esztendeig mégyen	1frt. 95kr.
11.	Szentháromsági búcsú alkalmatossággal adatik	1frt. 15kr.
12.	16 szekér tűzifa	4frt
	Summa:	94frt. 50kr.
Mint Notariusnak fizetése:		
	Kézpénz	6frt.
	6 font faggyú	1frt.
	Summa:	101frt. 50kr.

Amint látjuk, abban az időben nem volt a helységnek külön jegyzője, a jegyzői tisztet az iskolamesterek látták el egészen 1868. évig, a közigazgatás megszervezéséig.

1820-1828. év között újból iskolaépület nélkül állott Lelle. A helységbeliek a közbirtokosság által 1802. évben ajándékozott papházat akarták iskola célra fordítani, amibe az akkori plébános: Rajnai Pál nem ment bele. Hangsúlyozta:«a papságnak télvíz idején

Látrányból kiszálláskor szüksége van a papházra, a helységbeliek négy év óta semmit sem tettek, halogatják a iskolaépítést. ¹⁴⁴

Elég sokáig halogatták az iskolaépítést, mert azt csak hosszú évtizedek után 1895. évben építették meg a lehető legszerencsétlenebb helyre, utcai kereszteződésnél, ahol sem udvara, sem kertje, sem illemhelye, sem kútja nem volt a felépített két, kömmün alatt három tantermessé alakított iskolának.

Ebben az iskolában – a mostani községházán – folyt a tanítás az 1938. évig, amíg a község a mostani modern emeletes iskolát fel nem építette 32 ezer pengős költséggel, amelynek fele államsegély volt, felét pedig a község fedezte. Tehát iskolaépülete a községnek csak mindössze 48 éve van. Ezt megelőzőleg a tanítás a tanítói – a mostani kántortanítói – lakás egyik szobájában történt. Majd 1858. évtől kezdődőleg, amikor már két tanerős volt az iskola, a segédtanítók a volt úrbéres házban – a mostani úrbéres kovács-lakás mellett – volt, s csak néhány évvel ezelőtt lebontott házban – tanítottak addig amíg az önálló jegyzőség meg nem szerveztetett, mert ekkor ezt át kellett adni községháza és jegyzőlakás céljára. Ezután a segédtanítók tanulói részére ugyancsak az úrbéres birtokosság adott helyet egy másik házban, a mostani Ihász István-féle házban.

Az iskola 1868. évig katolikus iskola volt. Ez évben történt, hogy az iskolát községivé tették. Nyilván azért történt, mert azt hitték a lelleiek, hogy iskolájukat így hamarabb fel tudják építeni, segélyt kapnak az építkezéshez. De csalódtak, mert iskolájukat csak 27 év múlva tudták felépíteni. S ez sem ment simán. Amint az 1890. szept. 21-iki iskolaszéki jegyzőkönyvből olvassuk: «a községi képviselőtestület által elfogadott és a közigazgatási bizottsághoz fölterjesztett terv szerinti iskolaépítést Szalay Imre és Szalay Alajos községi képviselők megfellebbezték, s ezen fellebbezés folytán a közig.biz. határozata az, hogy be van bizonyítva, miszerint a községnek jó karban és megfelelő állapotban lévő iskola épülete vagyon, a tervbe vett iskola és tanítólak építését nem engedélyezi. Ezzel szemben orvosilag felvett jegyzőkönyv alapján kimondatott, hogy a mostani iskola egészségi szempontból sem felel meg a követelményeknek, az iskolaszék a Tanfelügyelőséghez nyújt be kérvényt, hogy szakértőkkel vizsgálják meg az iskola helyiséget.»

A községi iskolává történt átalakulás szakadást okozott a lelleiekben is, egyesek sohasem tudtak belenyugodni, hogy katolikus iskolájukat községivé tették. Az akkori liberális kor felfogása tükröződik vissza az iskolaszék 1876. okt. 23-án felvett iskolaszéki jegyzőkönyvből is, amely szerint az iskolaszék nem volt hajlandó

144 Veszp. püsp. levéltár: Acta Paroch. 1821-1834. V.A.D. Kaposvár. Fasc. XLII.

fogatot küldeni Látrányba, hogy akár a plébános, akár a káplán hitoktatást végezzen, hanem ehelyett Zsadányi Gyula segédtanítónak évi 30 forintot szavazott meg, hogy ő végezze heti 3 órában a hit- és erkölcstan tanítását. Az iskolaszék eme határozata ellen Posta József plébános panasszal élt az Egyházmegyei Hatóságnál. Az Egyházmegyei Hatóság Stark osztopáni esperest bízta meg azzal, hogy a lellei iskolaszékekkel tárgyaljon a hittantantánítás ügyében. Az esperes – az 1877. január 16-iki iskolaszéki jegyzőkönyv tanúsága szerint – a plébánossal együtt megjelent az iskolaszéki gyűlésen, s ott azt kérte, hogy legalább hetenkint egyszer küldjenek a lelleiek kocsit a plébánosért vagy káplánjáért, hogy hittantantánítást végezzenek. Az iskolaszék azonban úgy határozott, hogy havonta csak egyszer tud kocsit adni. Ezen a gyűlésen a plébános sérelmezte, hogy amikor az iskolaszék a tanítót bízta meg gyűlésén a hittantantánításra őt meg sem hívták. Az iskolaszék elismerte, hogy helytelenül járt el. A következő évben Posta plébános panaszt emelt a gyermekek minisztrálásának tanítása tárgyában, úgyszintén a templomba való rendetlen járás miatt. Ebben az ügyben az 1878. febr. 16-án tartott gyűlés jegyzőkönyve szerint «az iskolaszék egy nagyobb fiú felügyelete alatti templomba menést határozta, s így elget vél tenni ebbeli kötelezettségének». Úgy Posta József, mint utóda Koller József plébánosok nem szűntek meg szorgalmazni e lelleieknél, hogy rendszeresen küldjenek kocsit, de minden fáradozásuk hiábavalónak bizonyult. S így rendszeres vallásoktatásban csak az új plébánia felállítása után részesülnek a lelleiek.

A régi szabadelvű felfogást mutatja az is, hogy a lelleiek az iskolaszéki elnöki tisztségre két ízben is zsidót választottak meg, és pedig 1902-ben Löwensohn Jenőt, a későbbi években meg Krása Jenő uradalmi bérlőket.

Természetesen ilyen körülmények között az iskola irányításába a volt látrányi plébánosok nem igen folyhattak be, s bizony az iskolai nevelésben nem domborodhatott ki a katolikus jelleg, bár a község lakosainak 99%-a katolikus volt a múltban.

Az iskolaszéki gyűlésekről csak 1876. augusztus 15-től fogva vettek fel jegyzőkönyveket.

A tanítási idő az 1876. okt. 15-iki jegyzőkönyv szerint okt. 23-án kezdődött és május 1-én végződött. A tanítási idő tehát 7 hónap volt. Ebben az időben csak két osztály volt: I. és II: osztály.

1884. óta már III., IV. és V., 1889-ben VI. osztály is. Ugyanezen év óta a szorgalmi idő 8 hónap. Szüreti szabadság 10-14 napig tartott.

Az iskolaszék 1877. április 8-án a következő határozatot hozta:«Tekintettel arra, hogy a szülőnek a tavaszi dolog időben

gyermekét többször ételhordás vagy más dologra feltétlenül fel kell használnia, az előadásokat 7 órától 10-ig tartatni a tanítóttestület beleegyezésével határozatba hozta, mi el is fogadtatott.»

Érdekes az 1876. okt. 15-iki jegyzőkönyv határozata is: «Az eddig felmerült kellemetlenségek elhárítása végett az iskolaszék felmenti a gyermekeket az iskola fűtésre naponként hozandó egy hasáb ölfadarabtól, hanem e helyett egy frt. fizetendő minden gyermektől, mely pénzből tartozik az iskolaszék az iskolát kellő időben, s melegben tartani.»

Az ismétlőiskolások tanítása 1884-től 1887-ig vasárnap mise előtt, míg ezután szerdán és szombaton délután történt.

A segédtanító fizetése az 1876. évben 300 frt., az 1878. évben 200 frt. készpénz és egy ölfadarab volt.

Az iskolaszéki jegyzőkönyvekből az az állandó panasz csendült ki, hogy a gyermekek nem járnak rendszeresen iskolába. 1897-ben meg az a panasz merült fel, hogy a gyermekek febr. 14-ig csak négy betűt tanultak meg az első osztályban.¹⁴⁵

Tandíj az 1877. okt. 16-iki iskolaszéki jegyzőkönyv szerint 1 frt. volt.

A volt tanítók közül a község idősebb emberei még ma is nagy tisztelettel és hálával gondolnak Paál Ignácra, aki 32 éven át (1867–1897.) volt a község kántortanítója. Egész nemzedéket nevelt. Szerette községét, s őt is szerette, mindenki. 79 éves korában ment nyugdíjba. 83 éves korában halt meg 1900. márc. 19-én. A lellei temetőben temették el, a község a maga halottjának tekintette, a temetés költségeit is teljesen a község viselte. (L. 1902. márc. 19-iki iskolaszéki jegyzőkönyvet.) Sírkeresztjén ez a felírás olvasható:

*«Hat évtizeden át fáradozott hiven
Mint kántortanító az Úr szőlőjében,
Példával oktatta népét szépre, jóra,
Szerettei között érte szép végóra.»*

Ugyancsak hálával gondolnak a lelleiek Bóri Imre segédtanítóra, aki öt évig működött Lellén 1883-1888-ig- Innen Keszthelyre ment, ahol mint igazgató-tanítót nyugdíjazták. Évről-évre eljött pár napra Lellére, a szeretet szálai idefűzték és sohasem feledte el a lelleieket. E sorok írója is ismerte őt.

Szeitl Máriát is, aki 20 éven át tanított Lellén, volt tanítványai kegyelettel emlegetik, sírját állandóan gondozzák.

145 Lásd: Iskolaszéki jegyzőkönyveket.

Bóna Lajos szintén hosszú ideig, 1903-1926. jún 30-ig volt a lelleiek kántortanítója. Társadalmi téren voltak surlódásai. De hivatali kötelességeit úgy a tanítóit, mint a kántorit lelkiismeretesen a legnagyobb pontossággal végezte. Feleségével és leányával együtt a lellei temetőben közös sírban pihen.

Az osztálytanítók csak 1–2 évig maradtak Lellén. Ennek egyik oka az volt, hogy csak a kántortanítónak volt lakása, míg az osztálytanítóknak majdnem évről-évre máshol béreltek lakást.

A harmadik tanítói állást 1919-ben, a 4-ik és 5-ik tanítói állást 1938-ban szervezték meg. A községi óvodát 1928-ban létesítették. Ez évben vásárolta meg a község Gulácsy József ezredestől a mai óvoda helyiséget, óvónői lakást és a két tanítói lakást 12 ezer pengőért. A 4-ik és 5-ik tanító ma is bérelt lakásban lakik.

Az első ideiglenes óvónő Ömböly Flóra volt, de ő néhány hónapi működése után súlyos betegséggel távozott községünkől, s a győri kórházban meghalt. Utóda s egyben a szervezett óvónői állásban az első óvónő Bánhegyi Julianna 1928-tól fogva. Az óvodisták száma 80-100 között váltakozik évenként. Az óvoda a tavaszi és nyári időben napközi otthonként szerepel. A szegény gyermekek egész napon át az óvodában maradhatnak- Az óvónő karácsonykor, Mikuláskor, valamint egyébalkalmakkor is, úgyszintén évzáró vizsgán meghatóan kedves ünnepélyeket szokott rendezni.

Az 1876-1904. évi iskolaszéki jegyzőkönyvekből sz tűnik ki, hogy a lelleiek az iskola-üggyel nem sokat törődtek. Egymásután mondtak le az iskolaszék tagjai és elnökei. Bár szorgalmazták, hogy az iskolaszék tagjai látogassák az előadásokat, de hasztalanul. Az 1880-as években az iskolaszéknek olyan tagjai is voltak, akik írni és olvasni sem tudtak.

Az 1876. évtől a következők voltak az iskolaszék elnökei:

Bosnyák Gusztáv 1886–1879.

Kruppai Mihály 1880–1883.

Éhn László- 1883–1885.

Gyulassy Géza 1885–1888. szept. 9-ig.

Béri Pál 1888. nov. 12.–1892. dec. 8-ig.

Kruppai Mihály 1892. dec. 8-tól 1896. júl. 10-ig.

Bosnyák Géza 1892. júl. 10-től 1899. febr. 1-ig.

Baluka István 1899. febr. 1-től 1902. szept. 8-ig.

Lőwensohn Jenő 1902. szept. 8-tól 1905. okt. 27-ig.

Ágoston József 1905. okt. 27-től 1908. szept.-ig.

Krásá Jenő 1908. szept.-től 1911. júniusig.

Bognár Ferenc 1911. szept.-től 1918. májusig.
 Baluka István 1918. májustól 1919. októberig.
 Dr. Meixner Emil 1919. okt.-től – ma is elnök.

A lellei tanítók névsora 1749-től.¹⁴⁶

Iskolamester, kántortanító neve:	Időszak:
Somogyi Mihály	1749-1771.
Vlasics József	1771-1778.
Szigeti György	1778-1791.
Galambos József	1791-1804.
Aigner Antal	1804-1840.
Szabady János	1840-1857.
Illés Ferenc	1857-1865.
Segédtanító:	
Illés Antal	1858-?
Skultéti N.	1860-?
Appel N.	1863-?
Kántortanító:	
Paál Ignác	1865-1897.
Segédtanító:	
Zsadányi Gyula	1867-1878.
Paál Elek	1878-1883.
Bóri Imre	1883-1888.
Ábrahám János	1889-?
Takács Ferenc	1890-1894.
Hertelendy Jenő	1894.
Hanck Ferenc	1895.
Szolár Béla	1895-1896.
Brichta József	1897.
Brichta József kántortanító	1898-1899.
Rigler Jenő osztálytanító	1897.
Furmann József	1899.
Kajdy Béla kántortanító	1900-1902.
Dávidovics György osztálytanító	1900-1902.

146 Az adatokat részben a Vis. Can.-ákból, részben az iskolaszéki jegyzőkönyvekből vettem.

Bóna Lajos igazgató, kántortanító	1903-1926. június 30-ig.
Szeidl Mária osztálytanító	1903-1923.
Ruttner Lajos osztálytanító	1922. szept. 1-től 1926 szept. 1-ig.
Ruttner Lajos igazgató, kántortanító	1926. szept. 1-től.
Pungor Ilona osztálytanító	1923. dec 23-tól.
Kerschbaummayr (Kemenes) János osztálytanító	1926. dec. 14-től 1929. nov. 1-ig.
Lovass János osztálytanító	1929. nov. 27-től
Sztranzky Mária állami kiegészítő osztálytanító	1930. ápr. 1-től 1936. jún. 30-ig.
Ádám Mária osztálytanító	1938. okt. 11-től.
Magyar Béla osztálytanító	1938. okt. 11-től.

A tantestület tagjai az iskolai tanítás mellett még az iskolán kívüli népművelésben is nagy munkásságot fejtenek ki, s részt vesznek a község minden kulturális, karitatív és társadalmi tevékenységében is.

Lelle gazdasági élete.

Lellének 1844-ben Jankovich László, Szalay József, Dezső Ignác, Szitáné leányaival, Gyulassy Ignác, Szalay Alajos, Szalay Mihály és Szalay Antal örökösök voltak a földesurai.

A fenti évben történt úrbéri rendezés alkalmával a földesurak birtokaikból úrbéreseiknek, jobbágyaiknak kiadták a részüket.

És pedig:

- a) Jankovich László 2786 kat. hold birtokából 835 kat. holdat;
- b) Szalay József 638 kat. hold birtokából 157 kat. holdat;
- c) Dezső Ignác 125 kat. hold birtokából 10 ½ kat. holdat;
- d) nemes Szita Józsefné 49 kat. hold birtokán jobbágy nem volt;
- e) Szalay Alajos 16 kat. hold birtokán jobbágy nem volt;
- f) Szalay Mihály 6 kat. hold birtokán jobbágy nem volt;

g) Szalay Antal örökségnek jobbágya nem volt.

Tehát 3620 kat. hold birtokból 1002 ½ kat. hold birtokot kaptak kézhez a volt jobbágyok, úrbéresek.

Ezzel az úrbéri birtokrendezéssel Jankovich Lászlónak maradt 1951 kat. hold, Szalay Józsefnek 481 kat. hold, Dezső Ignácnak 114 ½ kat. hold birtoka.

E birtokrendezéskor az úrbéres birtokosság közös területeket is kapott, mint a legelő, a pásztorház, kovácsház és szántó- és rétföld. Ugyancsak ekkor kapott a plébánia és a kántortanító is 12–12 kat. hold földet.¹⁴⁷

A Jankovich-féle birtok 1862-ig állott saját kezelésben. Farkas Pál kasznár vezette ez idő alatt a gazdaságot. Lakása a mai Fajth Gáspár-féle kuriális lak volt. A helység jegyzői tisztét is ő látta el. 1862 – 1872-ig a Jankovich-féle birtokot Ferenczy Sándor bérelte, akinek Ilka nevű leánya volt Szalay Imre első felesége. 1872–1896-ig Bosnyák Gusztáv volt a bérlő, 1896–1906-ig Löwensohn Jenő, majd Krása Jenő és 1924-ig Hónig Izidor, illetve ennek özvegye. 1924–1934-ig Lédermayer Pál volt a bérlő. Az irmapusztai halastó 1920-ban létesült.

A Szalay-féle birtokot állandóan a tulajdonosok kezelték. A családban Szalay József volt a birtokszerző, aki előbb a Gusich és Dezső birtokokat, majd a többi Szalay örökös birtokát vásárolta meg.

1920–23. években a község kispusztai lakossága a volt Jankovich-féle birtokból kb. 340 kat. holdat vásárolt meg, míg az 1922. és 1924. évi házhelyosztás alkalmával legnagyobb részben a balatoni élet által ide csalt bevándoroltak jutottak házhelyhez. Ezen években 106 házhely került kiosztásra. Az 1926. évi földreform kapcsán 78 kat. hold szántó és 34 kat. hold legelő jutott a község lakóinak birtokába.

A volt Jankovich-féle (1951 kat. h.) birtokból:

A róm. kat. Plébánia kapott 1919-ben ajándékozás címen 40 kat. holdat;

Kirchmayer Ödön vásárolt 1932-ben 50 kat. holdat;

Banelli Ferenc vásárolt 1933-ban 50 kat. holdat;

Jakab Ferenc vásárolt 1933-ban 40 kat. holdat;

Honvéd Jóléti Alap vásárolt 1934-ben 484 kat. holdat;

Úrbéres birtokos. vásárolt 1934-ben 36 k. h. legelőt;

A község lakóinak birtokába ment 1251 k. h. föld.

¹⁴⁷L. Fundális: a lelki úrbéri birtokrendezés. 1844.

Jelenleg a következőknek vannak Lellén birtokaik:

Honvédelmi Jóléti Alapnak	484 kat. h.
Gróf Jankovich Ivánnak	319 kat. h.
Álgya Sándornénak	183 kat. h.
Dr. Meixner Emilnének és Török Olivérnének osztatlan birtoka	172 kat. h.
Dr. Meixner Emilnek	27 kat. h.
Kirchmayer Ödönnek	50 kat. h.
Banelli Ferencnek	50 kat. h.
Jakab Ferencnek	40 kat. h.

A politikai községnek:		
a) szántó	1 kat. h.	460 □-öl
b) erdő	-	1075 □-öl
c) legelő	10 kat. h.	692 □-öl
d) utak	82 kat. h.	945 □-öl

Közbirtokosságnak:		
a) legelő	7 kat. h.	1087 □-öl
b) Balaton	2160 kat. h.	1156 □-öl
Úrbéli közös birtok (legelő és szántó)	207 kat. h.	
Róm. kat. kántortanítónak	12 kat. h.	
A község birtokosainak a kezében a belsőséggel együtt	2073 kat. h.	
A vasútvonaltól északra a fürdőtelep területe	190 kat. h.	472 □-öl

A kisgazdák közül csak egynek van 25 kat. h. birtoka, négynek 20-25 kat. h. között, tíznek 15-20 kat. h. között, húsznak 10-15 kat. h. között, a legtöbbnek 5-10 kat. h. között.¹⁴⁸

A lellei kisgazdák sem a földbirtokreform, sem a földvásárlás kapcsán nem igen erősödtek, hanem inkább az ide telepedettek vásárolták meg a szétosztásra került birtokokat.

Az 1900-as évek elején a község lakóinak 97%-a földmives-kisgazda volt, míg ma a község lakóinak csak 1/3-da kisgazda, 1/3-da földmives-napszámos, 1/3-da kereskedő, iparos és egyéb foglalkozású.

¹⁴⁸ Lásd kataszteri birtokívet

Lelle helység- és utca-nevei.

1. Helység-nevei:

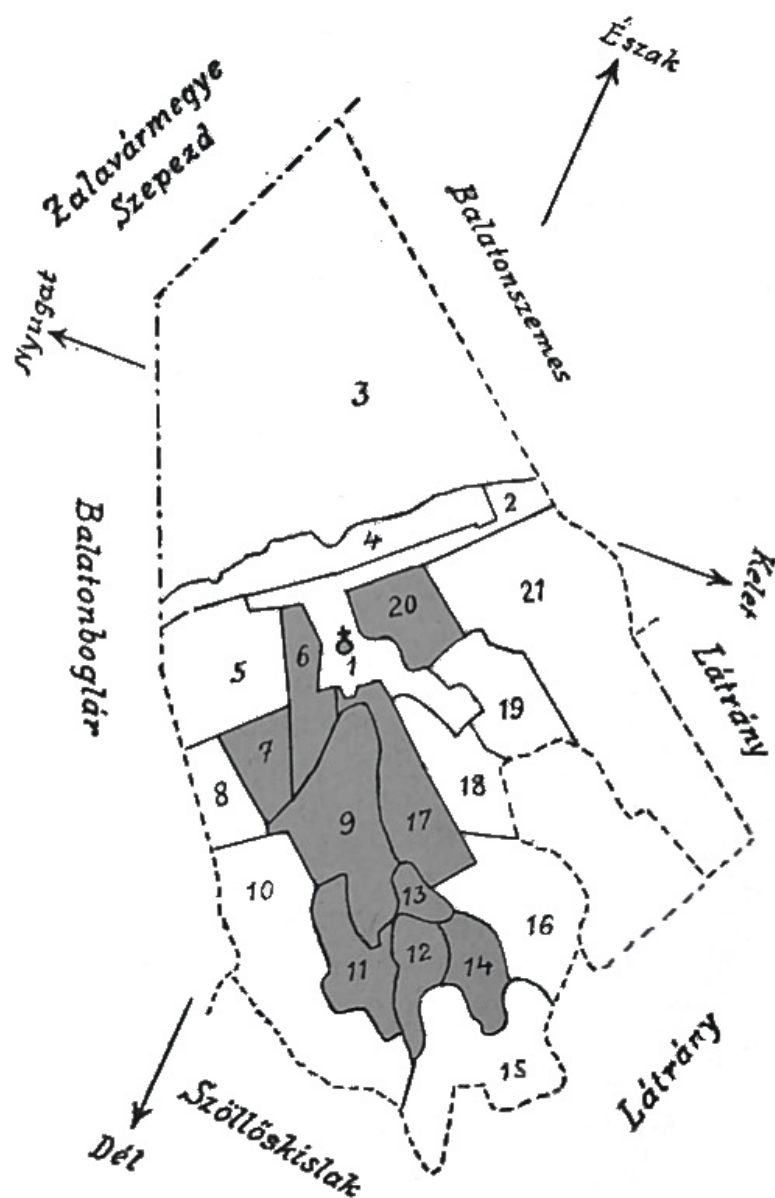
Az 1926. évi kataszteri részleges fölmérés Lellének a dülőneveit, s a dülők területeinek negységát így sorolja fel:

1.	Beltelek	210	730
2.	Balatonmellék	18	788
3.	Balaton	2104	1053
4.	Fürdőtelep	190	472
5.	Uszói	257	904
6.	Parti	133	423
7.	Uszói rétek	96	164
8.	Felső Gamás	141	809
9.	Országúti	288	1430
10.	Magyal	272	530
11.	Tóthegy	104	84
12.	Öreghegy	148	1486
13.	Arács	49	1507
14.	Várszó	69	513
15.	Várszói magyal	219	530
16.	Betegi	307	670
17.	Csapás	149	658
18.	Lellekúti	142	182
19.	Kenderföld	186	1140
20.	Kertekalja	119	282
21.	Nagybozó	866	1438
A földrészletek összege:		6076	1393

BALATONLELLE

NAGYKÖZSÉG

földrészletezési vázlata
az 1926 évi kataszteri fölmérés
szerint:

A Vasút utca Vértesy Gyula közbirtokossági telkein épült fel.

A Darányi utca, amely a vasútállomást és a Szalay Imre utcát köti össze, szintén újabb keletű, a közbirtokosság parcelláin épült.

1937-ben az OKH. kaposvári fiókja parcellázta a volt Jankovich-féle kastély körül - ahol a mai modern emeletes községi iskola is épült - a volt Jankovich-féle szérűskertet és a vele határos földeket és 160 házhelyet adott el. A plébánia szintén fenti évben parcellákban eladott 18 házhelyet. Így épült ki a mai Szt. Imre és Szt. László utca, amelyek a Tabán, illetve a Nagyatádi Szabó István utcát és a Szalay Imre utcát kötik össze.

Mindezek azt mutatják, hogy Lelle az utóbbi két évtizedben olyan rohamosan fejlődött, amilyennel kevés balatoni község dicsekedhetik.

Természetesen a fürdőtelep az utóbbi két évtizedben még hatványozottabban épült ki, s a fejlődésnek olyan méreteit mutatja, aminőt alig mutat balatoni üdülőhely.

A Balatonboglár felső állomástól az OTI leány-üdülőig terjedő villasori utcát, amely a legújabb időkig a fürdőfejlesztésben nagy érdemeket szerzett Wasziljevich János székesfővárosi alpolgármester nevét viselte, Horthy Miklós utcának nevezték el legújabban. Míg az OTI leányüdülőtől a Hüttl-féle villáig elterülő utca Szt. István utca nevet kapott. A községi közös fürdőtől a szemesi határig húzódó utca továbbra is Kempelen Gyula volt fürdőigazgató nevet viseli. A villasori park «Darányi park», a mostani fürdőegyesületi székház előtti park «Jankovich László park.»

Újabban Úszóban is villaszerű építkezések folynak.

Ha a kifarcellázott házhelyek mind beépülnek, s a rohamos fejlődés valami okból gátlást nem szenved, Lelle pár évtized múlva kis Balaton menti várossá nővi ki magát.

A mai napig:

a községben	462 ház
a fürdőtelepen	286 villa
Irmapusztán	6 ház
Kishegyen	65 ház
Uszó hegyen	47 ház áll

A Kishegy szőlő egyes részeit a régi nevükön ismeri a nép. A kápolna körüli részt Öreghegynek, a kápolnától délre eső részt

Kishegynek, a kápolnától keletre és északra fekvő részt Várszónak, a kápolnától nyugatra eső hegyvonulatot Tóthegynek nevezi. Ezek a nevek a kataszterben is így szerepelnek.

Lelle községi élete

A közigazgatás megszervezése előtt az egyes «helységek»-ben, s így Lellén is a jegyzői tisztet a tanítók töltötték be. Természetesen könnyen elláthatták hivatalukat, mert az akták nem halmozódtak fel annyira, mint ma, amikor a legkisebb községben is már nem tudja egy ember ellátni a jegyzői teendőket.

Lellén tehát 1868-ig a tanítók voltak egy személyben a jegyzők is. Ezen évben azonban már megszerveztetett az önálló jegyzői állás. 1868-tól 1887-ig Gyulassy Géza volt a község jegyzője. Lakása és irodája a mai Hentaller-féle lakásban volt. 1887-től 1890-ig Bertalan György volt a községi jegyző. Az ő idejében történt, hogy egyesek azt a hirt terjesztették, hogy a mostani Franta Géza-féle háznak, az akkori Gréczi-féle háznak udvarában lévő kútnál Szűz Mária megjelenését látták. Az egész község búcsújárásként látogatta a kutat és búcsújáró helylye akarták tenni. A közigazgatás azonban nem adott hitelt a híresztelésnek, s elrendelte a kút betemetését, amit Bertalan jegyző hajtatott végre. Az idősebb emberek azt beszélik, hogy annyira megviselte a jegyző idegeit ez az eset, hogy beleőrült.

Bertalan után Kovács István volt a jegyző 1900-ig.

1900-tól 1910-ig Nyul Sándor a jegyző, ő a pár évvel ezelőtt lebontott úrbéres házban lakott (a Körmend, Pál-féle és a mostani úrbéres kovácslakás közötti házban), irodája is ott volt.

1909-ben Gaál Gaszton közbenjárására a jegyzőség székhelye Boglára tétetett át. 1910-ben Vértesy Gyulát választották meg boglári jegyzőnek, s Lellét is a boglári jegyzőséghez csatolták. A lellei községi iroda a mai csendőrpihenő (azelőtt községi mézárszék) volt.

1921-ben Lelle nagyközséggé alakult és azóta Lelle külön jegyzőség. Ebben az évben Vértesy Gyulát választották lellei jegyzővé. Vértesy jegyző előre látta Lelle jövője fejlődését és céltudatosan törekedett arra, hogy lellei jegyző legyen. Lellén vásárolt a községi temetővel szemben 1912-ben mintegy 8 kat. hold földet, amit szőlővel telepített be. 1911-ben a községgel megvétette a községház és a jegyzőlakás céljára a volt Mészáros Gyula-féle házat, a mai jegyzői lakást. 1912-ben ettől a jegyzői lakástól kezdve a Kossuth Lajos utca szélesebb részén mindegyik oldalon, a keskenyebb részén a nyugati oldalon a községgel és a háztulajdonosokkal érdekeltségi körrel megépítette a

beton gyalogjárdát. 1911-ben az ő javaslatára kimondotta a községi képviselő-testület, hogy a vadászati bért templomépítésre fordítják. A következő évben, amikor a község kispapjai elégedetlenkedtek, hogy a templomépítésre átengedett bért tulajdonképpen csak ők fizetik, az uradalmak nem, akkor az ő javaslatára a képviselő-testület az összes róm. kat. hívekre kivetendő 5%-os pótdadót szavazott meg fenti célra. 1914-ben a képviselő-testület az év végi pénztári maradványt három részre osztani rendelte: 1/3 részben templomépítési alapra, 1/3 részben vasútállomás-építési alapra, 1/3 részben háztartási tartalék alapra. A templomépítési alap 1921-ig felment 110,000 koronára. Ezt az összeget a község átadta az új lelkésznek, aki fenti összeggel és a hívek által összeadott összeggel a pénz elértéktelenedése miatt csak arra szorítkozhatott, hogy az elhagyott templomot renováltatta.

1926-ban a község megvette a mai községháza háttámaszán fekvő lakást 7200 pengőért levente otthon céljaira. A tényállás az hogy miután a kisbíró foglalta el ezen épületet, s annak nagyobb részét a levente otthon céljainak nem felelt meg ez az épület.

1926-ban Vértesy Gyula Meixner Emillel együtt megvásárolta Krása Jenő közbirtokossági jogrészét. Vevők felajánlották a községnek, hogy ebben a vásárlásban legyen a község is társ. A község húzódtott a társul való belépéstől, mert úgy a községbeliek, mint az ú. n. úrbéri birtokosság magáénak vindikálta ezen területeket. Sok huza-vona után végre a községi képviselőtestület úgy döntött, hogy a felajánlott részes vásárlásba belemegy. S még ugyanazon évben a jogtömegből kivette 25%-nyi részét, s e címen jutott a községnek a mostani közös fürdő területe és a balatoni műút északi oldalán a Szalay-féle kastély parkjának északi és keleti kiszögélszétől a temető nyugati sarkával egyvonalba eső úgynevezett «marhalehajtó út», ami addig is marhalehajtó útnak szolgált. A vásárlásból és halászati jogból a község nem kapott.

1927-ben a közbirtokosságnak új tulajdonosai az országos vásártartás helyéül az eddigi terület (a mostani posta és Ürögdy pensió, valamint a posta és a mostani Darányi utca közötti terület) helyébe a temető északi oldalán, s a temetővel közvetlenül érintkező területet jelölte ki és kerítette be, s azóta itt tartják az országos vásárokat. A közbirtokosság szempontjából a vásártér áttétele előnyös volt, mert a régi vásárteret parcellázta és eladta házhelyeknek. Viszont a vásártérnek a temető bejárata elé vitele nem odaillő, mert a temetőinek szent helynek kell lennie.

A község villanyosítása 1926-ban történt.

A község 1928-ban vásárolta meg Gulácsy József ezredestől a mai községi tanítói, óvónői lakásokat és óvodának való helyiséget 12,000 pengőért.

A községi vágóhíd 1929-ben épült 24 ezer pengős költséggel.

A községi közös fürdőt 1928– 1930. években építette ki a község. Hogy ezt megvalósíthassa, eladta $\frac{1}{2}$ úrbéri szántóföldjeit, s ezt is befektette a közös fürdő építésébe.

1935-ben készült el a községi második közös fürdő az uszói lejárónál.

A balatoni műúttal egy időben 1926-1927-ben köveztetette ki a vármegye a Kossuth Lajos, Tabán és Nagyatádi Szabó István utcát, míg a Lelle-Látrányi bekötő utat 1935-ben készítette el. Ezzel a bekötő úttal Lelle sokat emelkedett, mert köves út köti össze Látrány, Visz, Somogytúr, Karád, és Andocs községekkel, s Andocson át Kaposvárral, -Bogláron át Szöllőskislak, Szöllősgyörök, Lengyeltóti, Öreglak, Somogyvár, Osztopán községeken át Kaposvárral. A balatoni műúttal meg bekerült az ország főútvonal hálózatába. Vasútvonala is az ország egyik főútvonala a vasúti összeköttetése is igen jó.

Úgyszintén a postaforgalma is. A postaforgalom a vasútvonal kiépítése előtt bizony nagyon lassan bonyolódott le, amikor a «gyorskocsis» postaút Szöllősgyörökön (mint fontos lóváltó-postaállomáson) át, Marcalin keresztül vezetett Kanizsára, -azután Lelléről- a Lelle-Szemes közötti ingoványos berket megkerülve Péntekhely Rádon át a Balaton mellett Siófokon, Lepsényen át Pest felé.¹⁴⁹

Ebben az időben nem volt Lellének postája, a küldött és érkező postát a helység jegyzője bonyolította le a kisbíró útján. Az első postamester Paál Rozália, Paál Ignác tanító leánya volt az 1880-as években, majd ennek férje, Janda Iván 1921-ig, 1921-től 1928-ig leányuk Janda Olga, 1928-1930-ig Somogyi István, 1930-tól 1942. aug. 1-ig Szabó Tibor. A posta épület 1880-tól 1928-ig a Szalay Imre utcában, a mostani Polgári Serfőzők háza volt. Ez az épület Janda Iván saját tulajdonában állott. 1928-ban építette a postakincstár a mostani postaépületet.

Azt beszélik a község öregebbjei, hogy a Kaposvár-Fonyódi vicinális vasútvonalat eredetileg Lelle Bogláron, Szöllősgyörökön át tervezték keresztül vezetni, ami az akkori földbirtokosok ellenállásán törött meg.

Az bizonyos, hogy a nagy fejlődés az utóbbi két-három évtized alatt történt.

A gazdasági élet vérkeringésében hatékony tevékenységet fejt ki 1924. óta a «Balatonlelle-i Hitelszövetkezet) mint az OKH. tagja, – 1935.

¹⁴⁹ Magyar Statisztikai Szemle 1941. 96. I.

óta ((Balatonlelle körzeti Hitelszövetkezet)), amelyhez Balatonlelle, Balatonboglár, Látrány, Somogytúr és Víz községek tartoznak. Fennállása óta a Hitelszövetkezet elnöke: órsödi dr. Meixner Emil m. kir. gazdasági főtanácsos, orsz. gyűl. képviselő, könyvelője: Ruttner Lajosné és Ruttner Lajos ig. tanító, körzeti iskolafelügyelő, pénztárosa: Szűcs János. A Hitelszövetkezet székházát a Szalay Imre utcában 1942–1943. évben építette föl 24 ezer pengős költséggel.

1934– 1941-ig «Balatonlelle és Vidéke Tejszövetkezet») mint az OMTK. tagja is működött Lellén. Elnök: Horváth József m. kir. kormányfőtanácsos, esperes-plébános, ügyvezető igazgatója: Lovass János közs. tanító volt. - 1941. évben a szövetkezet helyét Látrányba tették át, ahol az 1934–1941. év között össze szerzett pénzen és anyagokból megépítették a szövetkezet házát.

1935-ben Lellén 129 ipari üzem, 38 kereskedő, 91 iparos és 98 ipari segédmunkás volt.

A mezőgazdaság terén is bizonyos haladás mutatkozik, a gazdák iparkodnak földjeiket jól megművelni, nemesebb vetőmagvakat beszerezni, gyümölcsösüket szakszerűen kezelni.

Lelle és a szomszédos Boglár évtizedek óta vetekednek egymással a fejlődésben. Boglár előnyösebb helyzetben volt egyrészt a teheráru forgalom lebonyolítására épült nagy vasútállomása miatt, másrészt meg a Boglár-Kaposvári vicinális kövezett úttal sokkal előbb rendelkezett, mint Lelle a Lelle-Andocsi vicinális kövezett úttal. Lelle meg azért érte utól Boglárt, mert a villasorában és a község területén is nagyobb volt a telekszerzési lehetőség és nagyobb ma is. Ha Lellén megépülne a teheráru vasútállomás, akkor Lellén is megindulna a kereskedelmi élet, -s akkor pár év múlva Lelle megelőzné a versenyző Boglárt. Személyforgalomban évek óta Lelle nagyobb forgalmat bonyolít le, mint Boglár.

Vértessy Gyula, aki 1921. óta kemény akaratú jegyzője volt a községnek 1942. nov. 1-én vonult nyugalomba. Utóda dr. Csentei Ferenc, akinek jövő működése elé nagy reménységgel néz a község. Mert még sok a tennivaló a jövőben is.

Lelle bírói voltak:	
Baluka Pál	1813.évben
Kruppai János	1815.évben
Ágoston József	1839.évben
Béri Pál	1851.évben
Bognár Péter	
Pusztai István	
Bolla István	1851-1864.években
Szűcs József	1864-1870.években
Szűcs Pál	1875-1877.években
Bognár Péter	1878-1880.években
Horváth Imre	1880-1881.években
Kruppai Pál	1882-1883.években
Baluka István	1884-1890.években
Horváth Pál	1891-1899.években
Baluka István	1900-1902.években
Kruppai Márton	1903.évben
Horváth Ignác	1904-1908.években
Fábri Imre	1909-1912.években
Kruppai János	1913-1914.években
Horváth Lajos	1915-1920.években
Páhi István	1921-1923.években
Bolla Géza	1924-1932.években
Szűcs János	1933-1938.években
Kocza János	1939-1941.években
Mátyás László	1942- ¹⁵⁰

¹⁵⁰ A bíróra vonatkozó adatokat részben a látrányi pléb. levéltár adatai, részben a ma élők bemondásai alapján állítottam össze.

Lelle üdülőtelepe.

A magyar tengernek, a Balatonnak egyik leglátogatottabb, legkedveltebb helye ma Lelle. A boglári határtól a balatonszemesi határig kiterjedő villasora, a szép és stílusos villák, ezeknek parkjai, s közvetlen a Balatonnal érintkező strandjai, sétányai, 28 modernül berendezett pensiója, kiépített utai, sétányai, villanyvilágítás, vízvezetéke, két községi strandfürdője, tenispályái, kertmozija, szórakozóhelyei, két vasútállomása, hajóállomása, s a Balatonnak kellemes, bársonyos homokja mind-mind világfürdő benyomását keltik. Lelle a nemes versenyben nem maradt alul, sőt az elsők között áll. A további fejlődéshez is minden lehetőség adva van: a fürdőegyesület vezetősége fáradságot nem ismerő munkát fejt ki e célból, másrészt még mindig van területi adottság is az üdülőtelep további fejlesztéséhez.

Lelle látogatottságát mutatja a fürdőegyesület három utolsó évi statisztikája: 1938-ban 458 külföldi, nagyjából német és cseh nyaralt itt.

1939. évben megfordult az üdülőtelepen 9.489 személy, 107.732 nappal. A községben 3.000 személy, 48.000 nappal. Az összforgalom kerekén 12.500 személlyel 156.000 nappal számítható. – 158 külföldi nyaraló.

1940. évben az üdülőtelepen volt 7.489 nyaralóvendég 96.921 nappal, a községbeliek kb. 3.000 személy, 48.000 nappal számíthatók. Az összes látogatottság tehát kerekén 10.500 személy, 145.000 nappal – 50 külföldi.

1941. évben az üdülőtelepen nyaralt 10.744 személy és összesen 163.739 napot töltött itt. Az üdülőteleppel összeépült községben a nyaralók száma kb. 4.000 személyben állapítható meg, összesen 64.000 nappal. Az összforgalom tehát 15.000 személy, 230.000 nappal.¹⁵¹ 53 külföldi.

151 A fürdőegyesület adatai.

Lelle mai pensiói:

Pensio:	Tulajdonos vagy bérlő neve:	Szobák száma:
Gyárfás	Oláh Gyárfás Mihály	52
Mária	Orsz. Kat. Tisztviselőnök	42
Hungária	Virág István	35
Bagolyvár	Bastius Vali	11
Szepesy	Boncz Sándor	17
Pannónia	Boronkay Károly	17
Éden	Frank Dezső	22
Riviéra	Géger Sándor	18
Gergely	Gergely István	9
Fogas	Walder Imre	32
Ruff	Ruff János	36
volt Fabinyi	Breuer Jakab	40
Vass	Vass Vilmos	34
Sirály	Meleg Dezsőné	20
Családi	Késmárky Béláné	21
Hullám	Válint Károly	36
Park	Szalay A.-né	16
Trombitás	Guttenberger Antal	32
Pötty	Smolen F.-né	5
Magvar tenger	Scmieder J.	27
Otthon	Papp László	3
Ürögdy	Ürögdy István	10
Elit	Kántor Imre	15
Bristol	Jakab Rózsa	24
Fészek	Langhammer	12
Mátyás	Özv. Mátyás Gáspárné	8
Zámory	Zámory	15
Astoria	Holan Ilona	16

Az egyes Intézményeknek is szép Üdülői vannak:

A MABl Ferenc József pénztárának 1937-ben épült «Horthy Miklós» üdülője úgy nagyságánál, mint a legmodernebb berendezésénél fogva az egész Balatonpart egyik legkiemelkedőbb üdülője. 160 üdülő, az intézet orvosai, tisztviselői és személyzete fér el benne. Egész éven át üzemben van. Nyáron üdülők, télen lábadozók részére. Állandóan két orvos gondoskodik a beutaltakról.

Az OTI leány-tanonc otthona 60 személyes és fiú-tanonc otthona 40 személyes férőképeséssel. Június elejétől szeptember végéig van üzemben. A beutalás 2-2 hétre történik. Lelki és testi gondozásuk elsőrendű. Az egyes csoportokra orvos és vezetők ügyelnek fel. A közeljövőben ezen üdülők bővítése és fejlesztése tervbe van véve.

A m. kir. Honvéd Jóléti Alapnak igen szépen berendezett telepei vannak. Az egyikben ezelőtt a Ludovika Akadémia növendékei nyaraltak. 1932. évben 800, 1933-ban 600 olasz balilla is nyaralt itt. Újabban egész nyáron át felváltva mintegy 120 altiszti gyermeket üdültetnek. A fiatakorúak kellő felügyelet alatt állnak, lelki és testi gondozásuk elsőrendű. Képzett nevelők ügyelnek fel. -A másikban, a «Zrinyi Ilona» leánynevelő üdülőjében előbb az intézet leányai nyertek beutalást, ma tisztai családokat helyeznek el. -A Honvéd Jóléti Alapnak ezeken kívül van 12 teljesen berendezett villája, melyeket tisztai családoknak, elsősorban gyermekes családoknak adnak bérbe. - A község határában fekvő Irmapusztán igen szépen berendezett gazdasága van az alapnak modern felszereléssel, halastó konyha, kertészet tejgazdaság, baromfitenyésztés, stb. Ugyancsak a község határában fekvő «Kishegy» szőlőben szép szállászete.

A m kir. rendőrségi Szcitovszky Béla üdülő mintegy 60 személy befogadóképességű. Úgy az épületek, mint azok berendezése időszerű. Parkja mintaszerű. Az intézményt tovább fejlesztik, az erre szükséges ingatlant már megvásárolták.

A Drogisták «Bartha» üdülője mintegy 40 személy befogadóképességű, a drogista ifjak részére.

Az Országos Faragó Béla ref. árvaház üdülője mintegy 50 gyermeket üdültet minden nyáron. A gyermekek kellő felügyelet alatt állnak.

A Katolikus Tanítók üdülőházában 3-3 hetenkint 30-40 katolikus tanító és tanítónő nyer üdülést. Példás, testvéries szellem uralkodik ezen üdülőben.

Az Országos Gyermekvédő Liga üdülője 3-3 hetenkint 80-80 gyermeket üdültet nyáron át. Az üdülő azelőtt «Szünidei gyermektelep» néven a szabadkőműves páholy tulajdonában volt. Az

1914–18-as világháború alatt a Vöröskereszt szolgálatában állott. Újabban, a szabdkörműves páholyok beszüntetése után a belügyminisztérium az Orsz. Gyermekvédő Liga nyaraltatási akciójára adta át.

A MFTR (m. kir. Folyam- és Tengerhajózási R.T.) a közelmúltban vett meg egy ingatlant épületekkel. Ezeket máris átalakítja, s időszerűen berendezi hogy tisztviselőit és azoknak családjait télen-nyáron üdültethesse. Férőképessége mintegy 60 személyre szól.

Az Orsz. Katolikus Tisztviselők «Mária» üdülője elsősorban kat. tisztviselőket vesz fel nyaraltatásra, épületeiben azonban mások is elhelyezkedhetnek a napi pensios árak mellett.

Lelle üdülőtelepén (az üdülőtelep északi határa a Balaton, déli határa a balatoni műút) ma 286 villa áll.

A balatoni fürdőélet nemcsak Lellén, hanem az egész Balaton környékén mindössze 40–45 éves. Szinte hihetetlennek tűnik fel, pedig a valóság az, hogy a múlt század kilencvenes éveiben Füredet és Keszthelyt kivéve - a mai nyaralótelepek helye bozóttal, náddal benőtt terület volt, ahol gulyák legeltek. A Balaton déli oldalán a Déli vasút 1860-ban készült el, ezelőtt a közlekedési akadályok gátolták a Balaton látogatottságát, az északi oldalon még sokkal későbbi (1910) a vasút kiépítése, tehát a Balaton szépsége csak a vasútvonalak megépítése után nyílt meg az ország népe előtt.

Az 1890-es években dr. Lisznyay Damó Elemér orvos jött le Lellére egy-két budapesti családdal, s a községben béreltek lakást. Egyetlen fürdőbódé állott rendelkezésükre. Az első telket is ő vásárolta meg gróf Jankovich Lászlótól, s 1896-ban megépíttette villáját, az első lellei villát. Ki is nevették érte, hogy a «Bivalylegelőre» épített. A következő évben többen követték, már 8–10 telket vettek a gróf Jankovich-féle birtokból, és pedig: Kis Károly egyetemi tanár, Jankovich Kálmán, Hentaller Lajos, Festetich Andor gróf, Bosnyák Géza és Zoltán, Kempelen Farkas, Mocskonyi Gyula, Reiter Ferenc és Nemes Ferenc.

1897–98. évben a Kis Károly-féle telektől kezdve a boglári határig elterülő egész területet Milassin Vilmos dr. budapesti ügyvéd és Illek Vince újpesti apát-plébános megvásárolta gróf Jankovich Lászlótól s azt felparcellázva eladták. Amint az előttem fekvő, 1902. évben készült Illek-féle parcellázási tervrajz mutatja a mostani vasútmenti park nyugati határától a boglári határig húzódó területet egy főútvonallal két részre osztották: a vasútfelőli részre és balatoni részre. Az úszói átjárótól, a mai második községi strandtól a Boglárig terjedő részt «Vince»-telepnek a Vince-teleptől keletre eső területet «Livia» telepnek nevezték el. 120 parcella volt, 150-1200 négyszögöles

nagyságban. A vasútmenti parcellákért havi 25 forintos részletfizetés mellett négyszögölenként 1 forint 25 krajcárt; a Balaton partján, a Livia-telepen lévő telkek négyszögöléért 1 forintot; a Vince-telepen pedig 1 forint és 80 krajcárt kért a parcellázó Illek Vince. «

E ritka olcsó árt - írja a parcellák értékesítése ügyében szétküldött felhívásban - csakis azért szabtam - nagy önhasznomra nem nézve -, hogy e szép vállalatomat annál gyorsabban megvalósíthassam és hogy Isten segélyével még életemben megérhessem telepem felvirágzását. Felhívásában még azt is közli, hogy olyan nyaralót, amelyben két különálló lakásrész Van, mindegyik 2-2 szobás, 1 - 1 konyhas, 1-1 verandás lakás felépíthető 3.000-3.600 forintért. Mintául hozza fel gróf Festetich villáját (a mai Ruff villát). Az Illek által parcellázott villák pár év múlva vevőre találtak. Vállalkozását siker koronázta, s ezzel beírta nevét Lelle történelmébe.

Ugyanezen idő alatt értékesítette gróf Jankovich László a Lisznyay villától keletre elterülő, s a mai MABI telkének nagyobb részét is magában foglaló telkeket. S ennek nyomán megindult az építkezés.

Amíg a villák elkészültek, a telektulajdonosok a község házait bérelték nyaralásuk tartamára. Mindjárt az első időben Szalay Imre az egyik cselédlakást átalakította szállodának, s téglából közös éttermet építtetett, ahol az akkori nyaralók tartották összejöveteleiket. Ez volt a «Hattyú szálló». Itt jött össze az a pár család, amelyik igazi fanatizmussal Lellét látogatottá, fürdővé akarta fejleszteni. Céljuk az volt, hogy mihamarább és minél több villa nőjön ki a lellei Balaton parton, s Lelle kedvelt fürdőhelye lehessen az ide látogatóknak. Ezt a kis társaságot önmaguk «lellei köztársaság*» nevezték el. Lellének 1896-ban meg csak 40 fürdővendége volt, 1899-ben már 460, Lelléről s az akkori társaságról a «Magyar ujság» 1899. július 1. száma így ír: «A lellei köztársaság, amely a San-Marinóinál is kisebb, a Balatonnak somogyi partján fekszik és a laikusok csak röviden Lellének vagy a benszülöttek Löllének nevezik. Néhány éve még alig különbözött a többi tóparti falucskától, de amióta divatba jött a magyar tenger és a főváros raja kezdi mind sűrűbben ellepni a Balaton partján lévő helységeket, lehetetlen volt föl nem fődözni azokat a speciális előnyöket, amiket a természet Lellében öszpontosított.» Ebből az ujságból tudjuk meg, hogy a «lellei köztársaságnak» Ligetkuty törvényszéki bíró, majd Szalay Imre és Plósz Sándor akkori igazságügyi miniszter voltak az elnökei. 1903-ban a fürdőző közönségnek a száma megközelítette a hatszázat.* Ez a szám azután évről-évre növekedett.

1904-ben megalakult a fürdőegyesület. Elnök: Wasziljevich János szűfővárosi alpolgármester; alelnökök: Izsák Gyula dr. kuriai bíró és Jankovich Kálmán ny. fogházigazgató; igazgató: Kempelen Gyula képviselőházi terembiztos; titkár: Leypold Lajos.

Kempelen Gyula fürdőigazgató volt a fürdőegyesület lelke. Ő rendezte az utakat, ő parkosította a Jankovich László gróftól 1906-ban 100 forintért vásárolt teleket a székesfőváros támogatásával. Darányi akkori földművelésügyi miniszter adta a parkosításhoz a csemetéket. S ezért hálából a parkot «Darányi» parknak nevezték el. Úgy a parkban, mint a rendezett utak mentén Kempelen fürdőigazgató padokat állíttatott fel.

1910-ben a lellei fürdőérdekeltség összeadott pénzéből épült «Lelle alsó megálló» vasúti őrház.

Wasziljevich Jánosnak 1913-ban bekövetkezett halála után a fürdőegyesület többi vezetői is lemondtak. S így új vezetőség került a fürdőegyesület élére. Elnök lett: Zilahy Lajos majd báró kemény Pál, aki nagy agilitással mozdította elő a telep fejlődését és a fürdőélet kialakulását; alelnök: Francois Lajos; igazgató: Jankovich Kálmán; titkár: Czeglédy Lajos, 1919-től Springer Antal.

Jankovich fürdőigazgató és Springer titkár hozták Lellét divatba. Az ő propagandájuk eredményezte, hogy Lellét felkapták s rohamosan nőtt a nyaralók száma.

1921–1936-ig dr. Hajós Kálmán orsz. gyűl. képviselő volt az elnök. Összeköttetései révén ő is sokat tett a fürdőegyesület érdekében.

1923-ban izeri Izsák Gyula lett a fürdőigazgató 1929. novemberéig. Ruttner Lajos titkár 1922–24-ig, 1924–1927-ig Brutky József, 1928–1941-ig Lujanovits Gergely. Pénztáros: csikszentmártoni Szabó István ny. ezredes 1924–1926-ig.

1928-ban a «Márta-lak»-ban, a mostani Vass pensio épületében nyert elhelyezést a fürdőigazgatóság.

1926-ban épült meg a «balatoni műút», ami természetesen nemcsak Lellének, hanem a többi balatoni nyaralótelepnek is nagyobb lendületet adott.

1924-ben a «Ferenc József kórház», a mostani MABI, 5000 négyszögöl területű telket vásárolt a Szalay örökösöktől.

1928-ban «Boglár felsőmegálló» vasútállomás épült újjá 5.500 pengős költséggel. Ezt a megállót 1904-ben a lellei villatulajdonosok saját költségükön építették. 1904-től 1928-ig «Lelle alsómegálló» volt a neve.

1928-ban «Gyógyfürdő» lett Lelle.

Izeri Izsák fürdőigazgató nagy lelkiismeretességgel látta el tisztét. Azfürdőigazgatósága alatt 1927-1928. években történt a villanyvilágítás megszervezése. A villanyvilágítás két szindikátus-alapon történt: Alsó-Lellén Hajós Kálmán, Felső-Lellén pedig báró Kemény Pál, Pósa Ernő, Kandó László és Boczán Elemér voltak a szindikátus vezetői. Kétségtelen, hogy az ő áldozatosságuk teremtette meg a villamosítást.

1929-ben épült a Balatini Jacht Club épülete.

1929. novembertől 1936. aug-ig dr. Boczán Elemér ügyvéd, m. kir. kormányfőtanácsos előbb, mint fürdőigazgató, majd alelnök vezette a gyógyfürdő egyesületet. Elvitathatatlan, hogy az ő idejére esnek a legnagyobb alkotások. Így az 1929/30. évben készült el érdekeltségi körrel a villasori útnak a kikövezése a MABI-tól az alsó lellei vasuti megállóig, s ezzel egyidejűleg a gyalogjáróknak beton burkolata is. Az útkövezéshez az állam 20.000 pengős kamatmentes kölcsönt nyújtott a gyógyfürdő egyesületnek.

1931-ben létesült a vízvezeték kb. 70 000 pengős költséggel. Vass József népjóléti miniszter adta a furást, míg a nagyobb intézmények: a MABI, a Ludovika Akadémia nagyobb összeggel járultak hozzá a létesítményhez. A község is 18 ezer pengőt adott erre a célra.

1931-ben épültek a Ludovika Akadémia épületei. Úgy ezen épületek, mint a későbbi években (1938-ban) a Honvéd Jóléti Alap által katonatisztek és családjaik számára emelt kedves katonai nyaralók, valamint a volt Brandisné sz Jankovich Irma grófné-féle birtoknak a Honvéd Jóléti Alap által történt megvásárlása Decky Marsik Jenő tábornok nevéhez fűződik. Decky Marsik Jenő szerette Lellét, még nagyobb tervekkel is foglalkozott. Az úrbéres birtokosságtól meg akarta vásárolni a balatoni műút és a vasút között Boglár felső megállóig elterülő, legelőnek is rossz területet, azt fel akarta tölteni, s ott nagyobb létesítményt akart életre hívni. Az úrbéres birtokossággal azonban nem sikerült megegyeznie.

1932-ben 800, 1933-ban 600 olasz batilla volt a Ludovika Akadémia lellei üdülőjének vendége, köztük Mussolini két fia is, akiket Decky Marsik tábornok hívott meg. A balillák vezetősége meg a következő években magyar leventéket hívott meg viszonzásul Marsik tábornok vezetésével. A magyar leventék az olasz fővárosban tisztelegtek Mussolini előtt, -az olaszok bámulták a magyar fiúk katonás fegyemezetségét, s a legnagyobb elismerés hangján nyilatkozott róluk a Duce is. Marsik tábornok élete végéig büszkén emlegette ezen olaszországi útját.

Az 1931/32. évben készült el a balatoni kikötő állomás. A telket a község vásárolta özv. báró Kemény Pálnétól 16.500 pengőért, míg a kikötőt az állam építtette meg. A kikötő létesítése is nagyban hozzájárult Lelle fürdőjének emeléséhez.

A község 1926-ban megvásárolta Krása Jenő közbirtokossági jogrészét, s még abban az évben kivette a jogtömegeből 25 százaléknyi jutalékát, s az e címen neki jutott balatonparti ingatlanon megindította a községi közösfürdő létesítését. A bejárati pavillonokat 1928-ban építtette 16.500 pengőért. 1929., 1930. és 1931. években pedig szakaszonként kiépítette a közös fürdő mólóját 11.000 pengőért. 1930-ban a fürdő mólóra 95 kabint és kezelési pavillont állíttatott 16.000 pengőért, 1932-ben meg egy kis « Balatoni sziget»-et 3.400 pengőért. A közös fürdőt parkosította. Ugyancsak a község építtette meg az úszói lejárónál az alsó-lellei közös fürdőt 3.700 pengőért. A község adja az egész fürdőtelep közvilágítását is.¹⁵² E községi létesítmények Vértesy jegyző elgondolásai és tervei alapján nyertek megoldást. Ezek az ő alkotásai.

A gyógyfürdő parkjának mai kerítése, a Jankovich László park létesítése, szökőkút, az utak rendbehozatala, az utak menti fásítás, új padok felállítása, parkosítás mind-mind Bóczán Elemér alelnök és Szabó Tibor fürdőigazgató nevéhez fűződik. Ők tették Lellét «virágos» nyaralóteleppé és más fürdőtelepek előtt irigylésre méltóvá.

1930-ban épült a «Felső Lellei» vasúti megálló.

A lellei állomás újjáépítése 1936-ban történt meg.

1938-ban épült az állomás Balaton felőli oldalán az épülettömb, amely Kováts Béla gyógyszerész, Riba István borbély, Topler István csemegekereskedő és a gyógyfürdő egyesület tulajdonát képezi. Ezzel lebontásra kerültek nevezetteknek azon régebbi épületei, amelyek a térség központjában feküdtek, s amelyek a rendezés akadályai voltak. Így az állomás Balaton felőli tere rendezést nyert.

Álgya Pap Sándor ny. altábornagy 1936. augusztustól 1937. augusztusig volt a gyógyfürdő egyesület elnöke. Az ő működéséhez fűződik főképen az egyesületi székház és a hozzá tartozó park megvétele. Ezzel a vétellel megoldást nyert az egyesületi székház sokáig vajudó ügye is. A megvásárolt székház, s annak területe báró Kemény Pálné tulajdona volt azelőtt.

1937-ben épült a MABI üdülő a Balaton-part legnagyobb és legmodernebb üdülője.

1937 augusztusában Zyzda Albert lett az egyesület elnöke egészen 1940. ápr. 10-én bekövetkezett haláláig. Az ő idejében történt a vízművek továbbfejlesztése, fásítás parkirozás és főképen az új

¹⁵² Ezen adatokat Vértesy Gyula községi jegyző szolgáltatta

üzletház megépítése. Halála után fél évig izeri Izsák Gyula felsőházi terembiztos vezette az egyesület ügyeit.

1936-1938. év május 15-ig Suda Jenő mérnök, utána Szál József az egyesületi igazgató.

1940. augusztusától kezdve az egyesület elnöke: dr. Bakay Lajos egyet. ny. r. tanár, a Pázmány Péter Tudomány Egyetemnek az 1942-43. évben rektora, - aki már egy évtizede alelnöki minőségben az egyesület minden kultúrprogramjának megvalósításában tevékenyen részt vett, első sorban az egyesület pénzügyeit rendezte, - vezetése alatt nagy fejlesztési tervek készültek, amelyek végrehajtása folyamatban vannak. Főbb tervek a következők: vízművek fővezetékekének teljes kiépítése, esetleg a község bekapcsolása, gyógyterem, illetve szórakozóház építése. A kikötőépítés befejezése, a központi tér rendezése, esetleg még egy üzletház építése, a piactér rendezése, a még hiányzó betongyalogjárók kiépítése, valamint öntözőautó beszerzése.¹⁵³

Hogy Batatonlelle az utóbbi két évtized alatt az első nyaralóhelyek közé küzdötte fel magát, abban nemcsak a fentebb nevezetteknek, hanem a sok névtelenül dolgozóknak van része. Lellen minden adottság meg van arra, hogy még tovább fejlődhessen. Mindenesetre ami a magyar szegénységből tellett, azt itt iparkodtak megvalósítani. Lelle a külföldi nyaralókkal is felveheti a versenyt.

Lelle nyaralóinak lelki ellátása is biztosítást nyert. A katolikus hívek részére a plébánia-templomban minden vasár- és ünnepnapon d. e. 8 és 10 órakor, hétköznapokon reggel fél 8 órakor, a Kat. Tisztviselőnők üdülőjében mindennap d. e. 9 órakor, a Kat. Tanítók üdülőjében minden vasár- és ünnepnapon d. e. 9 órakor, az OTI fiú üdülőben minden vasár- és ünnepnapon d. e. 8 órakor tartatnak szentmisék. A ref. vallásúak részére pedig 1933. év óta minden vasárnap d. e. 10 órakor tartatnak az istentiszteletek.

Lelle villái

«Lelle község ideiglenes adómentes házak nyilvántartása» szerint a következő sorrendben épültek:

1896. évben:

Dr. Lisznyay Damó Elemér villája.

1897. évben:

Szalay Imre «Hedda» villája.

153 Szál József fürdőigazgató adatai

Ma őrösdi dr. Meixner Emilné és Török Olivérné tulajdona.

1898. évben:

Nemes Ferenc - ma Kandó László - villája.
Bosnyák Zoltán - ma Hortobágyiné sz. Ruff Katalin - villája.
Reiter Ferenc villája.

Dr. Landauer Imre – ma Zyzda Albertné – villája
Bosnyák Géza – ma Hortobágyiné sz. Ruff Katalin – villája
Hollenzer László-, később: Veszelovszky-féle villa Ma a
Fürdőegyesület székháza.

1899. évben:

Jainkovich Kálmán - ma pribéri dr. Jankovich István - villája.
Dr. Kiss Károly villája.

1900. évben: ,

Pávich Ilona «Eleonora» villája. Ma báró Kemény Gábor tulajdona.
Hüttl Tivadar villája.

1901. évben:

Dr. Landau villája. Ma Zyzda Albertné tulajdona.
Girtl Vince (később: Sey-féle) villája. Ma Málnásy villa.
Pávich Ilona «Fifi» villája. Ma báró Kemény Boldizsár tulajdona.

1902. évben:

Milassin Livia «Libi» villája. Ma az OTI tulajdona.
Illek Vincze villái. Ma Góger- és Kéri Szántó-féle villák.

1903. évben:

Mérő János villája. Ma Toborffy Zoltánné tulajdona.
Dolecskó Ferenc villája: Ma a Magyar Folyam és Hajózási R. T.
tulajdona.
Bóczán Elemér villája.
Stiefatter Lipót villája. Ma Szakács József tulajdona.
Szabó István villája. Ma csikszentmártoni primor Szabó Jenő
tulajdona.
Biró Árpád, később: Weltner Jakab villája. Ma dr. Részegh Lajos
tulajdona.
Rzehák Ernő villája. Ma a Droguistak tulajdona.

. 1904. évben:

Leszik Károly villái. Ma Farnek Lászlóné és Mészáros Mihályné tulajdona.
Özv. Fodor Józsefné - később: Bányai Bisitz-féle - villája. Ma Boróczy Endréné tulajdona.
Dr. Hajós Kálmán villája.
Kriszt Jenő villája. Ma Szabó Jenő tulajdona.
Vasziljevich János villája. Ma a Kecskeméti Faragó Béla Árvaház tulajdona.
Szalay Imre «Baba» villája. Ma alsókománai Álgya Papp Sándorné tulajdona.

1905. évben:

Szünidei Gyermektelep (TÉBE). Az 1914–18. világháború alatt «Vöröskereszt Kórház» céljait szolgálta. A szabadkőm íves páholyok felosztása után a belügyminisztérium tulajdonába ment át. A belügyminisztérium 1936. év óta az Országos Gyermekvédő Liga gyermeknyaraltatása céljára engedte át.

Dr. Izsák Gyula villája.

Dr. Milassin «Balaton szálló»-ja. Ma Fischhof Jenő tulajdona.

1906. évben:

Kriszt Jenő villája. Ma Szabó Jenő tulajdona.

Dr. Bolyó Károly villája. Ma Földeák István tulajdona.

Szikray János villája. A mai «Trombitás» pensió, Guttenberger Antal tulajdona.

Zilahi Dezső villája. Ma Somlyó József tulajdona

Lendvai Sándor villája. Ma Boronkay Kálmán tulajdona.

Rameshoffer Béla villája.

Dolecskó Ferenc villája. Ma Gordon Emilné tulajdona.

1907. évben:

Leszik Károly villája. Ma Mészáros Mihályné tulajdona.

Faludi Arital villája.

Czvek László villája.

1908. évben:

Szanvéber József villája. Ma dr. Bakay Lajos tulajdona.

Dr. Breznay Béla villája. Ma dr. Jagasich Pál tulajdona.

Tandler Adolf villája. Ma Kedessy Edéné tulajdona.

1909. évben:

Özv. Kristofoli Vincéné villája. Ma dr. Bóczán Elemér tulajdona.

Sturcz György villája. Ma Inokai Tóth Dénes tulajdona.

Déli Vasút 2 lakóházat és 3 mellékhelyiséget építtetett.

Dr. Posevitz Tivadar villája.

Rózsa Károly villája.

Szűcs István-, később. báró Zech-villája. Ma az OTI tulajdona.

Dr. Bán Sándor villája. Ma Frigyesy János dr. tulajdona.

Steingasner-féle villa.

Kömőcsy György villája. Ma Vizer Vilmos tulajdona.

Csordás István villája. Ma Hellinger Henrik tulajdona.

Lendvai Sándor villája. Ma Meizl Lipótné tulajdona.

Dr. Jankovics Jenő-féle villa.

Nagy Arturné villája. Ma dr. Márkus Jenőné tulajdona.

Leszkai András-féle villa. (Helyébe a MABI üdülőpalotája épült.)

Leszkai András villája. Ma Szmodics Hildegard tulajdona.

Schreder Gyula-, később Rupprecht Tasszilló-féle villa. Ma

Jekelfalussy Wolnhoffer Emil tulajdona.

Reiter Ferenc villái.

Pessi Giovanni villája. Ma Pessi Margit tulajdona.

László Domonkosné villája. Ma dr. Pazár Zoltánné, sz. Kemény Katalin
bárónő tulajdona,

1910. évben:

Dr. Pech Aladár villája.

Dr. Pech Imre villája.

1911. évben:

Thim Flóra villája.

Csépay Jenő villája.

1912. évben:

Gaal Anna villája. Ma Vértesy Gyula tulajdona.

Kovács Kálmánné villája. Ma a MABI tulajdona.

Girtl Ferenc villája. Ma Nánásy Géza tulajdona.

Erkel Andrásné villája. Ma Weisz Ignác tulajdona.

1913. évben:

Biberauer Richárd villája.

Pósa Ernő villája. Ma a Honvédtiszti «Zrinyi Leánynevelő Intézet»
tulajdonna.

Fazekas József villája. Ma Dr. Márkus Jenőné tulajdona.

Dr. Thaly Lóránt villája.

Milassin Vilmosné villája. Ma Oláh Gvárfás Mihály pensiója.

Zweig Lajosné villája. Ma dr. Tuszkai Ödönné tulajdona.

1914. évben:
Füredi Károly villája. Ma Füredi Kóhegy Olga tulajdona
Francois Lajos villája
Lendvai Sándor villája. Ma Huber Emil tulajdona.

1922. évben:
Dr. Krompecher Ödön villája.

1923. évben:
Dr. Kubinyi Pál villája.
Kirchmayer Ödön villája.
Dr. Kálmán Jenő villája.
Decky Marsik Jenőné villája.
Özv. Bóczán Elemérné villája.
Lacsni Árpádné villája.

1924. évben:
Stein Ágoston villája.
Dr. Látrányi Imréné villája. Ma a Belügyminisztérium Szcitovszky
üdülője.
Harta Miklósné villája. Ma a Belügyminisztérium Szcitovszky üdülője.

1925. évben:
Szurmin Ervin villája.

1926. évben:
Incze Gábor villája. Ma Inokai Tóth Dénes tulajdona.
Dr. Balázs Győző villája. Ma Válint Károly tulajdona.
Pálfi Jenő villája.
Schmieder József pensiója.
Kováts Sándor villája.
Virág István villája.

1927. évben:
Pongó Kiss Kálmán dr. villája.
Dr. Csanádi Andor villája.

1928. évben:
Dr. Gruber János villája.
Dr. Fejes János villája.
Késmárky Béla villája.
Székely Jenő villája. Ma Sándor Gizi tulajdona

Buttykay László villája. Ma Czövek Sándorné tulajdona.
Schmiedt István villája.

1929. évben:

Zámory Ferenc pensiója.
Dr. Vegele Lajos villája.
Sártory Lajos gyógyszerháza.
Dr. Tóth Kálmán villája.
Bandl József villája.
Balatoni Yacht Club villája.

Miskovszky Emil villája. Ma vitéz dr. Paluzsay László tulajdona.
Merdjmeikián Károly villája.

1930. évben:

Forgách István villája.
Kresz Géza villája.
Farkas Imre villája.

1931. évben:

Katona János villája.
Kaposy Ödön villája.
Puska István villája.
Félix Aladár villája.
Özv. Menyhért Jánosné villája.
Szigeti István villája.

1932. évben:

Teller Gyula villája. Ma Albel Ince tulajdona.
Farkas István villája.
Dr. Gács Ferenc villája.
Dr. Krantz Dezső villája.
Schmolen Ferenc villája.
Bursich Antalné villája.
Bazár Elemérné villája.
Vitéz Szepesváry Hugó villája.

1933. évben:

Engel Ernőné villája. A mai «Éden» pensió.
Dr. Antal Imre villája.
Schenovitz Béláné villája.
Dr. Tinemann Tivadar villája.
Müller Károly sütőháza.

Szemes József villája.
Táskai László villája.
Körmendi Péter üzlethelyisége s villája.
Vitál Ödön villája.
Horváth Pál ács lakása.
Regényi Paula üzlethelyisége.
Ref. imaház.
Forster János villája.
Réti András villája.
Suba Ferenc villája.
vitéz Pós Lajos villája.
Papp Anna villája.

1934. évben:
Somogyi Sándorné villája.
Gonda Ármin villája.
Csenger Zalán Lajos villája.
Balogh István villája.
Petráss Ferenc villája, ma özv. vitéz Szávay Józsefné tulajdona.

1935. évben:
Gyurákovics István villája.
Kohautek Ilona villája.
Horváth István ács lakóháza.
Fekete István lakóháza.

1936. évben:
A MÁV. vasúti állomása.
Kaliska Géza villája.
Somogyi Gézáné villája.
Novotni Gáspár villája.
Hajgató Imre villája.
Kőszegfalvi István villája.
Gál Magda villája.
Árendásy Imre villája,
Riba István villája.

1937. évben:
Győrffy Bengyel Sándor villája.
Gergely István villája.
Schmieder Imre villája.
Papp László pensiója.

Dr. Andor Endre villája.
Gergye János villája.
Kozma Sándor villája.
Ruszká Béla cukrászüzlete.
Havér Ernő háza.
Kutai József villája.
Németh Imre villája.
Hajde János villája.

1938. évben:
Vajda Lajos villája.
Székbiró Mihályné villája.
Schindler Aurél villája.
Szeghy Lászlóné villája.
A Fürdőegyesület vasútállomás melletti üzlethelyiségei.
A Gyógyszertár.
Riba István borbélyüzlete.
Topler István üzlethelyisége.

1939. évben:
Bognár Ilona villája.
Ábrahám Mihály villája.
Temessy Béla villája.
Molnár József villája.
Mészáros József villája
Kaliska Géza villája
Horovitz Béla villája.
Somogyi Géza villája.
Kovács Jenő villája.

1940. évben:
Kocskár István háza.
Máté József villája.
Bottlik Sándor villája.
Somogyi György villája.
Incze János villája.
Dr. Fazekas Imre villája.
Gordon Emilné villája.
Tóth Kálmán villája.

1941. évben:
Horváth Lajos villája.

Források:

Lelle történetének megírásánál szerző sz alábbi forrásokat használta:

a) Levéltárak:

Pannonhalmi r. levéltár

Tihanyi oklevéltár.

Országos levéltár: Somogyvármegyei adólajstromok.

Veszprémi püspöki levéltár: Mon. Vat. Episc. Veszpr.

Veszprémi püspöki levéltár: Conscriptio 1720–1749.

Veszprémi püspöki levéltár: Visitatio Can. Distr. Kaposvár 1749.

Veszprémi püspöki levéltár: Conscriptio Animarum Distr. Kaposvár 1771.

Veszprémi püspöki levéltár: Protocollum Canonicae Visitationis Ecclesiarum et Parochiarum in Comitatu Simigiensi. 1778.

Veszprémi püspöki levéltár: Acta et Fragmenta Vis. Can. Parochiarum Distr. Kaposvár, 1815. máj. 28.

Veszprémi püspöki levéltár: Praesenta Parochorum 1738–1815.

Veszprémi püspöki levéltár: Testamenta Parochorum 1800.

Veszprémi püspöki levéltár: Acta Paroch. V. A. D. Kaposvár 1801–1810.

Veszprémi püspöki levéltár: Acta Paroch. V. A. D. Kaposvár 1821–1834.

Veszprémi püspöki levéltár: Protocollum 1846., 1851., 1866., 1877., 1883.

Veszprémi püspöki levéltár: Acta Dioecesana: 1851., 1871. 1884.

Veszpr. káptalani levéltár: Litterae Staturiales.

Veszpr. káptalani levéltár: Connotatio Distr. Parochiarum

Veszpr. káptalani levéltár: Connotatio Distr. Parochiarum Veszpr. Per Joseph. Dravec Can. Veszpr. ab a. 1764.

Somogyvármegye levéltára: Litterae Staturiales

Szalay levéltár.

A látrányi plébánia levéltára: Vis. Cun. 1778. máj. 5. - Gyalókv

József: A látrányi plébánia története. 1851. Anyakönyvek.

A balatonlelei pléb. levéltára: Vis. Can. 1028. ápr. 18., -anyakönyvek, levéltári adatok.

Balatonlelle község levéltára: Lelle helység birtok-könyve az

1846, évi birtokrendezés és szabályozás szerint.
Lelle helység Fundalisa. -Kataszt. birtokívek.
Balatonlelle közs. isk. levéltára: Lellei iskolaszék jegyzőkönyvei.
Balatonlellei fürdőegyesület jegyzőkönyvei és adatai.

b) Egyéb források:

Corpus Juris Hung.
Fejér Codex Dipl.
Erdélyi: A tihanyi apátság története.
Csánki: Somogyvármegye története.
Pauler-Karácsonyi: A magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig.
Velics-Kammerer: Magyarországi kincstári defterek.
Nagy Iván: Magyarország családai.
Dolecskó: Balaton-Lelle ösmertetése.
Magyar Statisztikai Szemle. 1941.
Dr. Vanyó Tihamér: A plébániatörténetírás módszertana.
Mérey Béla ny. várm, főjegyző adatai a Mérey családra vonatkozólag.
Bosnyák Gézáne adatai a Bosnyák családra vonatkozólag.